

# Natura 2000-beheerplan Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder

Periode 2023-2029



Natura 2000-beheerplan Wormer- en  
Jisperveld & Kalverpolder  
Periode 2023-2029  
Provincie Noord-Holland  
augustus 2023  
Natura2000@noord-holland.nl

Opgesteld door Sweco, in opdracht van  
provincie Noord-Holland



# Inhoudsopgave

Samenvatting .....	5
1 Inleiding .....	7
1.1 Achtergrond en aanleiding beheerplan .....	7
1.2 Doel van het beheerplan .....	7
1.3 Proces van totstandkoming .....	8
2 Juridisch kader en raakvlakken met ander natuurbeleid .....	9
2.1 Vogel- en Habitatrichtlijn .....	9
2.2 Wet natuurbescherming .....	9
2.3 Stikstof .....	10
2.4 Natuurbeleid .....	11
2.5 Kaderrichtlijn Water .....	12
3 Beschrijving van het gebied .....	13
3.1 Algemene gebiedsbeschrijving .....	13
3.2 Eigendom en beheer .....	13
3.3 Landschapsecologische gebiedskenmerken .....	14
3.3.1 Abiotische gebiedskenmerken .....	14
3.3.2 Landschapsecologische processen .....	16
3.4 De instandhoudingsdoelen .....	18
4 Knelpunten en maatregelen .....	21
4.1 Habitattypen .....	21
4.1.1 Vochtige heiden (laagveengebied) (H4010B) .....	22
4.1.2 Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) (H6430B) .....	23
4.1.3 Veenmosrietlanden (H7140B) .....	25
4.1.4 Hoogveenbossen (H91D0) .....	27
4.1.5 Beheer .....	28
4.2 Habitatrichtlijnsoorten .....	29
4.2.1 Bittervoorn .....	30
4.2.2 Kleine modderkruiper .....	30
4.2.3 Rivierdonderpad .....	30
4.2.4 Meervleermuis .....	31
4.2.5 Noordse woelmuis .....	31
4.3 Broedvogels .....	32
4.4 Niet-broedvogels .....	36
4.5 Verbetering van de kwaliteit van het watersysteem .....	38
5 Huidig gebruik en vergunningverlening .....	42

5.1	Uitgangspunten en definities .....	42
5.2	Toetsing huidig gebruik .....	43
6	Financiering .....	46
6.1	Kosten .....	46
6.2	Financiering .....	46
7	Handhaving .....	48
7.1	Vormen van handhaving .....	48
7.2	Relatie met andere wetgeving .....	48
7.3	Wat betekent dit voor u? .....	48
8	Sociaal-economische afweging .....	50
8.1	Gevolgen van maatregelen .....	50
8.2	Gevolgen voor huidig gebruik .....	50
8.3	Gevolgen voor nieuwe activiteiten .....	50
8.4	Schadevergoeding en compensatie inkomstenderving .....	50
9	Monitoring en onderzoek .....	52
9.1	Monitoring .....	52
9.1.1	Monitorings- en evaluatiecyclus en verantwoordelijkheden .....	52
9.1.2	Monitoring van instandhoudingsdoelen en effecten van uitgevoerde maatregelen .....	53
9.1.3	Monitoring van gebruik en vergunningverlening .....	53
9.2	Onderzoek .....	53
10	Literatuur .....	55
	Bijlage 1 Samenstelling projectgroep en klankbordgroep .....	57
	Bijlage 2 Kaartbijlage .....	58
	Bijlage 3 Beschrijving en toetsing van het huidige gebruik .....	64
1	Werkwijze .....	64
2	Beschrijving en toetsing .....	66
2.1	Natuurbeheer .....	66
2.2	Faunabeheer en schadebestrijding .....	66
2.3	Waterbeheer .....	70
2.4	Recreatie .....	72
2.5	Landbouw .....	74
2.6	Verkeer .....	77
2.7	Beroeps- en sportvisserij .....	78
2.8	Wonen en werken .....	79
2.9	Gebruik van drones .....	80
3	Literatuur .....	80
	Bijlage 4 Monitoring .....	82

# Samenvatting

Voor u ligt het Natura 2000-beheerplan voor het gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder is één van de vijf Natura 2000-gebieden in Laag Holland. Over heel Europa zijn bijna 26.000 natuurgebieden opgenomen in het Europese Natura 2000-netwerk. Dit netwerk is bedoeld om de achteruitgang van de biodiversiteit in Europa te stoppen. Door de Natura 2000-gebieden doelgericht te beheren en te onderhouden, moet het voortbestaan van de bijzondere natuurwaarden en biodiversiteit verzekerd zijn. Per Natura 2000-gebied moet er daarom een beheerplan worden opgesteld waarin is aangegeven hoe de bijzondere natuurwaarden duurzaam worden behouden. Door de aanwijzing van Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder als Natura 2000-gebied is het gebied bovendien beschermd op grond van de Wet natuurbescherming: er mogen in beginsel geen activiteiten plaatsvinden die de Natura 2000-doelen voor het gebied in gevaar brengen.

In het beheerplan staan de Natura 2000-doelen -zogenaamde instandhoudingsdoelen- voor het gebied centraal. Het Rijk stelt de begrenzing van het gebied en de Natura 2000-doelen vast in het aanwijzingsbesluit. Voor Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder zijn als instandhoudingsdoel kenmerkende laagveen-specifieke habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten opgenomen en daarnaast ook broedvogels en niet-broedvogels. Natura 2000-beheerplannen worden vastgesteld voor een tijdvak van ten hoogste 6 jaar. Dit is het tweede beheerplan voor Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder en geldt voor de periode 2023-2029.

Voorafgaand aan het opstellen van dit beheerplan is een evaluatie van de eerste beheerplanperiode uitgevoerd. Uit deze evaluatie blijkt dat een groot aantal maatregelen uit het eerste beheerplan is uitgevoerd. Desondanks zijn niet alle natuurdoelen behaald. Zo is de kwaliteit van habitattypen plaatselijk afgenomen en ligt voor de broedvogels en diverse niet-broedvogels het waargenomen aantal lager dan het gewenste aantal. Voor habitattypen vormen verzuring en vermessing door stikstofdepositie, de waterkwaliteit en beheeraspecten de belangrijkste knelpunten. In het beheerplan zijn de instandhoudingsdoelen uitgewerkt en maatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te halen. Daarnaast is het huidige gebruik van het gebied beschreven en is getoetst of het gebruik de instandhoudingsdoelen in gevaar brengt.

## **Doelen en maatregelen voor de tweede beheerplanperiode**

Voor de tweede beheerplanperiode geldt dat conform het aanwijzingsbesluit de omvang van het habitatype vochtige heiden moet worden uitgebreid. Bovendien moet de kwaliteit van dit habitatype en van de habitattypen ruigten en zomen, veenmosrietlanden en hoogveenbossen worden verbeterd. De noodzakelijke kwaliteitsverbetering hangt samen met een afname van de kwaliteit in de eerste beheerplanperiode. In dit beheerplan zijn maatregelen opgenomen om deze doelen te bereiken.

Ten opzichte van de eerste beheerplanperiode gaat daarbij veel aandacht uit naar de verbetering van de waterkwaliteit in het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Waterkwaliteitsverbetering is nodig om de kwaliteit van habitattypen te verbeteren en om jonge verlanding weer op gang te brengen.

Jonge verlanding is nodig om de instandhoudingsdoelen duurzaam te behouden.

Voor het behoud van habitattypen als veenmosrietlanden en vochtige heiden maar ook van ruigten en zomen is beheer essentieel. Beheer is in deze gebieden met veel vaarland echter een grote uitdaging, terwijl stikstofdepositie intensiever beheer noodzakelijk maakt. In dit beheerplan zijn dan ook veel maatregelen opgenomen die betrekking hebben op het beheer van de gebieden. Bovendien wordt de noodzaak voor aanvullende financiering voor het reguliere beheer in dit beheerplan op de agenda gezet. Tot slot zijn ook inrichtingsmaatregelen in dit beheerplan opgenomen, zoals plaggen, het plaatsen van oeverbescherming en hydrologische maatregelen.

In het Wormer- en Jisperveld worden maatregelen genomen voor de broedvogels roerdomp en kempfaan. Het gaat bijvoorbeeld om het verbeteren van de kwaliteit van rietlanden als broed- en foerageerbiotoop, het realiseren van rietlanden en plas-dras en aanpassingen in het beheer van weidevogelgraslanden. Om de instandhoudingsdoelen voor roerdomp te behalen is het bovendien nodig om plaatselijk en periodiek maatregelen te nemen om de versturende effecten van vaarrecreatie te beperken.

De maatregelen worden in de tweede beheerplanperiode uitgevoerd, waarbij de uitvoering van sommige maatregelen tot in de derde beheerplanperiode doorloopt.

### **Toetsing van het huidige gebruik**

Uit de toetsing van het huidige gebruik is gebleken dat het meeste gebruik ook in de tweede beheerplanperiode is toegestaan. Voor een aantal vormen van huidig gebruik zijn ten opzichte van het eerste beheerplan verzachtende maatregelen/ voorschriften opgenomen. Deze zijn nodig om significante effecten op de instandhoudingsdoelen te voorkomen. Voor deze activiteiten is tijdens de looptijd van het tweede beheerplan geen vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming nodig zolang deze activiteiten worden uitgevoerd met inachtneming van de verzachtende maatregelen/voorschriften.

### **Monitoring**

In dit beheerplan is aanvullend op de bestaande monitoring extra monitoring geprogrammeerd voor bijvoorbeeld Habitatrichtlijnsoorten. Daarnaast is de extra monitoringsbehoefte in beeld gebracht voor habitattypen. Uit de evaluatie van het eerste beheerplan blijkt namelijk dat de huidige standaardmonitoring niet altijd voldoende is om de ontwikkeling van instandhoudingsdoelen te kunnen volgen.

### **Toezicht en handhaving**

Uitgangspunt voor het Natura 2000-beheerplan is adequaat toezicht en handhaving. Tijdens het opstellen van het beheerplan is echter geconstateerd dat de beperkte afstemming en coördinatie tussen de verschillende handhavende partijen in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder een knelpunt vormt voor effectieve handhaving. Dit verdient dan ook nadere aandacht, bijvoorbeeld bij een actualisatie van het huidige handhavingplan.

# 1 Inleiding

## 1.1 Achtergrond en aanleiding beheerplan

Voor u ligt het Natura 2000-beheerplan voor Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. In dit inleidende hoofdstuk wordt uitgelegd wat Natura 2000 is en wat een Natura 2000-beheerplan is.

Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden, de Natura 2000-gebieden. In het Europese Natura 2000-netwerk zijn bijna 26.000 natuurgebieden als Natura 2000-gebied aangewezen waarin het duurzaam voortbestaan van bijzondere natuurwaarden wordt verzekerd opdat de Europese biodiversiteit behouden blijft. De natuurgebieden worden vaak ook gebruikt door bijvoorbeeld bewoners, recreanten en ondernemers. In een beheerplan dat per gebied wordt opgesteld is aangegeven hoe het behoud van de bijzondere natuurwaarden wordt bereikt. Het uiteindelijke resultaat is een Europees netwerk van natuurgebieden met een rijke diversiteit aan planten en dieren.

Eén van de aangewezen Natura 2000-gebieden is Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. De aanwijzing betekent dat het gebied beschermd is op grond van de Wet natuurbescherming: er mogen in beginsel geen activiteiten plaatsvinden die de Natura 2000-doelen voor het gebied in gevaar brengen. Het Rijk stelt de begrenzing vast en legt in het aanwijzingsbesluit de Natura 2000-doelstellingen vast ([www.natura2000.nl](http://www.natura2000.nl)).

Het gebied Wormer- en Jisperveld is op 24 maart 2000 door de Europese Commissie aangewezen als speciale beschermingszone voor de Vogelrichtlijn en in december 2004 voor de Habitatrictlijn (Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder). In 2008 zijn de instandhoudingsdoelen opgenomen in het ontwerp-aanwijzingsbesluit en in 2015 is het aanwijzingsbesluit PDN/2015-090 voor het Natura 2000-gebied definitief vastgesteld. De Wet natuurbescherming bepaalt dat voor alle Natura 2000-gebieden binnen drie jaar na definitieve aanwijzing een beheerplan moet worden vastgesteld en dat dit plan iedere zes jaar moet worden geactualiseerd. Het beheerplan vertaalt de doelen voor de Nederlandse natuur op nationaal niveau naar doelen op gebiedsniveau. Dit is het tweede beheerplan voor het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder, dat geldt voor de periode 2023-2029.

## 1.2 Doel van het beheerplan

Het beheerplan geeft een beschrijving van wat er moet gebeuren om, in samenhang met het huidige gebruik, de Natura 2000-doelen uit het aanwijzingsbesluit te realiseren. Het beheerplan:

- Werkt de natuurdoelen voor het Natura 2000-gebied verder uit in omvang, ruimte en tijd.
- Geeft een overzicht van de maatregelen die in de planperiode van zes jaar (2023-2029) genomen moeten worden en geeft zo nodig een doorkijk naar de maatregelen die op de langere termijn noodzakelijk zijn.
- Geeft inzicht in welke activiteiten in en om het gebied zonder meer kunnen worden voortgezet, welke alleen onder bepaalde voorwaarden kunnen plaatsvinden en welke alleen kunnen worden voortgezet als er een vergunning voor is verleend. Dit beheerplan kan beperkingen

opleveren voor het gebruik. Activiteiten die in strijd met dit beheerplan plaatsvinden, zijn in strijd met de wet. In dat geval vindt hierop handhaving plaats.

- Geeft toetsingskader voor de beoordeling van nieuwe activiteiten. Dat kader zal de provincie c.q. de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord gebruiken bij de vergunningverlening.
- Is geen inrichtings- of beheerplan op perceelsniveau, maar vormt hiervoor wel een van de kaders. Het beheerplan legt de maatregelen vast die in deze planperiode nodig zijn om de natuurdoelen te realiseren. Dit zijn echter geen maatregelen die juridisch kunnen worden afgedwongen bij anderen, tenzij daar afspraken over zijn gemaakt. Met derden wordt op basis van vrijwilligheid samengewerkt. Bestaande (subsidie)regelingen kunnen die samenwerking faciliteren.

### **Juridische status en vaststelling**

Het College van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland (GS) geven met de vaststelling van het Natura 2000-beheerplan voor Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder uitwerking aan artikel 2.3 van de Wet natuurbescherming. De looptijd van dit beheerplan start op de dag na de publicatie in het Provinciaal Blad van het definitieve vaststellingsbesluit van GS. Bij de uitwerking van de doelen en maatregelen is rekening gehouden met economische, sociale en culturele belangen die in dit gebied spelen.

### **1.3 Proces van totstandkoming**

Het beheerplan is tot stand gekomen na overleg met Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, gemeenten, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK), de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord, gebruikers en belanghebbenden. Met de beheerders en belanghebbenden is gesproken in diverse overleggen waarin zij vertegenwoordigd waren. Bijlage 1 geeft een overzicht van de partijen die bij het opstellen van het beheerplan betrokken zijn.



## 2 Juridisch kader en raakvlakken met ander natuurbeleid

### 2.1 Vogel- en Habitatrichtlijn

De Europese Unie heeft zich ten doel gesteld om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. De Europese Commissie wil dit onder andere bereiken door een Natura 2000-netwerk te realiseren, dat bestaat uit belangrijke natuurgebieden binnen Europa. De Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn belangrijke instrumenten om dit Natura 2000-netwerk te realiseren. Deze richtlijnen bepalen onder andere dat de lidstaten beschermde gebieden voor de kwetsbaarste soorten en habitattypen moeten aanwijzen; dit zijn de Natura 2000-gebieden. Dit zijn gebieden die geschikt zijn om het duurzaam voortbestaan van de meest bedreigde soorten en habitattypen te verzekeren. Hierdoor wordt de biodiversiteit in Europa behouden. De opdracht is om de soorten en habitattypen waarvoor een verplichting is aangegaan, in een gunstige staat van instandhouding te brengen en deze gunstige staat vervolgens te behouden.

Natura 2000-gebieden en hun bijbehorende doelstellingen zijn vastgelegd op grond van de Europese Vogelrichtlijn (VR) en Habitatrichtlijn (HR). In door het Rijk vastgestelde aanwijzingsbesluiten zijn de begrenzing en de definitieve doelen voor de gebieden vastgesteld. De wettelijke bescherming van de Natura 2000-gebieden is in de Wet natuurbescherming geregeld.

### 2.2 Wet natuurbescherming

De regelgeving ten aanzien van natuurbescherming is in Nederland enerzijds geregeld via de Wet natuurbescherming (Wnb) en anderzijds via aanvullend beleid van met name de provincies. Sinds 1 januari 2017 zijn in de Wnb regels opgenomen voor:

- Bescherming van Natura 2000-gebieden (voorheen Natuurbeschermingswet 1998)
- Bescherming van in het wild levende dieren en planten (voorheen Flora- en faunawet)
- Bescherming van houtopstanden (voorheen Boswet)

#### **Natura 2000**

Bescherming van Natura 2000-gebieden is geregeld in hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming. De Wet natuurbescherming (Wnb) bevat een beoordelingsvereiste voor plannen die significante gevolgen voor de betreffende gebieden kunnen hebben (artikel 2.7, eerste lid, Wnb), en een vergunningplicht voor projecten die significant negatieve gevolgen voor de betreffende gebieden kunnen hebben (artikel 2.7, tweede lid, Wnb). De vaststelling van een plan of het verlenen van een vergunning is alleen mogelijk indien op grond van een passende beoordeling vaststaat dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast. Wanneer significante gevolgen voor Natura 2000-gebieden op grond van een passende beoordeling niet kunnen worden uitgesloten, kan het plan alleen worden vastgesteld of een vergunning voor het project worden verleend indien de zogenaamde ADC-toets met succes doorlopen kan worden (artikel 2.8, vierde lid, Wnb). Dat betekent dat er geen Alternatief mag zijn met minder grote effecten op Natura 2000, het

project nodig is omwille van een Dwingende reden van groot openbaar belang en de nodige Compenserende maatregelen worden getroffen.

Het Natura 2000-beheerplan is een wettelijk instrument uit de Wet natuurbescherming (artikel 2.3). Tot de inhoud van het beheerplan behoort in elk geval een beschrijving van de voor het Natura 2000-gebied nodige instandhoudingsmaatregelen, voor zover nodig passende maatregelen en de beoogde resultaten van de maatregelen.

Volgens planning van het Rijk zal in 2024 de Wnb opgaan in de Omgevingswet, de vier bijbehorende algemene maatregelen van bestuur en de Omgevingsregeling. Dit verandert in beginsel niets aan de inhoud van een Natura 2000-beheerplan of de toetsingscriteria voor plannen en projecten die significante gevolgen voor Natura 2000-gebieden kunnen hebben.

### **Soortenbescherming**

Hoofdstuk 3 van de Wet natuurbescherming is bedoeld voor de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten. De bescherming van soorten is niet beperkt tot specifieke gebieden en daarom in beginsel overal van toepassing, dus ook in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. In ieder plan of bij iedere activiteit dient rekening te worden gehouden met een mogelijke overtreding van verbodsbepalingen voor soorten. Zo nodig dient een ontheffing te worden aangevraagd. Die taak wordt namens Gedeputeerde Staten van Noord-Holland door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (ODNHN) uitgevoerd.

## **2.3 Stikstof**

Stikstof is een van de knelpunten bij de realisatie van de Natura 2000-doelen in Nederland. In ons drukke land veroorzaken onder meer verkeer, industrie en landbouw gezamenlijk een zodanig hoge uitstoot van stikstofverbindingen (stikstofdioxide en ammoniak) dat hierdoor stikstofgevoelige instandhoudingsdoelen negatief worden beïnvloed. Hierdoor wordt de ruimte voor nieuwe (economische) ontwikkelingen op veel plaatsen beperkt.

In het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder zijn stikstofgevoelige habitats aanwezig en is er bovendien sprake van overbelasting op een groot deel van deze stikstofgevoelige habitats. Er is bij deze overbelaste habitats een groot verschil tussen het huidige en het gewenste depositieniveau.

De landelijke structurele stikstofaanpak is vastgelegd in de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (december 2020 aangenomen Tweede Kamer, maart 2021 aangenomen Eerste Kamer), waarmee de Wet natuurbescherming is gewijzigd. Daarnaast is er een provinciale aanpak. Deze is door GS vastgesteld op 16 maart 2021. Daarin onderscheidt de provincie Noord-Holland twee sporen: een provinciebrede aanpak en een gebiedsgerichte aanpak. De provinciebrede aanpak richt zich op activiteiten die tot een afname van de stikstofuitstoot moeten leiden. Er wordt gestreefd naar uitstootvermindering door verkeer, landbouw, havens en industrie. De gebiedsgerichte aanpak kenmerkt zich door integratie en samenhang van de verschillende opgaven in het landelijk gebied. Daarbij wordt ingezet op bronmaatregelen en op natuurherstelmaatregelen, die sinds 2015 al worden genomen om de Natura 2000-instandhoudingsdoelen te behalen.

Voor de hele provincie Noord-Holland is in samenspraak met andere overheden en gebiedspartners vóór 1 juli 2023 een concept-gebiedsplan opgesteld. Daarin

wordt aangegeven welke bijdrage aan de landelijke stikstofdoelstelling wordt geleverd. Zowel extra bronmaatregelen als extra natuurherstelmaatregelen komen in het gebiedsplan aan de orde. In natuurdoelanalyses wordt ecologisch beoordeeld of de te verwachten stikstofreductie voor een Natura 2000-gebied in samenhang met de natuurherstelmaatregelen leidt tot het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen. Deze natuurdoelanalyses geven mede richting aan verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen en maken inzichtelijk of aanvullende natuurmaatregelen of bronmaatregelen nodig zijn.

In het coalitieakkoord uit 2021 heeft het kabinet aangekondigd de huidige wettelijke omgevingswaarde voor stikstofdepositie voor 2035 uit de Wet stikstofreductie en natuurverbetering naar voren te halen. Dit betekent dat in 2030 74% van het stikstofgevoelig Natura 2000-areaal onder de kritische depositiewaarde moet zijn gebracht. In 2025 is dit conform de wettelijke verplichting 40% van dat areaal. (Inmiddels is het desbetreffende kabinet gevallen en zijn de consequenties nog onzeker.)

In de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) (Ministeries van LNV, I&W en BZK, 2022) zijn de doelstellingen uit het coalitieakkoord uit 2021 overgenomen. In de startnotitie NPLG zijn de landelijke omgevingswaarden voor stikstof vertaald naar richtinggevende gebiedsdoelen als input voor provinciale gebiedsprocessen en de gebiedsplannen en de gebiedsprogramma's van provincies. De gebiedsplannen zijn een wettelijke verplichting uit de Wet stikstofreductie en natuurverbetering. De gebiedsprogramma's voldoen minimaal aan de verplichting vanuit de Wet natuurbescherming én werken ook de drie kerndoelen van het NPLG verder uit (natuur, water en klimaat).

## 2.4 Natuurbeleid

### **Natuurnetwerk Nederland (NNN)**

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is een samenhangend netwerk van belangrijke bestaande en nog te ontwikkelen natuurgebieden in Nederland. Het NNN levert, samen met het Natura 2000-netwerk, een bijdrage aan het behoud en de versterking van de biodiversiteit in Nederland. Gedeputeerde Staten van Noord-Holland zijn verantwoordelijk voor de realisatie van het NNN in de provincie. Dit doen zij samen met terreinbeherende organisaties, particulieren, gemeenten en waterschappen. Waar mogelijk wordt de natuuropgave samen opgepakt met andere onderwerpen zoals stikstof, klimaatrisico's en recreatie.

Voor elk gebied zijn NNN-doelen geformuleerd in de vorm van natuurbeheertypen (zie ambitiekaart in bijlage 2). De beheertypen van het NNN zijn te vertalen in de habitattypen en leefgebieden voor soorten van Natura 2000. De realisatie van de NNN-doelen is niet exact hetzelfde als de Natura 2000-instandhoudingsdoelen, maar draagt in vele gevallen wel aan de realisatie bij. Soms kan er echter sprake zijn van strijdigheid in de natuurdoelen. In dat geval prevaleren de Natura 2000-doelen boven de NNN-doelen vanwege de wettelijke bescherming van Natura 2000-doelen.

Het provinciale beleid en nadere regels rondom het NNN zijn vastgelegd in de Omgevingsverordening. Deze regels zijn erop gericht te voorkomen dat in bestemmingsplannen/omgevingsplannen nieuwe activiteiten mogelijk worden gemaakt, die per saldo een negatief effect hebben op het NNN, tenzij het gaat om een activiteit van groot openbaar belang, er geen reële alternatieven zijn en de effecten gelijkwaardig worden gecompenseerd.

## **Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL)**

Voor het beheer van het Natuurnetwerk Nederland bestaat het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). In het jaarlijkse Natuurbeheerplan geeft de provincie aan waar welk soort beheer gevraagd wordt. Beschermde habitattypen zijn doorvertaald naar SNL beheertypen en opgenomen in het Natuurbeheerplan. Eventuele verbeter- en uitbreidingsopgaven vanuit Natura 2000 worden opgenomen in de ambitiekaart van het Natuurbeheerplan.

## **2.5 Kaderrichtlijn Water**

De Kaderrichtlijn Water (KRW) is een Europese richtlijn die ervoor moet zorgen dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater op orde is. De doelstelling van de KRW is dat uiterlijk in 2027 in heel Europa de kwaliteit van alle wateren zowel chemisch (schoon) als ecologisch (gezond) op orde moet zijn. De KRW zorgt er bovendien voor dat de vereiste watercondities voor beschermde gebieden, waaronder Natura 2000, gewaarborgd worden. In het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder gaat het om de waterkwantiteit en -kwaliteit ten behoeve van habitattypen en Habitat- en Vogelrichtlijnsoorten die afhankelijk zijn van een goede waterkwaliteit.

De KRW-maatregelen en doelen voor de planperiode 2022-2027 zijn door Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier voor al haar KRW-waterlichamen uitgewerkt en vastgesteld (Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, 2021). Wormer- en Jisperveld behoort tot KRW-waterlichaam Waterrijk Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder tot KRW-waterlichaam waterdelen Schermerboezem-Zuid+.

Het uitvoeren van de KRW-maatregelen is een verantwoordelijkheid van meerdere partijen.

Het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022 – 2027 is vastgesteld op 31 januari 2022 door Provinciale Staten van Noord-Holland. In dit programma wordt onder andere uitvoering gegeven aan de Kaderrichtlijn Water. De rol van de provincie betreft vooral de ecologische waterkwaliteit. Zo stelt de provincie, op voorstel van de waterschappen, de ecologische KRW-doelen vast van de regionale oppervlaktewaterlichamen.

Het Regionaal Waterprogramma is in beginsel alleen voor de provincie bindend. Enige uitzonderingen zijn de ecologische KRW-doelen van de oppervlaktewaterlichamen, die bindend zijn voor de waterschappen.

## 3 Beschrijving van het gebied

### 3.1 Algemene gebiedsbeschrijving

Het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder is een bijzonder natuurgebied bestaande uit een veenweidelandschap met onder andere de aanwezigheid van vele weide- en moerasvogels (Van Dijk et al., 2021a). Daarnaast heeft het gebied een bijzondere cultuurhistorische en landschappelijke waarde. Het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder zijn ruimtelijk van elkaar gescheiden door de droogmakerij Engewormer. De twee delen van het Natura 2000-gebied liggen onder de zeespiegel en hebben elk een geheel eigen karakter.

Het Wormer- en Jisperveld behoort tot een van de grootste aaneengesloten veenweidegebieden van West-Europa. Het gebied omvat een open landschap van brede en smalle sloten, weilanden, rietkragen en ondiepe veenplassen. Het vormt een belangrijk leefgebied voor moeras- en weidevogels als de roerdomp, rietzanger, smient, slobeend en grutto. Het Wormer- en Jisperveld is relatief rijk aan rietzomen met veenmosrietland en op een aantal percelen heeft zich ook vochtige laagveenheide met struikheide en kraaiheide ontwikkeld. Langs de oevers van brede wateren en de veenplassen komen plaatselijk goed ontwikkelde natte strooiselruigten met heemst, moerasmelkdistel en harig wilgenroosje voor.

De Kalverpolder is met name van belang voor veenmosrietlanden en natte strooiselruigten met harig wilgenroosje en moerasmelkdistel. Rietlanden met heidesoorten en echt lepelblad ontbreken in deze kleine polder. Samen met het Wormer- en Jisperveld vormt de Kalverpolder een belangrijk leefgebied voor noordse woelmuis, dat bestaat uit een mozaïek van vochtige tot natte graslanden, rietzomen met harig wilgenroosje, veenmosrietland en natte graslanden en ruigten met pitrus en oeverzegge.

De Kalverpolder is alleen aangewezen als Habitatrichtlijngebied, de noordelijke buitenrand van de Polder Wormer, Jisp en Nek is alleen aangewezen als Vogelrichtlijngebied en de rest van het Natura 2000-gebied is aangewezen als Habitatrichtlijn- én Vogelrichtlijngebied (zie bijlage 2, figuur 1).

Niet het gehele Natura 2000-gebied is als Natuurnetwerk Nederland (NNN) begrensd (zie ambitiekaart in bijlage 2). Dat geldt met name voor het Wormer- en Jisperveld. Het Natura 2000-gebied binnen de Kalverpolder is - met uitzondering van het oppervlaktewater - wél in zijn geheel als NNN begrensd. Nog niet het gehele NNN in het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder is gerealiseerd.

### 3.2 Eigendom en beheer

Het overgrote deel van de natuurgrond in de Kalverpolder is in bezit van Staatsbosbeheer (zie bijlage 2, figuur 2). Een deel van deze gronden wordt verpacht aan particulieren. Een aanzienlijk deel van de natuurgrond in het Wormer- en Jisperveld is in eigendom van Natuurmonumenten. Een deel van de natuurgrond wordt door Natuurmonumenten verpacht. Daarnaast is een deel van de natuurgrond in eigendom van particuliere eigenaren. De grond buiten het NNN (maar binnen het Natura 2000-gebied) in het Wormer- en Jisperveld is voornamelijk in bezit bij particuliere eigenaren. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier is een belangrijke eigenaar van het oppervlaktewater. Ook

verlandingsvegetaties behoren kadastraal vaak toe aan het hoogheemraadschap. Daarnaast is het hoogheemraadschap waterkwaliteit- en waterkwantiteitbeheerder.

### 3.3 Landschapsecologische gebiedskenmerken

#### 3.3.1 Abiotische gebiedskenmerken

##### *Bodem*

De bodem in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder bestaat uit ingeklonken veen (resten van planten), met name veenmossen, op de oorspronkelijke wadbodem bestaande uit zand en kleiig zand. Het veen bestaat voornamelijk uit veenmosveen. Langs de noordrand van het Wormer- en Jisperveld en aan de westrand van de Kalverpolder komt riet- en zeggeveen voor.

Onder de 1,0 tot 2,5 m dikke veengrond ligt tot op een diepte van NAP -20 m een slecht-doorlatende deklaag van zeer fijn zand, veen, klei en leem. Daaronder bevindt zich het eerste watervoerende pakket.

##### *Hoogteligging*

Binnen het Natura 2000-gebied komen beperkte hoogteverschillen voor die zijn ontstaan door inklinking en onderbemalingen (Gebiedsanalyse-90, 2017). Het Wormer- en Jisperveld heeft een hoogteligging van NAP -1,3 tot -1.9 m (zie bijlage 2, figuur 3); de hoogteligging van de Kalverpolder is veelal NAP -1,0 tot -1,3 m. De Schaalsmeerpolder aan de westkant van het Wormer- en Jisperveld ligt dieper op ongeveer NAP-3,2 m. In het Wormer- en Jisperveld zijn veel onderbemalingen aanwezig. Ook in de Kalverpolder zijn met name aan de noordkant onderbemalingen aanwezig. (Gebiedsanalyse-90, 2017). In onderbemalingen kan een grondgebruiker binnen de door het hoogheemraadschap toegestane peilmarge zelf het oppervlaktewaterpeil regelen.

##### *Grond- en oppervlaktewatersysteem*

In het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder treedt infiltratie op. Met name aan de randen van het Wormer- en Jisperveld en in de gehele Kalverpolder treedt wegzijging op richting de dieper liggende droogmakerijen die tegen deze polders aan liggen. In de dieper gelegen Schaalsmeerpolder treedt brakke kwel op.

Het Wormer- en Jisperveld bestaat uit drie peilvakken met een vast peil (zie tabel 1). Dit betekent dat het zomer- en winterpeil hetzelfde zijn. De Schaalsmeerpolder bestaat uit vier peilvakken en de Kalverpolder uit één peilvak met een vast peil. Het peilbesluit voor de peilvakken is in 2013 herzien. In peilbesluiten wordt voor veenweidegebieden uitgegaan van een drooglegging van maximaal 40 cm.

Een groot deel van het Wormer- en Jisperveld wordt onderbemalen. In onderbemalingen is het oppervlaktewaterpeil lager dan het polderpeil. Dit resulteert in een veelal grotere drooglegging in de onderbemalingen (zie bijlage 2, figuur 4).

**Tabel 1. Oppervlaktewaterpeilen**

Peilvak	Peil
<b>Wormer- en Jisperveld</b>	
Peilvak 5280-01	NAP -1,57 m
Peilvak 5280-02	NAP -1,48 m
Peilvak 5280-03	NAP -1,52 m
<b>Schaalsmeerpolder</b>	
Peilvak 5270-1	NAP -3,51 m
Peilvak 5270-2	NAP -3,61 m
Peilvak 5270-4	NAP -2,68 m
Peilvak 5270-5	NAP -2,42 m
<b>Kalverpolder</b>	
Peilvak 5300-01	NAP -1,20 m

Ontwatering van de graslandpercelen zorgt voor constante inklink en veraarding van de venige bodem. Daardoor treedt bodemdaling op; met name langs de randen van het gebied liggen de percelen hierdoor veel lager (zie figuur 3). Hierdoor vindt wegzijging van het centrale deel naar de buitenrand van het Natura 2000-gebied plaats. Het middendeel van het Wormer- en Jisperveld met kwetsbare habitattypen veenmosrietlanden en vochtige laagveenheiden verdroogt hier mogelijk door (Gebiedsanalyse-90, 2017).

#### *Waterkwaliteit*

Een goede oppervlaktewaterkwaliteit is van belang om op de lange termijn alle stadia van de verlandingsreeks, waaronder vochtige laagveenheide en veenmosrietland, te behouden. Hiervoor is het nodig dat er nieuwe verlanding in open water en vanuit de oever optreedt, waaruit de verschillende verlandingsstadia zich kunnen ontwikkelen. Daarnaast is de oppervlaktewaterkwaliteit van invloed op verschillende Habitatrichtlijnsoorten, waaronder bittervoorn en kleine modderkruiper.

De waterkwaliteit in het Natura 2000-gebied is echter slecht. De gemiddelde concentraties totaal stikstof, totaal fosfaat en sulfaat in het oppervlaktewater zijn te hoog. De ecologische waterkwaliteit is in de huidige situatie onvoldoende. In vooral de grotere wateren is nauwelijks een water- en oevervegetatie aanwezig en is er sprake van een matig ontwikkelde visgemeenschap en een (in KRW termen) ontoereikende macrofauna gemeenschap.

De huidige fosfaatbelasting van het oppervlaktewater is 1,4 maal hoger dan de gewenste fosfaatbelasting (Jaarsma et al., 2016). Het doorzicht in het gebied is onvoldoende; veenafbraak, opwerveling van slib en hoge algenconcentraties (chlorofyl-a) veroorzaken het geringe doorzicht. De afkalving van oevers is een belangrijke bron van slib (Van Diggelen et al., 2013). Het transport van slib in het watersysteem is groot en wordt gestuurd door wind en opwerveling. Ophoping van slib treedt op in de luwe delen.

Van de stikstofbelasting is de helft van het totaal en van de fosforbelasting is meer dan 80% afkomstig van uit- en afspoeling (Jaarsma et al., 2016). Inlaatwater is voor ongeveer 20% verantwoordelijk voor de belasting. Een deel van de belasting door uit- en afspoeling is achtergrondbelasting vanuit de veenbodem. In het Wormer- en Jisperveld is daarnaast interne nalevering (eutrofiëring) vanuit de veenbodem en vanuit slib een belangrijke bron. De achtergrondbelasting en interne nalevering vanuit de veenbodem hangt samen met de historische bemesting en de mineralisatie van het veen. Het blijven bemesten van de percelen zorgt ook voor fosfaat- en stikstofbelasting van het oppervlaktewater.

De voedselrijkdom van het watersysteem wordt daarnaast bepaald doordat het watersysteem oorspronkelijk brak was. Brakke systemen zijn voedselrijk en de hoge voedselrijkdom in het verleden draagt nog steeds bij aan de hoge natuurlijke achtergrondbelasting en de interne nalevering.

Voor fosfaat geldt dat de achtergrondbelasting in het gebied ongeveer op het niveau ligt van de kritische fosfaatbelasting (Fennema, 2021). Dit betekent dat het bijna niet mogelijk is om de fosfaatbelasting terug te dringen tot op het gewenste niveau van de kritische fosfaatbelastingsgrens. Gezien de hoge fosfaatbelasting is het de verwachting dat het watersysteem troebel blijft en dat de ontwikkeling van een helder plantenrijk watersysteem niet realistisch is (Fennema, 2021).

Het is te verwachten dat de waterkwaliteit en de helderheid van het oppervlaktewater in het Wormer- en Jisperveld beter is in kleine slootjes in het centrum van het gebied, die niet worden bevaren en die verder van de waterinlaat aflaggen, dan aan de randen van het gebied en in de grotere wateren (Van Dijk et al., 2021a).

### 3.3.2 Landschapsecologische processen

De belangrijkste landschapsecologische en vegetatievormende processen in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder zijn (Gebiedsanalyse-90, 2017):

- Een sterk door de mens gereguleerde waterhuishouding in een voormalig, nu sterk ingeklonken en laaggelegen hoogveengebied, waarbij – om verdroging te voorkomen - voedselrijk en gebiedsvreemd water wordt ingelaten.
- Een hydrologie die voornamelijk wordt beïnvloed door de omliggende droogmakerijen, resulterend in wegzijging van grondwater langs de randen van het gebied en inlaat van voedsel- en sulfaatrijk boezemwater om verdroging te voorkomen.
- Langdurige invloed van brak water tot aan 1932, met daarna een geleidelijk en vervolgens snel (vanaf 1960) opgetreden verzoeting door verandering van het ingelaten boezemwater. Door de historische invloed van brak water is in de veenbodem nog steeds fossiel zout aanwezig. Ook wordt brak water aangevoerd via water dat uit de onderbemalingen en droogmakerijen wordt uitgemalen.
- Zeer voedselrijk oppervlaktewater, met een hoge fosfaat- en stikstofconcentratie en een hoge fosfaatbelasting.
- Sterke slibvorming op de waterbodems door afbraak van de veenbodem en oeverafkalving.



- Een verlanding die vooral tussen 1900 en 1945 is opgetreden langs slootkanten en oevers van brede wateren en plassen.
- Het optreden van zwak brakke kwel in laaggelegen graslanden met onderbemaling, nog het sterkst in de droogmakerij de Schaalsmeerpolder.

Zoals reeds beschreven is het water in het gebied momenteel sterk verzoet. De aanwezigheid van brak water is waarschijnlijk in het verleden van invloed geweest op de snelle vorming van veenmosrietlanden. In het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder zijn nog relictvegetaties aanwezig die kenmerkend zijn voor het brakke verleden. Het gaat bijvoorbeeld om veenmosrietlanden met ruwe bies, kenmerkend voor verlanding in zwak brak water. Een tweede relictvegetatie is zoomvormende ruigten met harig wilgenroosje en moerasmelkdistel, kenmerkend voor licht brakke wateren met een verhoogd sulfaatgehalte. De kwaliteit van dit vegetatietype neemt door de verzoeting af en enkele kenmerkende brakke soorten als echt lepelblad en heemst zijn beperkt tot het Wormer- en Jisperveld. Bovendien is in de gehele Kalverpolder en delen van het Wormer- en Jisperveld een toename vastgesteld van oeverplanten die kenmerkend zijn voor zoete wateren. Het gaat hierbij om soorten als kikkerbeet, krabbenscheer, grote egelskop, zwanenbloem, pluimzegge en hoge cyperzegge.

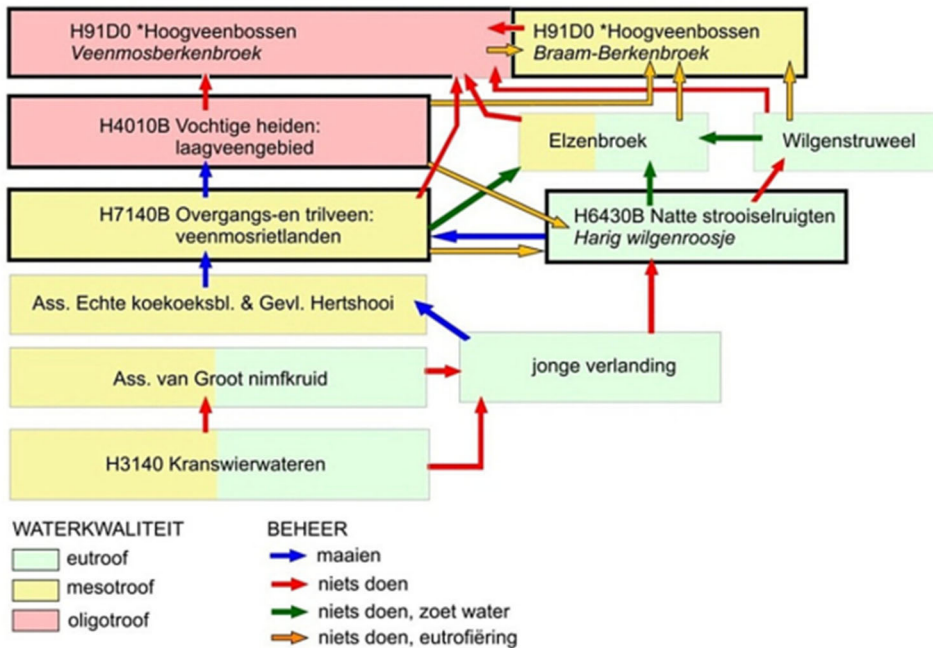
#### *Ecologische samenhang en successie in Laag Holland*

De combinatie van moerasnatuur en weidevogelgraslanden zorgt voor de rijke diversiteit aan soorten en de landschappelijke waarden van het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (Provincie Noord-Holland, 2016). Het gebied is grofweg in te delen in moerasgebieden, weidegebieden en open water. Sommige habitattypen of soorten komen alleen in één van deze gebieden voor. Maar van de meeste soorten bestaat het leefgebied uit een combinatie daarvan. Zowel de moeras, weide- als watergebieden dienen daarom behouden te worden. De Natura 2000-doelen zorgen daardoor niet alleen voor de bescherming van enkele specifieke soorten, maar ook voor de bescherming van het waardevolle cultuurlandschap als geheel.

De moerasnatuur in het gebied is afhankelijk van een successiereeks die begint bij het dichtgroeien van open water (verlanding) en eindigt met bosvorming. Voor vier stadia in deze successiereeks zijn Natura 2000-doelen vastgesteld: ruigten en zomen (H6410B), veenmosrietlanden (H7140B), vochtige heiden (H4010B) en hoogveenbossen (H91D0). Om deze stadia in stand te houden is het nodig dat ook de jongere successiestadia aanwezig zijn.

Het ontstaan van de habitattypen veenmosrietlanden, vochtige heiden, ruigten en zomen en hoogveenbos, inclusief de invloed van beheer, verzoeting en eutrofiëring, zijn weergegeven in figuur 1 (Gebiedsanalyse-90, 2017). Veenmosrietlanden ontstaan door het regelmatig maaien van jongere verlandingsvegetaties. Voor het ontstaan van veenmosrietland is het belangrijk dat er voldoende meso-eutroof verlandingsoppervlak aanwezig is. Dit kunnen jonge en initiële stadia van het veenmosrietland zijn, bestaande uit verlanding van riet met beginnende veenmosgroei, of rietverlanding met Echte koekoeksbloem. Hier en daar vindt nog verlanding vanuit de Ruwe bies-associatie plaats en ook deze gemeenschap kan zich via maaien tot veenmosrietland ontwikkelen. In het verlandingsproces treedt in de rietkragge de vorming van een regenwaterlens op waardoor een ontwikkeling richting veenmosrietland optreedt.

Als het maaibeheer wordt voortgezet, kan uit veenmosrietlanden vochtige laagveenheiden ontstaan. Wanneer er niet wordt gemaaid ontstaat er successie richting hoogveenbossen. Voor het behoud van de habitattypen veenmosrietlanden en vochtige heiden is het (maai)beheer dus van essentieel belang.



Figuur 1. Relatie tussen habitattypen (de dik omrande komen voor in het gebied), successie, waterkwaliteit en beheer in het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (Gebiedsanalyse-90, 2017).

### Verlanding

Verlanding is het dichtgroeien van water zodat uiteindelijk nieuw land ontstaat. Karakteristiek voor Laag Holland zijn verlandingen vanuit de oever door ruwe bies en kleine lisdodde (Provincie Noord-Holland, 2016). Deze soorten treden op als pioniersoort waartussen riet zich vestigt. Door de productie van organisch materiaal en de invang van slib in deze oevervegetaties ontstaat na enkele jaren een verlandingszone. Aan oevers met een steil talud kan zich ook een drijvende kragge ontwikkelen van uit de oever wortelende (riet)vegetaties. De ontwikkeling kan via veenmosrietland verder gaan tot vochtige heide of hoogveenbos.

Nieuwe verlanding treedt alleen op als de condities goed zijn. In te voedselrijk water neemt de algendichtheid toe, waardoor het water troebel en zuurstofloos wordt. Dat remt het ontstaan van nieuwe verlandingen. Nadat nieuwe verlanding heeft plaatsgevonden spelen factoren als waterpeil, stikstofdepositie en een afgestemd beheer een belangrijke rol in het verdere verloop van de successie (Provincie Noord-Holland, 2016).

## 3.4 De instandhoudingsdoelen

Voor ieder Natura 2000-gebied in Nederland is een aantal kernopgaven opgesteld, op basis waarvan vervolgens de doelstellingen voor de habitattypen en soorten zijn geformuleerd (Schmidt et al., 2017). In tabel 2 zijn de vier

kernopgaven voor het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder weergegeven.

**Tabel 2. Kernopgaven**

Kernopgave	Beschrijving
Opgave landschappelijke samenhang en interne compleetheid (Meren en moerassen)	Behoud en herstel van samenhang tussen slaapplaatsen en foerageergebieden in het bijzonder voor grasetende watervogels en meervleermuizen (de belangrijkste kraamkamerfunctie en slaapfunctie van de meervleermuis ligt vooral in gebouwen buiten de Natura 2000-gebieden). Herstel van mozaïek van verlandingsstadia van open water tot moerasbos en herstel van gradiënt watertypen (inclusief brak) met name in het deellandschap Laagveen.
Evenwichtig systeem (4.08)	Nastreven van een meer evenwichtig systeem (waterkwaliteit, waterkwantiteit en hydromorfologie): waterplantengemeenschap en vissen zoals bittervoorn, kleine modderkruiper.
Compleetheid in ruimte en tijd (4.09)	Alle successiestadia laagveenverlanding in ruimte en tijd vertegenwoordigd: overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) en vochtige heiden (laagveengebied), in samenstelling met gemeenschappen van open water.
Plas-dras situaties (4.11)	Plas-dras situaties voor smient en broedvogels zoals kempiaan en noordse woelmuis.

Voor habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten, broedvogels en niet-broedvogels zijn de instandhoudingsdoelstellingen zoals vastgelegd in het aanwijzingsbesluit (PDN/2015-090) weergegeven in tabel 2. Het gaat voor de meeste habitattypen en soorten om behoudsdoelstellingen. Habitattype H4010B heeft een uitbreidingsdoelstelling voor oppervlakte en de kempiaan heeft een uitbreidingsdoelstelling voor de omvang en kwaliteit van het leefgebied.

Voor de gebiedsdelen die vallen onder de Habitatrichtlijn (zie figuur 1, bijlage 2) gelden de doelen voor habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten (zie tabel 3a en 3b). Voor gebiedsdelen die vallen onder de Vogelrichtlijn (zie figuur 1, bijlage 2) gelden de doelen voor broedvogels en niet-broedvogels (zie tabel 3c en 3d). Omdat de Kalverpolder niet is aangewezen als Vogelrichtlijngebied gelden hiervoor dus niet de doelen voor broedvogels en niet-broedvogels.

**Tabel 3. Instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen (a), Habitatrichtlijnsoorten (b), broedvogels (c) en niet-broedvogels (d). = doelstelling is behoud, > doelstelling is uitbreiding of verbetering. \* prioritair habitatype of Habitatrichtlijnsoort**

(a)

Habitatcode	Habitatype	Oppervlakte	Kwaliteit
H4010B	Vochtige heiden (laagveengebied)	>	=
H6430B	Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	=	=
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	=	=
H91D0	Hoogveenbossen*	=	=

(b)

Soortcode	Soort	Populatie	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied
H1134	Bittervoorn	=	=	=
H1149	Kleine modderkruiper	=	=	=
H1318	Meervleermuis	=	=	=
H1340	Noordse woelmuis*	=	=	=
H1163	Rivieronderpad	=	=	=

(c)

Soortcode	Soort	Aantal broedparen *	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied
A151	Kemphaan	20	>	>
A295	Rietzanger	480	=	=
A021	Roerdomp	13	=	=

\* voor roerdomp gaat het om het aantal territoria, voor kemphaan om het aantal hennen, voor rietzanger om het aantal broedparen

(d)

Soortcode	Soort*	Populatie **	Instandhoudingsdoelstelling	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied
A156	Grutto	behoud	Slaap- en rustplaats	=	=
A056	Slobeend	90	Foerageergebied	=	=
A050	Smient	5800	Slaap- en rustplaats en foerageergebied	=	=

\*bescherming onder artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn als trekvogel/\*\*seizoensgemiddelde

## 4 Knelpunten en maatregelen

In dit hoofdstuk zijn voor de instandhoudingsdoelen die voor dit gebied gelden (paragraaf 3.4) de knelpunten uitgewerkt en maatregelen geformuleerd die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te realiseren. Daarbij wordt eerst ingegaan op habitattypen, vervolgens op Habitatrichtlijnsoorten en tenslotte op broedvogels en niet-broedvogels. Maatregelen voor habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten gelden alleen voor het gedeelte van het Natura 2000-gebied dat is aangewezen als Habitatrichtlijngebied en maatregelen voor broedvogels en niet-broedvogels gelden alleen voor het gedeelte van het Natura 2000-gebied dat is aangewezen als Vogelrichtlijngebied (zie bijlage 2, figuur 1).

### 4.1 Habitattypen

De oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen zijn vastgesteld op basis van de habitattypenkaart (versie N2K\_HK\_90\_Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder\_V12) (bijlage 2). De kaart geeft de T0-situatie weer, zijnde de referentiesituatie rondom het moment van aanwijzing.

De beschrijving van de ontwikkeling, knelpunten en de uitbreidingsdoelstelling die in dit hoofdstuk per habitatype zijn opgenomen, zijn afkomstig uit de evaluatie van het eerste beheerplan (Van Dijk et al., 2021a). In tabel 4 zijn de conclusies met betrekking tot de ontwikkeling van de instandhoudingsdoelen uit de evaluatie samengevat. Voor veenmosrietlanden en vochtige heiden geldt dat de herstelmaatregelen die zijn uitgevoerd lokaal hebben geleid tot een kwaliteitsverbetering. Dit is bepalend geweest voor het eindoordeel dat de behoudsdoelstelling voor kwaliteit is gerealiseerd. Een nieuwe habitattypenkaart wordt eens in de twaalf jaar opgesteld en was voor de evaluatie nog niet beschikbaar. Daarom kan niet worden bepaald of de behoudsdoelstelling voor oppervlakte in de eerste beheerplanperiode is gerealiseerd.

De maatregelen in dit beheerplan zijn gericht op het opheffen van knelpunten en realiseren van de instandhoudingsdoelen. De maatregelen zijn gebaseerd op de evaluatie van het eerste beheerplan (Van Dijk et al., 2021a) en in overleg met de terreinbeheerder en gebiedskenners verder aangevuld. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat regulier beheer in het kader van het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL) wordt uitgevoerd. Regulier beheer is dan ook niet in dit beheerplan opgenomen.

**Tabel 4. Beoordeling doelrealisatie eerste beheerplanperiode: groen: doel gerealiseerd, oranje: doel mogelijk niet gerealiseerd, rood: doel niet gerealiseerd, grijs: onbekend (niet voldoende data voor beoordeling). Veg.: vegetatietypen, S&F: structuur en functie, AC: abiotische condities, TS: typische soorten, Tot.: totaal**

Habitatype	Doel oppervlak	Realisatie oppervlakte	Doel kwaliteit	Realisatie kwaliteit t.o.v. doel				
				Veg.	S&F	AC	TS	Tot.
H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)	>		=					
H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	=		=					
H7140B Veenmosrietlanden	=		=					

Habitattype	Doel oppervlak	Realisatie oppervlakte	Doel kwaliteit	Realisatie kwaliteit t.o.v. doel				
				Veg.	S&F	AC	TS	Tot.
H91D0 Hoogveenbossen	=		=					

**Tabel 5. Kwantificering uitbreidingsdoestelling habitattypen. De kwantificering is afkomstig uit de evaluatie van het eerste beheerplan (Van Dijk et al, 2021). In de evaluatie is de kwantificering onderbouwd. = doelstelling is behoud, > doelstelling is uitbreiding**

Habitattype	Doel oppervlakte o.b.v. aanwijzingsbesluit	Uitbreidingsdoestelling
H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)	>	0,5-1,0 ha
H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	=	=
H7140B Veenmosrietlanden	=	=
H91D0 Hoogveenbossen	=	=

#### 4.1.1 Vochtige heiden (laagveengebied) (H4010B)

##### Omvang en kwaliteit

Het habitattype vochtige heiden komt alleen voor in het noordelijk deel van het Habitatrichtlijngebied van het Wormer- en Jisperveld en ontbreekt in de Kalverpolder (zie tabel 6).

**Tabel 6. Areaal en kwaliteit van H4010B Vochtige heiden in het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder**

	Goede kwaliteit (ha)	Matige kwaliteit (ha)	Totaal (ha)
Wormer- en Jisperveld	0,7	0,3	1,0
Kalverpolder	0	0	0

Voor vochtige heiden geldt een uitbreidingsdoestelling voor oppervlakte en een behoudsdoestelling voor kwaliteit (zie tabel 3). Een netto uitbreiding van 0,5 tot 1 ha vochtige laagveenheiden lijkt in het Wormer- en Jisperveld realistisch (zie tabel 5) (van Dijk et al., 2021a). In Kalverpolder is op dit moment geen kwalificerende vochtige laagveenheide aanwezig. Aangezien kwalificerende heidesoorten zich traag verspreiden zijn de beste kansen voor uitbreiding aanwezig in het Wormer- en Jisperveld.

##### Ontwikkeling en knelpunten

De kritische depositiewaarde van het habitattype vochtige heiden wordt in het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder op 100% van het oppervlak vochtige laagveenheide overschreden (Van Dijk et al., 2021b). Daarnaast vormt de oppervlaktewaterkwaliteit een knelpunt voor dit habitattype.

Door de slechte waterkwaliteit treedt nieuwe verlanding (nagenoeg) niet meer op. Daarnaast leidt de hoge stikstofdepositie tot een afname van de kwaliteit en soortenrijkdom en een versnelde successie. Plaatselijk is er toename van houtige opslag (braam, zachte berk, appelbes) en toename van cranberry. Op groeiplaatsen van struikheide en kraaiheide kan cranberry op termijn deze inheemse heidesoorten verdringen hetgeen leidt tot een afname van kwaliteit

en oppervlak. Tot slot leidt afkalving van de oevers plaatselijk tot een afname van het oppervlak vochtige heiden.

Na 2015 zijn op vrijwel alle aanwezige heideoppervlakten herstelmaatregelen uitgevoerd, waaronder het verwijderen van houtige opslag zoals zachte berk en het plaggen van gedeelten waar cranberry en braam de heide zijn gaan domineren. Deze herstelmaatregelen hebben op deze locaties geresulteerd in een toename van de typische soort ronde zonnedauw. De herstelmaatregelen hebben daarom naar verwachting een positief effect op de kwaliteit van vochtige heiden en leiden mogelijk tot een uitbreiding van het oppervlak.

### Maatregelen

Op basis van de vegetatiekartering die in 2022 in het Wormer- en Jisperveld is uitgevoerd, kan in beeld worden gebracht waar vegetaties aanwezig zijn die omgevormd kunnen worden tot vochtige laagveenheiden ten behoeve van de uitbreidingsdoelstelling voor dit habitatype. Het betreft bijvoorbeeld verdroogde en 'verouderde' veenmosrietlanden die al lang worden gemaaid en daarom in de successie opschuiven naar vochtige laagveenheiden. Op basis van deze vegetatiekartering kunnen daarmee ook de kansrijke locaties voor herstelmaatregelen worden bepaald. De in tabel 7 aangegeven oppervlaktes kunnen hierdoor mogelijk wijzigen. Naast de in tabel 7 genoemde maatregelen is het wenselijk onderzoek uit te voeren naar de oorzaak van de oeverafslag (zie hoofdstuk 9).

**Tabel 7. Maatregelen ten behoeve van vochtige heiden (H4010B)**

Doel	Deelgebied	Maatregel	Omvang	Frequentie	Financieringsbron
Uitbreiding oppervlakte	Wormer- en Jisperveld	Ondiep plaggen veenmosrietland	0,2 ha	Eenmalig	Herstelmaatregelen 2.0
Uitbreiding oppervlakte	Wormer- en Jisperveld	Verwijderen opslag veenmosrietland	0,9 ha	Eenmalig, jaarlijks nabehoer	Herstelmaatregelen 2.0
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Handmatig verwijderen cranberry en appelbes al dan niet i.c.m. ondiep plaggen	0,2 ha	Eenmalig, jaarlijks nabehoer	
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Bestrijding invasie exoten (waaronder Japanse duizendknoop)	Onbekend	Eenmalig, jaarlijks nabehoer	
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Duurzame bescherming en versterking oevers tegen afkalving*		Eenmalig	Programma Natuur
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Verwijderen opslag en tegengaan verrouing	1	Eenmalig, nabehoer jaarlijks	Herstelmaatregelen 2.0
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Grondverwerving particulier eigendom	0,29 ha**	Eenmalig	
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Verbetering kwaliteit watersysteem			Zie paragraaf 4.5

\* verdeeld over alle relevante habitattypen in Wormer- en Jisperveld /\*\*het betreft een particulier eigendom met 0,09 ha vochtige laagveenheide en 0,20 ha veenmosrietland. Het beheer op dit perceel is een knelpunt. Grondverwerving is daarom wenselijk.

## 4.1.2 Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) (H6430B)

### Omvang en kwaliteit

Het habitatype ruigten en zomen is volgens de T0-kaart voor ongeveer de helft van matige kwaliteit en de helft van goede kwaliteit (zie tabel 8). De grootste oppervlakten ruigten en zomen liggen in het Wormer- en Jisperveld. Vegetaties die voldoen aan de kwaliteit goed worden gekenmerkt door de aanwezigheid

van heemst. Deze vegetaties zijn beperkt tot het Wormer- en Jisperveld en liggen voornamelijk langs brede wateren waaronder het Zwet. Goed ontwikkelde zomen met onder andere echt lepelblad komen in het gebied door verzoeting vrijwel niet meer voor.

**Tabel 8. Areaal en kwaliteit van H6430B Ruigten en zomen in het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder**

	Goede kwaliteit (ha)	Matige kwaliteit (ha)	Totaal (ha)
Wormer- en Jisperveld	1,0	0,8	1,8
Kalverpolder		0,1	0,1
Totaal	1,0	0,9	1,9

### Ontwikkeling en knelpunten

Een afname van brakke soorten als heemst, echt lepelblad en selderij in de vegetatie leidt tot een afname van de kwaliteit van dit habitatype. Een vegetatie kan namelijk alleen kwalificeren als goed wanneer één van deze soorten aanwezig is. Hoewel heemst lijkt te zijn toegenomen, zijn andere brakke indicatorsoorten als echt lepelblad en selderij afgenomen (Van Dijk et al., 2021a). Deze afname hangt samen met verzoeting van het systeem. Het is te verwachten dat door verdergaande verzoeting de brakke indicatoren zullen afnemen met een afname van kwaliteit tot gevolg.

Plaatselijk vindt er in het Wormer- en Jisperveld afslag van oevers plaats. Daarnaast kan opslag (met bijvoorbeeld braam, els en zachte berk) en de aanwezigheid van (invasieve) exoten leiden tot een afname van de kwaliteit en omvang van dit habitatype. Daarnaast vormt het blijven liggen van maaisel en de inloop en begrazing door vee plaatselijk een knelpunt voor de kwaliteit van dit habitatype.

Voor behoud van de ruigten en zomen is een beheer van cyclisch maaien en afvoeren nodig. De benodigde frequentie is afhankelijk van het aanwezige vegetatietype (Van Dijk et al., 2022). Passend beheer is echter in de praktijk niet altijd goed geregeld. Dit leidt plaatselijk eveneens tot een afname van de omvang en kwaliteit van dit habitatype.

### Maatregelen

Om de behoudsdoelstelling voor oppervlakte en kwaliteit te realiseren is het nodig plaatselijk maatregelen te nemen om afkalving van oevers tegen te gaan, opslag en geaccumuleerd strooisel te verwijderen, (invasieve) exoten te bestrijden, de inloop van vee te beperken en een beheer van cyclisch maaien uit te voeren. De vegetatiekartering die in 2022 in het Wormer- en Jisperveld is uitgevoerd, zal richting kunnen geven aan waar de maatregelen het meest noodzakelijk en kansrijk zijn. De in tabel 9 aangegeven oppervlaktes kunnen hierdoor mogelijk wijzigen.

Verder wordt de toegang in delen van het gebied beperkt voor gemotoriseerde voertuigen teneinde het illegaal betreden van kwalificerend habitat en de afslag van oevers door te hard varen te beperken (zie verder bijlage 3). Dit wordt uitgevoerd in niet doorgaande wateren en in afstemming met de grondgebruikers.



**Tabel 9. Maatregelen ten behoeve van ruigten en zomen (H6430B)**

Doel	Deelgebied	Maatregel	Omvang	Frequentie	Financieringsbron
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Bestrijding invasieve exoten (waaronder Japanse duizendknoop)	onbekend	Eenmalig, jaarlijks nabeheer	
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Duurzame bescherming en versterking oevers tegen afkalving*		Eenmalig	Programma Natuur
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder	Verwijderen opslag	1,9 ha	Eenmalig, nabeheer jaarlijks	Herstelmaatregelen 2.0
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Strooisel verwijderen	1,8 ha	Eens in de zes jaar	
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder	Cyclisch maaien en afvoeren	1,9 ha	Ca. eens in de twee tot zes jaar	Deels via SNL, deels niet geregeld
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Plaatsen rasters of aanleg sloten in beweide percelen	0,5 km	Eenmalig	
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Toegangsbeperking t.b.v. recreatieve zonering		Eenmalig	

\* verdeeld over alle relevante habitattypen in Wormer- en Jisperveld

#### 4.1.3 Veenmosrietlanden (H7140B)

##### Omvang en kwaliteit

Het habitatype veenmosrietlanden komt verspreid over het hele gebied voor. In het totaal was er in de referentiesituatie circa 14,3 ha veenmosrietlanden aanwezig, waarvan ongeveer 9,3 ha van goede kwaliteit en 5 ha van matige kwaliteit (zie tabel 10).

**Tabel 10. Areaal en kwaliteit van H7140B Veenmosrietlanden in het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder**

	Goede kwaliteit (ha)	Matige kwaliteit (ha)	Totaal (ha)
Wormer- en Jisperveld	7,5	4,7	12,2
Kalverpolder	1,8	0,3	2,1
Totaal	9,3	5,0	14,3

##### Ontwikkeling en knelpunten

De kritische depositiewaarde van het habitatype veenmosrietlanden wordt in het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder op 100% van het oppervlak veenmosrietlanden overschreden (Van Dijk et al., 2021a). Stikstofdepositie leidt door verzuring en eutrofiëring tot een afname van de kwaliteit en omvang van veenmosrietlanden (zie tekstkader 1).

Verder vormt de oppervlaktewaterkwaliteit een knelpunt voor dit habitatype. Door hoge fosfaatconcentraties in het oppervlaktewater kunnen in de kraggen met veenmosrietlanden dikke en soortenarme pakketten met gewoon veenmos ontstaan. Dit leidt tot een afname van de kwaliteit. Plaatselijk is in het Wormer- en Jisperveld geconstateerd dat hierdoor ook het succes van plaggen negatief kan worden beïnvloed. Een goede oppervlaktewaterkwaliteit is ook van belang omdat nieuwe verlandings onder zeer voedselrijke omstandigheden niet optreedt. Verlandings is nodig om op de lange termijn alle stadia van de verlandingsreeks (waaronder veenmosrietlanden) te behouden.

### **Tekstkader 1. Effecten van stikstofdepositie voor veenmosrietlanden**

De oudere stadia van het habitatype veenmosrietlanden zijn ten opzichte van jongere stadia vanwege een dikkere kragge meer geïsoleerd van het bufferende oppervlaktewater en daardoor relatief vatbaar voor verzuring. Als gevolg hiervan ontstaan toenemende oppervlakten haarmos en een afname van typische soorten, zoals glanzend veenmos en elzenmos. Ook leidt stikstofdepositie door toenemende eutrofiëring tot vegetatieverdichting, zoals een toename van grassen en een snellere kieming van houtige gewassen, zoals berk, appelbes, lijsterbes, krentenboompje en bramen (Gebiedsanalyse-90, 2017). De effecten van verzuring en eutrofiëring worden versterkt door verdroging. Verder nemen onder invloed van stikstofdepositie (ammoniak) sommige veenmossoorten sneller toe. De jonge, gebufferde stadia gaan hierdoor sneller over in oude, verzuurde stadia en versnelde veroudering van veenmosrietlanden dan via natuurlijke successie het geval is.

Plaatselijk hebben ongewenste exoten als appelbes en cranberry zich gevestigd. Een deel van de veenmosrietlanden heeft bovendien last van vraatschade en verzuivering met pitrus door beweiding. Dit kan leiden tot kwaliteitsverlies. Tot slot leidt afkalving van de oevers plaatselijk tot een afname van het oppervlak veenmosrietland.

Sinds 2013 zijn in veenmosrietlanden beheer- en herstelmaatregelen uitgevoerd. Op recent geplagde locaties zijn kenmerkende soorten aangetroffen, zoals elzenmos, ronde zonnedauw en kamvaren. De vegetatieontwikkeling op deze locaties wijst op kwaliteitsverbetering.

#### **Maatregelen**

Naast de in tabel 11 genoemde maatregelen is het wenselijk onderzoek uit te voeren naar de oorzaak van de oeverafslag (zie hoofdstuk 9). Op basis van de vegetatiekartering die in 2022 in het Wormer- en Jisperveld is uitgevoerd, kan in beeld worden gebracht waar de maatregelen het meest noodzakelijk en kansrijk zijn. De in tabel 11 aangegeven oppervlaktes kunnen hierdoor mogelijk wijzigen.

Verder wordt de toegang in delen van het gebied beperkt voor gemotoriseerde voertuigen teneinde het illegaal betreden van kwalificerend habitat en de afslag van oevers door te hard varen te beperken (zie verder bijlage 3). Dit wordt uitgevoerd in niet doorgaande wateren en in afstemming met de grondgebruikers.

**Tabel 11. Maatregelen ten behoeve van veenmosrietlanden (H7140B)**

Doel	Deelgebied	Maatregelen	Omvang	Frequentie	Financieringsbron
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Stobben verwijderen	0,37 ha WJV	Eenmalig	Herstelmaatregelen 2.0
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder	Herfstmaaien c.q. tweede keer maaien en afvoeren	12 ha in WJV, 2 ha in Kalverpolder	Jaarlijks	Herstelmaatregelen 2.0
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Plaggen	0,2 ha	Eenmalig	Programma versneld natuurherstel
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder	Handmatig verwijderen appelbes en cranberry	4,5 ha in WJV 0,5 ha in Kalverpolder	jaarlijks	
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Plaatsen rasters of aanleg sloten in beweide percelen	Ca. 5 km	Eenmalig	

Doel	Deelgebied	Maatregelen	Omvang	Frequentie	Financieringsbron
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder	Meerdere malen maaien pitrus (inclusief afvoer)	4, 5 ha in WJV 0,5 ha in Kalverpolder	Meerdere malen per jaar	
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder	Duurzame bescherming en versterking oevers tegen afkalving (oeverbescherming)*		Enmalig	WJV: Programma Natuur Kalverpolder: Herstelmaatregelen 2.0
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Bestrijding invasieve exoten (waaronder Japanse duizendknoop)	Onbekend	Enmalig, jaarlijks nabeheer	
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder	Verwijderen opslag	12 ha in WJV 2 ha in Kalverpolder	Enmalig, nabeheer jaarlijks	Herstelmaatregelen 2.0
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	Verbetering kwaliteit watersysteem			Zie paragraaf 4.5
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Toegangsbeperking t.b.v. recreatieve zoning			

\* verdeeld over alle relevante habitattypen in Wormer- en Jisperveld

#### 4.1.4 Hoogveenbossen (H91D0)

##### Omvang en kwaliteit

Het gehele areaal van het habitatype hoogveenbossen is volgens de T0-habitattypenkaart van goede kwaliteit (zie tabel 12). Het habitatype komt alleen voor in het Wormer- en Jisperveld (Baanakkers) en niet in de Kalverpolder. Vegetaties die voldoen aan de kwaliteit goed worden gekenmerkt door het optreden van veenvorming, met name met de ontwikkeling van bulten veenmos. Veenvorming treedt echter weinig tot niet op in het gebied en het totale areaal aan veenmos binnen het bosgedeelte van de Baanakkers is door opslag van o.a. braam sinds de aanwijzing in 2004 afgenomen (R. van 't Veer, pers. med.). Verder duidt de vegetatiekartering uit 2022 op een afname van de kwaliteit van dit habitatype en mogelijk ook op een afname van de oppervlakte.

**Tabel 12. Areaal en kwaliteit van H91D0 Hoogveenbossen in het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder**

	Goede kwaliteit (ha)	Matige kwaliteit (ha)	Totaal (ha)
Wormer- en Jisperveld	1,4	0,0	1,4
Kalverpolder		0,0	0,0
Totaal	1,4	0,0	1,4

##### Ontwikkeling en knelpunten

Door de opslag van onder andere braam en een gebrek aan veenmos en veenvorming is de kwaliteit van het habitatype hoogveenbossen sinds 2004 afgenomen van goed naar matig ontwikkeld (Van Dijk et al., 2021a). Dit wordt onder andere veroorzaakt door een matige waterkwaliteit en verdroging van de bodem en te voedselrijke omstandigheden. Het invangen van stikstofdepositie via de opgaande beplanting speelt hierbij mogelijk eveneens een rol. De in de vegetatiekartering van 2022 geconstateerde negatieve ontwikkeling van dit

habitattype hangt samen met verruiging met braam en plaatselijk de opslag van soorten als taxus en hulst. Verder is tijdens deze kartering maar een beperkte aanwezigheid van veenmos aangetroffen.

### Maatregelen

Om de behoudsdoelstelling voor oppervlakte en kwaliteit te realiseren is het nodig om opslag (waaronder braam) te verwijderen en de waterkwaliteit te verbeteren.

Uit de vegetatiekartering uit 2022 kan worden afgeleid over welk oppervlak het hoogveenbos (nog) kwalificeert en in hoeverre de voorgestelde maatregelen (zie tabel 13) leiden tot herstel en het realiseren van de behoudsdoelstelling. Een mogelijk aanvullende maatregel voor het handhaven van het oppervlakte hoogveenbossen kan bestaan uit het toestaan van de successie van (niet kwalificerend) veenmosrietland richting hoogveenbos.

**Tabel 13. Maatregelen ten behoeve van hoogveenbossen (H91D0)**

Doel	Deelgebied	Maatregel	Omvang	Frequentie	Financieringsbron
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Verwijderen opslag (w.o. braam, Amerikaanse vogelkers en andere ongewenste soorten).	1,4 ha	Eenmalig, jaarlijks nabehoer	Herstelmaatregelen 2.0
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Mogelijk aanvullend n.a.v. vegetatiekartering 2022: successie van veenmosrietland richting hoogveenbos			
Behoud kwaliteit en oppervlak	Wormer- en Jisperveld	Verbeteren kwaliteit watersysteem			Zie paragraaf 4.5

### 4.1.5 Beheer

Goed beheer is belangrijk voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen en tegelijkertijd een grote uitdaging in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Het gebied bestaat overwegend uit vaarland en het oppervlakte kwalificerend habitat per perceel is veelal beperkt. Daardoor is het beheer kostbaar en niet efficiënt uitvoerbaar en is de afvoer van bijvoorbeeld gemaaid riet niet altijd goed geregeld. De SNL-vergoeding voor het reguliere beheer van kwalificerend habitat is te laag om de beheerkosten (inclusief afvoer) te dekken.

Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten beheren een groot deel van het oppervlak kwalificerend habitat (zie tabel 14). Het beheer is echter niet voor het gehele oppervlak kwalificerend habitat geregeld. Dit geldt bijvoorbeeld voor (een deel van de) gronden van overheden en particulieren.

Gezien het belang van goed beheer en de geconstateerde knelpunten, vraagt beheer in de tweede beheerplanperiode om nadere aandacht. Daarom is per habitattype een aantal maatregelen opgenomen die betrekking hebben op beheer. Aanvullend zijn de volgende aanvullende acties noodzakelijk:

- Een jaarlijkse gebiedsbrede evaluatie van het beheer van kwalificerend habitat (inclusief uitbreiding) onder regie van de provincie;
- Communicatie over beheer en instandhoudingsdoelen- en maatregelen en het organiseren van het beheer van kwalificerend habitat bij overheden en particulieren;

- Het agenderen van aanvullende beheergelden voor kwalificerend habitat door de provincie.

Dit komt ten goede aan de kwaliteit van habitattypen en van leefgebied van doelsoorten als noordse woelmuis, meervleermuis, roerdomp en rietzanger.

**Tabel 14. Eigendom en beheer van kwalificerend habitat**
















Eigenaar	Onderdeel van de beheertypenkaart (2022)	H4010B - Vochtige heiden	H6430B - Ruigten en zomen	H7140B - Veenmosrietland	H91D0 - Hoogveenbossen
Natuurmonumenten	Wel	0,91	0,81	9,83	1,3
	Niet		0,02	0,65	
Staatsbosbeheer	Wel		0,09	1,36	
	Niet		<0,01	0,01	
HHNK	Wel	0,02	0,33	1,46	0,1
	Niet	<0,01	0,20	0,19	
Overheid	Wel		0,03	0,01	
	Niet			0,06	
Overig (waaronder particulier)	Wel	0,09	0,16	0,39	
	Niet	<0,01	0,24	0,36	

## 4.2 Habitatrictlijnsoorten

Het instandhoudingsdoel voor de Habitatrictlijnsoorten in het gebied (bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad, meervleermuis en noordse woelmuis) is behoud van de populatieomvang en behoud van het oppervlakte en de kwaliteit van het leefgebied. De beschrijving van de ontwikkeling en knelpunten in dit hoofdstuk is gebaseerd op de evaluatie van het eerste beheerplan (Van Dijk et al., 2021a). In tabel 15 zijn de conclusies met betrekking tot de ontwikkeling van de instandhoudingsdoelen samengevat. In het eerste beheerplan zijn de kaarten met de verspreiding en leefgebieden van Habitatrictlijnsoorten opgenomen (Provincie Noord-Holland, 2016).

Het (potentiële) leefgebied van noordse woelmuis en het foerageergebied van meervleermuis is niet alleen aanwezig op gronden van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer maar ook op verpachte gronden en gronden van particuliere eigenaren en het hoogheemraadschap. Al deze partijen spelen een rol bij de uitvoering van de in deze paragraaf voorgestelde maatregelen.

**Tabel 15. Doelrealisatie eerste beheerplanperiode: groen: doel gerealiseerd, oranje: doel mogelijk niet gerealiseerd, rood: doel niet gerealiseerd**

soort	Doel populatie	Realisatie	Doel leefgebied	Realisatie leefgebied	
		Behoud populatie-omvang	omvang/kwaliteit	Behoud omvang	Behoud kwaliteit
H1134 Bittervoorn	=		=/=		
H1149 Kleine modderkruiper	=		=/=		
H1163 Rivierdonderpad	=		=/=		
H1318 Meervleermuis	=		=/=		
H1340 Noordse woelmuis	=		=/=		

#### 4.2.1 Bittervoorn

##### **Ontwikkeling en knelpunten**

Er vindt een matige afname in aantallen bittervoorn plaats op provinciaal niveau, die op basis van KRW onderzoek ook binnen de begrenzing van het gebied zichtbaar lijkt te zijn. De doelstelling van behoud van de populatie lijkt daarmee niet te zijn gerealiseerd. De verslechtering van kwaliteit van het leefgebied van de bittervoorn (minder watervegetatie, minder macrofauna, verslechtering waterkwaliteit) is hiervan mogelijk de oorzaak. De behoudsdoelstelling voor de kwaliteit van het leefgebied is daardoor niet gerealiseerd. De omvang van het leefgebied is gelijk gebleven.

##### **Maatregelen**

Aangezien concrete monitoringsgegevens ontbreken, is het noodzakelijk om zowel de aantallen als de verspreiding van de soort beter in kaart te brengen met protocollair, gedetailleerd onderzoek. Ook is het van belang de aanwezigheid en verspreiding van de zoetwatermossel in kaart te brengen omdat deze van groot belang is voor de bittervoorn (zie tabel 16). Daarnaast komt verbetering van de watersysteemkwaliteit ten goede aan deze soort.

#### 4.2.2 Kleine modderkruiper

##### **Ontwikkeling en knelpunten**

Omdat er op gebiedsniveau weinig data van kleine modderkruiper beschikbaar zijn, wordt ervan uitgegaan dat de trend op provinciaal niveau eveneens geldt op gebiedsniveau. Op provinciaal niveau is een matige afname te zien. Daardoor wordt de behoudsdoelstelling voor de populatieomvang in dit gebied waarschijnlijk evenmin behaald.

De afnemende ecologische waterkwaliteit zorgt voor een afname in de kwaliteit van het leefgebied van de kleine modderkruiper. De omvang van het leefgebied is gelijk gebleven.

##### **Maatregelen**

Aangezien concrete monitoringsgegevens ontbreken, is het nodig om zowel de aantallen als de verspreiding van de soort beter in kaart te brengen met protocollair, gedetailleerd onderzoek (zie tabel 16). Daarnaast komt verbetering van de watersysteemkwaliteit ten goede aan deze soort.

#### 4.2.3 Rivierdonderpad

##### **Ontwikkeling en knelpunten**

Op provinciaal niveau is de rivierdonderpad sterk afgenomen en de afwezigheid van de soort bij visstandsonderzoek in 2019 impliceert dat deze trend ook geldt voor het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder en dat de behoudsdoelstelling voor populatieomvang niet is gerealiseerd. De kwaliteit en omvang van het leefgebied lijken in het gebied voldoende, hoewel enkele aspecten van kwaliteit (met name waterkwaliteit) negatief zijn.

De rivierdonderpad komt voor langs oevers van brede sloten en plassen op kunstmatig substraat (zoals stenen, kleine brokken puin of dammetjes) dat plaatselijk aanwezig is. Uit het eerste beheerplan komt naar voren dat de soort voornamelijk in het noordelijk deel van het Wormer- en Jisperveld is

aangetroffen, langs de oevers van het Zwet en de Poel. In de Kalverpolder zijn lokaal eveneens geschikte leefgebieden aanwezig.

#### **Maatregelen**

Aangezien concrete monitoringsgegevens ontbreken, is het nodig om zowel de aantallen als de verspreiding van de soort beter in kaart te brengen met protocollair, gedetailleerd onderzoek (zie tabel 16). Daarnaast komt verbetering van de watersysteemkwaliteit ten goede aan deze soort.

#### 4.2.4 Meervleermuis

##### **Ontwikkeling en knelpunten**

Op basis van provinciale data wordt verwacht dat ook in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder de populatie meervleermuizen gelijk is gebleven. Er zijn echter aanwijzingen dat er minder kraamkolonies in de directe omgeving zijn. Dat kan van invloed zijn op de populatie die in het gebied voorkomt.

Omdat het gebied zeer geschikt foerageergebied vormt voor de meervleermuis en significante barrières en significante lichtverstoring afwezig zijn, is de verwachting dat de kwaliteit en omvang van het leefgebied stabiel zijn gebleven gedurende de eerste beheerplanperiode.

#### **Maatregelen**

Omdat lokale gegevens ontbreken is nader onderzoek naar kraamkolonies en de lokale aantallen foeragerende meervleermuis nodig. In 2017 is er een kraamkolonie in Jisp geconstateerd. Daarnaast blijft behoud van voldoende oevers met windluwe rietzomen van belang (zie tabel 16). Hiervoor is een beheer van opslag verwijderen en gefaseerd maaien en afvoeren nodig. Bij het nader onderzoek naar foeragerende vleermuizen kan in beeld worden gebracht of de vliegroutes van voldoende kwaliteit zijn en voldoende worden beheerd.

#### 4.2.5 Noordse woelmuis

##### **Ontwikkeling en knelpunten**

Uit veldonderzoek uitgevoerd tijdens de eerste beheerplanperiode blijkt dat er geen sprake is van een negatieve trend in het gebied en er voldoende verbinding is tussen de leefgebieden. De beheerders van het gebied geven aan dat de soort verspreid door het gebied veel voorkomt. De doelstellingen voor behoud van de populatie en de kwaliteit en omvang van het leefgebied worden dus waarschijnlijk behaald.

#### **Maatregelen**

In Laag Holland wordt momenteel onderzoek uitgevoerd naar de verspreiding van de noordse woelmuis met behulp van eDNA. Daarnaast is het van belang dat bestaand leefgebied wordt behouden middels gefaseerd maaien en afvoeren en het verwijderen van opslag (zie tabel 16). Zie voor nadere beheersvoorschriften met betrekking tot noordse woelmuis bijlage 3.

**Tabel 16. Maatregelen voor Habitatrichtlijnsoorten**

Doel	Maatregel	Locatie/frequentie (indicatief)
Bittervoorn	<p>Protocollair onderzoek naar aantallen en trends: consequent geschikte oevers van brede wateren en plassen, en smalle heldere sloten met waterplanten inventariseren op bittervoorn.</p> <p>In kaart brengen van:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- aanwezigheid en verspreiding zoetwatermossel</li> <li>- geschikte overwinteringsplaatsen, of mogelijkheid tot uitwisseling met open water</li> </ul>	1x per 6 jaar inventariseren*
Kleine modderkruiper	<p>Protocollair onderzoek naar aantallen en trends: consequent inventariseren van een aantal vooral smalle sloten, vaak langs dijkbermen of in deels afgesloten wateren met waterplanten waar regenwater een dominante factor is.</p> <p>In kaart brengen van aanwezigheid van geschikte overwinteringsplaatsen, of mogelijkheid tot uitwisseling met open water.</p>	1x per 6 jaar inventariseren*
Rivierdonderpad	Protocollair onderzoek naar aantallen en trends. Consequent inventariseren van een aantal vooral brede sloten en plassen, vaak met kunstmatig substraat	1x per 6 jaar inventariseren*
Meervleermuis	Protocollair onderzoek naar aantallen en trends: gericht zoeken naar en monitoren op locaties en het gebruik van verblijfplaatsen in de omgeving en van vliegroutes langs rietzomen in het gebied. Inclusief bepalen kwaliteit vliegroutes.	verblijfplaatsen in de omgeving en vliegroutes langs rietzomen
Noordse woelmuis	<p>Gefaseerd maaien (bij voorkeur in de winter) en afvoeren t.b.v. behoud bestaand leefgebied</p> <p>Verwijderen van opslag (indien nodig jaarlijks)</p>	in natte rietlanden, strooiselruigten, natte graslanden en veenmosrietlanden verspreid door het gehele gebied
Bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad	Verbetering watersysteemkwaliteit	Zie paragraaf 4.5

\* Daarbij moet ook inzicht zijn in de fysisch-chemische waterkwaliteit, waterdiepte, doorzicht, aanwezigheid en bedekking van oeverplanten en van drijvende en ondergedoken waterplanten. In KRW-monitoring worden deze parameters meegenomen. Bekeken moet worden of deze KRW-monitoring voldoende informatie biedt of dat aanvullend gegevens moeten worden verzameld.

### 4.3 Broedvogels

Voor alle broedvogel doelsoorten waarvoor het Wormer- en Jisperveld zijn aangewezen geldt een behoudsdoelstelling voor de omvang en kwaliteit van het leefgebied. Een uitzondering hierop is de kempfaan, waarvoor een uitbreidingsdoelstelling voor de kwaliteit en omvang van het leefgebied geldt. De beschrijving van de ontwikkeling en knelpunten per soort in dit hoofdstuk is gebaseerd op de evaluatie van het eerste beheerplan (Van Dijk et al., 2021a). In tabel 17 zijn per soort de recente aantallen en doelaantallen weergegeven. De hier weergegeven aantallen zijn geactualiseerd ten opzichte van de evaluatie van het eerste beheerplan met gegevens beschikbaar op [www.sovon.nl](http://www.sovon.nl). Voor geen van de soorten wordt het instandhoudingsdoel in de huidige situatie gehaald. Wel wordt voldaan aan de doelstellingen met betrekking tot het leefgebied.



Het (potentiële) leefgebied van de broedvogels voor roerdomp, kempfaan en rietzanger is niet alleen aanwezig op gronden van Natuurmonumenten maar ook op verpachte gronden en gronden van particuliere eigenaren en het hoogheemraadschap. Bij voorkeur spelen al deze partijen een rol bij de uitvoering van de in deze paragraaf voorgestelde maatregelen.

**Tabel 17. Doelrealisatie gedurende de eerste beheerplanperiode. Het gemiddelde aantal over de afgelopen vijf seizoenen is weergegeven in relatie tot het instandhoudingsdoel (IHD). Groen: doel gerealiseerd; Rood: doel niet gerealiseerd (de realisatie van de doelstellingen voor het leefgebied betreft daarbij een inschatting). ? betekent onvoldoende gegevens. Daarnaast is een kwalitatieve inschatting gemaakt of de doelstelling voor kwaliteit en omvang van het leefgebied is gerealiseerd. Groen (=): behoudsdoelstelling gerealiseerd; Oranje (>): er is sprake van verbetering maar de doelstelling voor uitbreiding en verbetering is niet gerealiseerd. Bron Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS, provincies)**

	2016	2017	2018	2019	2020	gemiddeld	IHD*	doelstelling leefgebied	
									omvang
Roerdomp	5	4	?	?	?	5	13	=	=
Kempfaan	0	0	0	?	?	0	20	>	>
Rietzanger	302	?	?	?	?	302	480**	=	=

\*bij roerdomp gaat het om aantal territoria, bij kempfaan om aantal hennen en bij rietzanger om aantal broedparen/ \*\* in 2022 zijn ruim 800 territoria waargenomen en is het doelaantal gehaald

### 4.3.1 Roerdomp

#### Ontwikkeling en knelpunten

Hoewel er in 2021 minimaal zes broedparen zijn vastgesteld (H. Wondergem en H. Zoer, pers. med.), ligt het aantal broedende roerdompen in 2021 onder het instandhoudingsdoel van 13. De positieve trend voor roerdomp die landelijk wordt waargenomen, is in het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder niet duidelijk aanwezig. In de eerste beheerplanperiode zijn maatregelen uitgevoerd die hebben geleid tot een verbetering van de kwaliteit van het leefgebied van roerdomp (Van Dijk et al., 2021a). Deze lijken succesvol te zijn geweest gezien de geconstateerde toename van het aantal broedparen in 2021. Om het doelaantal te halen zijn echter aanvullende maatregelen nodig.

#### Maatregelen

Maatregelen ten behoeve van de roerdomp richten zich op herstel en ontwikkeling van leefgebied (zie tabel 18). Hierbij is het van belang om verruiging en opslag tegen te gaan, te vernatten en voldoende overgangen naar structuurrijk grasland, riet, water en moerasvegetaties te ontwikkelen. Nieuw rietland kan worden ontwikkeld door huidig grasland te vernatten en door nieuwe verlanding te stimuleren middels verbetering van waterkwaliteit. Onderzoek moet gebiedsbreed inzicht geven waar geschikte ontwikkellocaties voor roerdompbiotopen zich bevinden (gezamenlijk met Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske).

Voor de roerdomp is het van belang om door herstel brede rietkragen te realiseren, waarvan minimaal 20% bestaat uit overjarig, voldoende dicht, nat

riet<sup>1</sup>. Ook zijn overgangen water / riet / moerasvegetaties / structureel rijk grasland van belang. Het natte riet vereist een waterdiepte van 10-50 cm. Op nestlocaties is de waterdiepte tot en met juni minimaal 15-20 cm diep. Binnen een territorium is een rietzone met een randlengte van circa 1 km nodig voor foerageren en broedhabitat (nat rietland) met een oppervlak van 1-2 ha. Binnen het leefgebied kan een nestplek in het veenweidegebied met een schakering aan kleine landschapselementen, zoals sloten, petgaten en grasland, van beperkte omvang zijn (10 x 10 m) (Van der Winden & Van Beusekom, 2015).

Tot slot veroorzaakt waterrecreatie mogelijk verstoring, waardoor herstel van de aantallen roerdomp belemmerd wordt (zie bijlage 3). Om de verstoring van broedende en foeragerende roerdampen te voorkomen zijn maatregelen nodig om de toegang tot deze locaties voor vaarrecreatie te beperken (februari tot en met juni).

**Tabel 18. Maatregelen ten behoeve van roerdomp**

Maatregel	Omvang/locatie (indicatief)
verwijderen en afvoeren van bramen en opslag (houtige gewassen)	aaneengesloten nat en voldoende dicht rietland en geschikt foerageergebied in nat grasland en op overgang water / riet / moerasvegetaties / structureel rijk grasland. Totale omvang >160 ha  Ten oosten van De Marken en ten zuiden van Het Zwet,
cyclisch, gefaseerd maaibeheer van (te) droog riet en ruigte 1x per 6 jaar, maaisel afvoeren	
voldoende overgangen naar structureel rijk grasland, riet, water en moerasvegetaties ontwikkelen door onder andere een beperkte en gevarieerde (runder)begrazing	
afrasteren rietbiotoop tegen (ganzen)vraat en begrazing	
peilbeheer bestaande roerdompbiotopen optimaliseren	
verbeteren van waterkwaliteit t.b.v. voedselbeschikbaarheid en op gang brengen nieuwe verlanding (zie paragraaf 4.5)	
uitvoeren gebiedsbreed onderzoek naar ontwikkellocaties voor roerdompbiotopen. Gezamenlijk met IJperveld, Varkensland, Oostzanerveld en 't Twiske.	
realiseren verstoringsvrije zone zonder waterrecreatie rondom geschikt broedgebied door toegangsbeperking (februari tot en met juni)	

#### 4.3.2 Kemphaan

##### Ontwikkeling en knelpunten

De kemphaan is als broedvogel verdwenen uit het gebied en de populatie ligt dan ook onder het instandhoudingsdoel van 25 hennen. Landelijk is de kemphaan eveneens als broedvogel zo goed als verdwenen. Intensivering van de landbouw, die zowel binnen als buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied van grote invloed is, vormt een belangrijke oorzaak voor de afname. Het leefgebied van kemphaan bestaat uit een complex van aaneengesloten vochtige en zeer natte en schrale extensief gebruikte graslandgebieden en nat

<sup>1</sup>[https://www.natura2000.nl/sites/default/files/profielen/Profielen\\_Vogels\\_Actueel/Profiel\\_vogel\\_A021.pdf](https://www.natura2000.nl/sites/default/files/profielen/Profielen_Vogels_Actueel/Profiel_vogel_A021.pdf)

hooiland in open landschap. In de huidige situatie zijn de graslanden echter te droog en te voedselrijk.

## Maatregelen

Maatregelen moeten zich richten op vernatting en verminderde voedselrijkdom van de bodem om zo de kwaliteit van het leefgebied te verbeteren (zie tabel 19). Hoge grondwaterstanden (< 30 cm -mv tussen mei en juli) en plas-dras zijn van belang om de groei van de vegetatie te vertragen, voedselbeschikbaarheid te vergroten en predatie door grondpredatoren tegen te gaan.

In de eerste beheerplanperiode zijn plaatselijk maatregelen uitgevoerd op onderbemalen percelen die hebben geleid tot een verhoging van de grondwaterstand. Maatregelen die leiden tot een verhoging van de grondwaterstand moeten echter over een veel groter areaal worden uitgevoerd. Daarbij is het nodig dat ook plas-dras situaties worden gerealiseerd. Recent gerealiseerde plas-draspercelen functioneren echter -om onbekende redenen- niet altijd goed. Daarom is het wenselijk om voorafgaand aan het realiseren van nieuwe plas-draspercelen onderzoek te doen naar mogelijke locaties voor de ontwikkeling van plas-dras en het functioneren van huidige plas-draspercelen (zie hoofdstuk 9).

Verder moet de voedselrijkdom van de bodem worden verminderd, waarbij de bemesting afgestemd moet zijn op de ontwikkeling van de kwaliteit van het leefgebied. Dit kan door aanvankelijk (zeer) beperkt te bemesten om de pH van de bodem te verhogen en het bodemleven te verbeteren, gevolgd, waar mogelijk, door het stopzetten van bemesting. Verder kan maaien bijdragen aan verschraling (niet voor eind juli).

Uit een recent onderzoek blijkt dat effecten van verstoring door aangelijnde honden groter zijn dan eerder geschat (Krijgsveld et al., 2022). Het is wenselijk te onderzoeken wat de consequenties van dit onderzoek zijn voor de broedvogelpopulatie weidevogels (waaronder kempfaan) in de Schaalsmeerpolder en het Jisperpad.

**Tabel 19. Maatregelen ten behoeve van kempfaan**

Maatregel	Omvang/locatie (indicatief)
peilverhoging	weidevogelgraslanden
verminderen bemesting/voedselrijkdom gericht op ontwikkeling van de kwaliteit van het leefgebied toepassen verschrulingsbeheer door maaien niet maaien voor eind juli (eventueel voorbeweiden met lage rundveedichtheden)	weidevogelgraslanden: 100 ha extra vochtig hooi- en schraalgrasland met voldoende plas-dras plus 200 ha randgebied (totaal oppervlakte weidevogelkerngebied minimaal 1000 ha, Aanvalsplan Grutto <sup>2</sup> )
aanleg van plas-dras	weidevogelgraslanden: minimaal 0,5 ha per 100 ha peilniveau sloten nabij locaties plas-dras ca. <15cm -mv langs slootkant
onderzoek mogelijke verstoring door honden in broedseizoen	In de Schaalsmeerpolder en op het Jisperpad en de paden die vanaf het Jisperpad het leefgebied in leiden

<sup>2</sup> <https://www.vogelbescherming.nl/docs/531bce4d-4124-4b5b-ba36-430c87fcb95e.pdf>

### 4.3.3 Rietzanger

De aantallen broedende rietzangers waren in 2016 lager dan het doelaantal van 480. In 2022 was het aantal territoria met meer dan 800 waarnemingen hoger dan het doelaantal. Landelijk is er eveneens sprake van een forse toename van de aantallen rietzanger. Potentie voor rietzangers in het Wormer- en Jisperveld lijkt te bestaan door de ontwikkeling van overjarig rietland. De rietzanger zal kunnen profiteren van de maatregelen voor de roerdomp. Bovendien vertoont het aantal rietzangers een stijgende lijn. Aanvullende maatregelen voor de rietzanger zijn daarom niet nodig.

## 4.4 Niet-broedvogels

Voor alle doelsoorten niet-broedvogels waarvoor het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder is aangewezen geldt een behoudsdoelstelling voor zowel omvang als kwaliteit van het leefgebied. De beschrijving van de ontwikkeling en knelpunten per soort is gebaseerd op de evaluatie van het eerste beheerplan (Van Dijk et al., 2021a). In tabel 20 zijn per soort de recente aantallen en doelaantallen weergegeven. De hier weergegeven aantallen zijn geactualiseerd ten opzichte van de evaluatie van het eerste beheerplan met gegevens beschikbaar op [www.sovon.nl](http://www.sovon.nl). Alleen voor de grutto wordt het instandhoudingsdoel in de huidige situatie gehaald. Ook wordt voldaan aan de doelstellingen met betrekking tot het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied.

Het (potentiële) leefgebied van de niet-broedvogels voor smient, slobend en grutto is niet alleen aanwezig op gronden van Natuurmonumenten maar ook op verpachte gronden en gronden van particuliere eigenaren. Bij voorkeur spelen al deze partijen een rol bij de uitvoering van de in deze paragraaf voorgestelde maatregelen.

**Tabel 20.** *Doelrealisatie gedurende de eerste beheerplanperiode. Het aantal per seizoen wordt weergegeven als het seizoens-maximum (max) of -gemiddelde (gem.). Ook wordt het gemiddelde over de afgelopen vijf seizoenen weergegeven in relatie tot het instandhoudingsdoel (IHD). Functie: f = foerageren, s = slaap- of rustplaats. Groen: doel gerealiseerd; Rood: doel niet gerealiseerd (de realisatie van de doelstellingen voor het leefgebied betreft daarbij een inschatting). ? betekent onvoldoende gegevens. Daarnaast is een kwalitatieve inschatting gemaakt of de doelstelling voor kwaliteit en omvang van het leefgebied is gerealiseerd. Groen (=): behoudsdoelstelling gerealiseerd. Bron Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS, provincies)*

	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21	Gemiddeld	IHD	aantal	functie	doelstelling leefgebied	
												omvang
Smient	2978	4360	2980	3648	4227	4802	3832	5800	gem.	s, f	=	=
Slobend	23	23	18	15	118	87	47	90	gem.	f	=	=
Grutto	2497	2302	2142	1083	2513	2902	2239	Behoud	max.	s	=	=

#### 4.4.1 Smient

De smient bevindt zich in de huidige situatie onder het instandhoudingsdoel. Deels wordt dit waarschijnlijk verklaard doordat op het moment van vaststelling van het doelaantal (rond het jaar 2000) de aantallen smienten in het gebied en landelijk maximaal waren. Sindsdien zijn de landelijke en lokale populatie afgenomen.

De winterspreiding van de soort is verschoven, waarbij de smient in de zachtere winters noordelijker overwintert. Het huidige doelaantal is daardoor waarschijnlijk niet meer realistisch. Daarnaast is er ook geschikt leefgebied buiten de Natura 2000-begrenzing aanwezig. Dit verklaart mogelijk voor een deel de lagere aantallen binnen de gebiedsbegrenzing. De reden waarom de smient zich momenteel onder het instandhoudingsdoel bevindt is dan ook niet een gebrek aan voldoende omvang en kwaliteit van het leefgebied. De kwaliteit en omvang van het leefgebied moeten worden behouden door voortzetting van het huidige beheer van het vochtige weidevogelgrasland met voldoende plasdraspercelen en behoud van rust. Aanvullende maatregelen zijn voor de smient niet nodig.

#### 4.4.2 Slobeend

##### Ontwikkeling en knelpunten

De aantallen slobeenden in het gebied liggen momenteel ruim onder het instandhoudingsdoel. De reden daarvoor is onduidelijk. Er is voldoende leefgebied van goede kwaliteit aanwezig. De maatregelen die getroffen worden voor kemmaan en veenmosrietland zullen bovendien naar verwachting zorgen voor een versterking van het leefgebied van de slobeend. Momenteel is er echter nog geen sprake van een dergelijke positieve aantalsontwikkeling, hoewel recent (2019) een aanzienlijk hoger aantal is geteld en ook de landelijke trend positief is.

##### Maatregelen

Monitoring van de aantallen slobeenden vanuit het Meetnet Watervogels in de komende jaren zal moeten uitwijzen of de positieve aantalsontwikkeling doorzet. Zo niet, dan moet aanvullend onderzoek naar de kwaliteit van het leefgebied worden uitgevoerd om de oorzaak van de achterblijvende aantalsontwikkeling te achterhalen. In een tussentijdse evaluatie halverwege de tweede beheerplanperiode (2025) moet hierover een besluit worden genomen (zie tabel 21).

**Tabel 21. Maatregelen ten behoeve van slobeend**

Maatregel	Omvang/locatie (indicatief)
Protocollaire (Meetnet Watervogels) monitoring aantallen	hele Wormer- en Jisperveld
Evaluatie van aantalsontwikkeling in 2025 en indien nodig onderzoek kwaliteit leefgebied	

### 4.4.3 Grutto

#### Ontwikkeling en knelpunten

Er wordt voldaan aan de behoudsdoelstelling van het aantal niet-broedende grutto's in het gebied. Vooral in de jaren 19/20 en 20/21 zijn relatief hoge aantallen grutto's waargenomen. Landelijk dalen de aantallen niet-broedende grutto's en ook binnen het gebied is er op de jaren 19/20 en 20/21 na sprake van een sterke daling.

#### Maatregelen

In een tussentijdse evaluatie halverwege de tweede beheerplanperiode moet worden gekeken of de gunstige aantalsontwikkeling van 19/20 en 20/21 zich heeft voortgezet. Wanneer dit niet het geval is, is onderzoek nodig of een afnemende kwaliteit van het leefgebied (waaronder de kwaliteit van plas-draslocaties en voldoende rust) de oorzaak is van de dalende trend (zie tabel 22).

**Tabel 22. Maatregelen ten behoeve van grutto**

Maatregel	Omvang/locatie (indicatief)
Protocollaire (Meetnet Watervogels) monitoring aantallen	weidevogelgraslanden Wormeren Jisperveld
Evaluatie van aantalsontwikkeling in 2025 en indien nodig onderzoek kwaliteit leefgebied en plas-dras	

## 4.5 Verbetering van de kwaliteit van het watersysteem

#### Knelpunten en maatregelen

De waterkwaliteit is een knelpunt voor het realiseren van diverse instandhoudingsdoelen waaronder vochtige heiden en veenmosrietlanden (zie paragraaf 4.1). Een goede oppervlaktewaterkwaliteit is van belang om op de lange termijn alle stadia van de verlandingsreeks, waaronder vochtige laagveenheide en veenmosrietland, te behouden. Hiervoor is het nodig dat er nieuwe verlanding optreedt, waaruit de verschillende verlandingsstadia zich kunnen ontwikkelen. Verder is de waterkwaliteit voor deze habitattypen van belang omdat een slechte waterkwaliteit de kwaliteit van deze habitattypen en het succes van herstelmaatregelen negatief kan beïnvloeden (van Dijk et al, 2021). De oppervlaktewaterkwaliteit is daarnaast van invloed op het habitatype hoogveenbossen en op verschillende Habitatrichtlijnsoorten, waaronder bittervoorn en kleine modderkruiper (paragraaf 4.1 en 4.2).

Waterkwaliteitsmaatregelen ten gunste van de genoemde instandhoudingsdoelen moeten er op zijn gericht (zie paragraaf 3.3.1):

- De fosfaatbelasting terug te dringen.
- Het doorzicht te verbeteren.
- Het afkalven van oevers te beperken.
- De opbouw van een sliblaag en transport van slib door het watersysteem te beperken.
- De invloed van inlaatwater te beperken en die van regenwater te vergroten.
- De ontwikkeling van de oever- en watervegetatie te stimuleren.

In tabel 23 zijn de bijbehorende maatregelen uitgewerkt. Maatregelen worden voornamelijk geconcentreerd in 'kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding' (zie tabel 23). In deze kerngebieden wordt ingezet op waterkwaliteitsverbetering en verlanding waarbij ook Habitatrichtlijnsoorten als bittervoorn en kleine modderkruiper meeprofiteren. Daarnaast biedt het maatregelenpakket door herstel en ontwikkeling van de (riet)oeverzzone extra leef- en foerageergebied voor andere doelsoorten als noordse woelmuis, meervleermuis en moerasvogels als roerdomp en rietzanger.

De locatie en omvang van de kerngebieden moet bij de start van de tweede beheerplanperiode worden bepaald.<sup>3</sup> Bij het bepalen van de locaties moet onder andere rekening worden gehouden met de aanwezigheid van kwalificerend habitat, andere natuurdoelen die voor het gebied gelden zoals weidevogels, grondeigendom en (agrarische) functie, wensen met betrekking tot bevaarbaarheid, abiotische geschiktheid en waterbeheer-technische geschiktheid.

Aangezien het realiseren van helder water in dit gebied een grote uitdaging is, zal verlanding vanuit de oever naar verwachting eerder optreden dan verlanding vanuit open water. De huidige verlandingsvegetaties zijn onder de voormalige brakke omstandigheden eveneens vanuit de oevers ontstaan (Gebiedsanalyse-90, 2017). Alleen in de Kalverpolder treedt op beperkte schaal Krabbenscheer-verlanding op, kenmerkend voor verlanding in vrijwel verzoet water. Naar verwachting zal verlanding vanuit open water in de Kalverpolder dan ook eerder optreden dan in het Wormer- en Jisperveld.

Wanneer in de tweede beheerplanperiode blijkt dat de waterkwaliteitsmaatregelen uit dit beheerplan niet leiden tot verbetering van de waterkwaliteit en het op gang komen van verlanding, is dit een reden om verbrakking in dit Natura 2000-gebied te overwegen. De effecten van de waarschijnlijke verbrakking in Polder Westzaan zullen in deze overweging een belangrijke rol spelen.

### **Relatie met de Kaderrichtlijn Water (KRW)**

Door Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier zijn de KRW-maatregelen en doelen voor de planperiode 2022-2027 uitgewerkt (Fennema, 2021). Uit de systeemanalyse van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier blijkt dat in het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder een helder plantenrijk watersysteem in het grootste gedeelte van het oppervlaktewater niet realistisch is (Fennema, 2021). In het KRW-maatregelenprogramma is aangegeven dat de KRW-maatregelen in dit gebied zijn gericht op het versterken van biodiversiteit in de oeverzzone en helder water in geïsoleerde en/of luwe delen. De keuze in dit beheerplan om maatregelen te concentreren in geïsoleerde kerngebieden komt hiermee overeen.

De ambities voor de KRW overlappen in het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder in belangrijke mate met de gewenste waterkwaliteitsverbetering ten gunste van de Natura 2000-doelen. Het uitvoeren van KRW-maatregelen in dit gebied biedt daarom ook kansen voor het realiseren van de Natura 2000-doelen. KRW-maatregelen die bijdragen aan de Natura 2000-doelen zijn dan ook opgenomen als Natura 2000-maatregel (zie tabel 23). Andersom biedt uitvoering van de Natura 2000-maatregelen ook extra kansen voor het

<sup>3</sup> Verkennende vragen worden in het kader van het programma natuurherstel in samenwerking met Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier opgepakt

realiseren van de KRW-doelen voor bijvoorbeeld de oevervegetatie en macrofauna- en visgemeenschap.

### Werkenderwijs leren

Verbetering van de kwaliteit van het watersysteem is niet alleen in dit gebied maar in heel Laag Holland een uitdagende opgave. Om de effectiviteit van maatregelen goed in beeld te krijgen en werkenderwijs te leren is monitoring dan ook onderdeel van het maatregelenpakket voor waterkwaliteit (zie tabel 23). Het is verder wenselijk dat er tussen de waterbeheerder en de natuurbeheerders regelmatig informatie wordt uitgewisseld over maatregelen en de ontwikkeling van de waterkwaliteit. Het verdient aanbeveling de ervaring in vergelijkbare gebieden als bijvoorbeeld het Natura 2000-gebied IJperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske, waar vergelijkbare problematiek speelt en vergelijkbare maatregelen worden genomen, hier eveneens bij te betrekken.

**Tabel 23. Maatregelen voor de verbetering van de kwaliteit van het watersysteem**

Deelgebied	Maatregel	Toelichting	Omvang	Frequentie	Financieringsbron
Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder	Identificeren kerngebied waterkwaliteitsverbetering en verlanding (inclusief uitvoeren monitoring)*	Bij start van de tweede beheerplanperiode	WJV: 150-200 ha Kalverpolder: 50 ha	Eenmalig	Programma Natuur/ Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027
kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding	Opstellen uitvoeringsplan voor kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding*	In dit uitvoeringsplan worden de maatregelen die voor de kerngebieden worden benoemd verder uitgewerkt		Eenmalig	Programma Natuur/ Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027
kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding	Aanpassing (waaronder reductie) bemesting			Eenmalig	
kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding	Isolatie van de kerngebieden door waterhuishoudkundige maatregelen*		WJV: 150-200 ha Kalverpolder: 50 ha	Eenmalig	Programma Natuur/ Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027
kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding	Visstandsbeheer waar nodig*			Eén keer in de tweede beheerplanperiode	Uitvoeringsprogramma Natuur 2021 – 2023: maatregel Verkenningen systeemherstel Laag-Holland/ Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027
kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding	Hoog dynamisch slootpeil door vasthouden regenwater**/**				Programma Natuur/ Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027
kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding	Vooroeververdediging	Om afkalving te voorkomen en ruimte voor ontwikkeling van de oeverzone te stimuleren		Eenmalig	Programma Natuur/ Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027
kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding	Monitoring waterkwaliteit (inclusief nulmonitoring)*	In afstemming met KRW monitoring		Conform op te stellen monitoringsplan	Programma Natuur/ Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027



Deelgebied	Maatregel	Toelichting	Omvang	Frequentie	Financieringsbron
Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder (inclusief de kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding)	Aangepast maaibeheer van oevers en watergangen: uitlopende oevervegetatie en verlandingsvegetaties waar mogelijk laten staan*	Dit is ook een KRW-maatregel.		Jaarlijks	KRW-maatregelen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2022-2027
Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder (inclusief de kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding)	afrasteren van oevers om de inloop van vee tegen te gaan en vegetatiegroei op gang te brengen	Dit is ook een KRW-maatregel. Maatregel ter beperking van de oeverafkalving en ontwikkeling van de oeverzone		Eenmalig	KRW-maatregelen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2022-2027
Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder (inclusief de kerngebieden waterkwaliteitsverbetering en verlanding)	uitvoeren actief vegetatiebeheer*	Dit is ook een KRW-maatregel. Uitvoering door aanplant rietstekken. Ter stimulering van de ontwikkeling van de oevervegetatie, waarmee afkalving verder kan worden beperkt.		Jaarlijks	KRW-maatregelen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2022-2027

\* gezamenlijk nader uit te werken door Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en beheerders/\*\* Van Diggelen et al., 2013

## 5 Huidig gebruik en vergunningverlening

### 5.1 Uitgangspunten en definities

In dit hoofdstuk is weergegeven hoe het huidig gebruik getoetst is op het effect op de Natura 2000-doelen voor dit gebied. Nieuwe activiteiten worden niet in het beheerplan beoordeeld maar moeten worden getoetst aan de Natura 2000-instandhoudingsdoelen. Indien significant negatieve effecten niet kunnen worden uitgesloten moet een vergunning aangevraagd worden (zie verder paragraaf 2.2).

Om te bepalen of de realisatie van de doelstellingen wordt belemmerd door menselijke activiteiten in het gebied is het 'huidige' gebruik geïnventariseerd en getoetst (zie bijlage 3). De conclusies van de toetsing zijn weergegeven in paragraaf 5.2. Voor het huidige gebruik kan deze toetsing worden gezien als een 'voortoets'; als significante effecten van het gebruik zijn uitgesloten, kan het gebruik ongewijzigd en vergunningvrij worden voortgezet. Voor het gebruik waarbij effecten niet (van te voren) zijn uit te sluiten geldt dat dit gebruik óf vergunningplichtig is óf onder bepaalde voorwaarden uitgevoerd moet worden. Daarnaast kan (huidig) gebruik ook zogenaamd 'bestaand gebruik' zijn (zie tekstkader 2).

#### **Tekstkader 2. Bestaand gebruik: wat is het en wanneer is een vergunning nodig?**

Sinds 1 januari 2020 definieert de Wet natuurbescherming 'bestaand gebruik' niet meer. Uit diverse Nederlandse en Europese jurisprudentie valt af te leiden dat 'bestaand gebruik' is 'activiteit met een toestemming op de Europese referentiedatum'.

Bij een toestemming kan het gaan om een natuurvergunning maar ook om een milieuvergunning of andere toestemming. De referentiedatum is de datum waarop het Natura 2000-gebied onder de bescherming van de Habitatrichtlijn (92/43/EEG) is gekomen. Dit geldt ook voor gebieden die op grond van de Vogelrichtlijn (79/409/EEG) zijn aangewezen. Voor Habitatrichtlijngebieden geldt de datum waarop het gebied op de lijst van gebieden van communautair belang is geplaatst als referentiedatum. Voor de meeste Habitatrichtlijngebieden gebieden is dat 7 december 2004, voor enkele Habitatrichtlijngebieden geldt een latere datum. Voor Vogelrichtlijngebieden geldt de datum waarop het gebied is aangewezen als referentiedatum, tenzij die datum voor 10 juni 1994 ligt. In dat geval is 10 juni 1994 de referentiedatum. Een complete lijst van de te hanteren referentiedata per Natura 2000-gebied is te vinden op de website van BJJ12.

Dit bestaand gebruik is in principe vergunningvrij wanneer het gebruik rechtmatig plaatsvindt en sinds de referentiedatum ongewijzigd plaatsvindt. Ook een wijziging van bestaand gebruik, dat enige maar geen significante gevolgen heeft, is vergunningvrij toegestaan. Voor gewijzigd gebruik of gebruik dat wisselt in omvang, locatie en/of tijdstip geldt wel een vergunningplicht bij mogelijk significante effecten op de Natura 2000-doelen. Bij de vergunningverlening worden dan alleen de effecten beoordeeld van de wijzigingen in het gebruik sinds de referentiedatum waarbij voor wat betreft stikstof de laagst vergunde emissie het uitgangspunt vormt.

Het is niet altijd mogelijk om aan te tonen dat sprake is van al dan niet gewijzigd gebruik. Daarom zijn in dit beheerplan alle (menselijke) activiteiten die in en om het gebied plaatsvinden getoetst. Dit noemen we het 'huidig gebruik'. Als in het beheerplan is beoordeeld dat het gebruik geen effecten op Natura 2000-doelen heeft als het wordt uitgevoerd zoals in het beheerplan omschreven, is het gebruik in beginsel vergunningvrij gedurende de looptijd van het beheerplan.

---

#### **Europese referentiedatum**

Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder is Vogelrichtlijngebied en Habitatrichtlijngebied. Voor het Habitatrichtlijngebied geldt 7 december 2004 als referentiedatum voor de bescherming van soorten en habitattypen die onder de Habitatrichtlijn vallen, omdat op die datum de lijst met gebieden van

communautair belang, waaronder Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder, is vastgesteld door de Europese Commissie. Voor Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder als Vogelrichtlijngebied geldt 24 maart 2000 als referentiedatum zijnde het moment van aanwijzing onder de Vogelrichtlijn (zie paragraaf 1.1). De effecten van het huidige gebruik zijn beoordeeld ten opzichte van de referentietoetsingsdatum 24 maart 2000 (het eerste moment van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied). Deze datum is hiermee impliciet ook van toepassing op de doelen voor het Habitatrichtlijngebied, dat hiermee ruimtelijk grotendeels overlapt.

## 5.2 Toetsing huidig gebruik

Bij de inventarisatie en toetsing van het huidige gebruik in en om het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder zijn alle bekende activiteiten meegenomen. De inventarisatie en resultaten van de toetsing zijn opgenomen in bijlage 3. Uitgangspunt voor de toetsing van deze activiteiten is dat deze realisatie van de Natura 2000-doelen niet in de weg mogen staan. Het gebruik is in verband met de juridische gevolgen voor toestemming ingedeeld in categorieën (zie tekstkader 3). Deze indeling wordt in alle Natura 2000-beheerplannen in Noord-Holland gehanteerd. De resultaten van de toetsing zoals beschreven in bijlage 3 zijn samengevat in tabel 24. In bijlage 3 zijn -voor zover van toepassing- de specifieke voorwaarden bij de huidige activiteiten weergegeven.

### **Tekstkader 3. Indeling van huidig gebruik in categorieën**

#### **1 Vergunningplichtige activiteiten zonder specifieke voorwaarden**

Onder deze categorie vallen vergunningplichtige activiteiten waarvoor het beheerplan als vrijstelling van de vergunningplicht geldt zonder dat specifieke voorwaarden nodig zijn. Dit betreft activiteiten met mogelijk significante gevolgen, waarbij uit een passende beoordeling is gebleken dat geen significante effecten zullen optreden. Voor deze activiteiten geldt de generieke voorwaarde dat de activiteiten niet in betekenende mate mogen wijzigen, anders 'herleeft' de vergunningplicht.

#### **2 Vergunningplichtige activiteiten met specifieke voorwaarden**

Voor bepaalde vergunningplichtige activiteiten geldt het beheerplan eveneens als vrijstelling van de vergunningplicht, maar alleen indien specifieke voorwaarden opgevolgd worden. Dit betreft activiteiten met mogelijk significante gevolgen, waarbij uit een passende beoordeling is gebleken dat er geen significante effecten zullen optreden, mits specifieke voorwaarden opgevolgd worden. Houdt men zich niet aan deze voorwaarden of wijzigen de activiteiten in betekenende mate, dan 'herleeft' de vergunningplicht.

#### **3 Activiteiten die afzonderlijk vergunningplichtig zijn en blijven**

Voor deze activiteiten vormt het beheerplan geen vrijstelling van de vergunningplicht. Deze activiteiten blijven dus gewoon vergunningplichtig. Vergunninghouders moeten zich aan de voorwaarden van de vergunning houden, anders wordt artikel 5.3, lid 4 van de Wet natuurbescherming overtreden. Na het verstrijken van de geldigheid van de vergunning zal opnieuw een vergunningprocedure gestart moeten worden.

#### **4 Activiteiten die in huidige vorm of onder voorwaarden niet vergunningplichtig zijn**

Voor deze activiteiten geldt dat in dit beheerplan met een voortoets is bekeken of bij de uitvoering van de activiteit een negatief effect kan ontstaan. Voor sommige activiteiten geldt dat effecten kunnen worden uitgesloten als de activiteiten op dezelfde wijze worden voortgezet. Voor andere activiteiten gelden voorwaarden. Deze activiteiten zijn onderverdeeld in twee categorieën, 4a en 4b.

#### **4a Niet vergunningplichtige activiteiten zonder specifieke voorwaarden**

Dit zijn de activiteiten die in hun huidige vorm niet vergunningplichtig zijn én geen of geen negatieve effecten hebben op het bereiken van de Natura 2000-doelen. Deze activiteiten hebben over het algemeen geen relatie met de Natura 2000-doelen. Er zijn dan ook geen beperkingen of

maatregelen nodig, mits de activiteiten op dezelfde wijze worden voortgezet. Ook de (beheer)maatregelen die voor Natura 2000-doelen worden getroffen kunnen zonder vergunning plaatsvinden en worden ingedeeld in deze categorie.

#### **4b Niet vergunningplichtige activiteiten met specifieke voorwaarden**

Hieronder vallen alle activiteiten die – ten tijde van de toetsing en in de huidige vorm – op zichzelf geen significant effect hebben op de Natura 2000-doelen, maar die bij autonome ontwikkeling en/of in combinatie met andere activiteiten en/of zonder specifieke voorwaarden wel een negatief (rest-)effect kunnen hebben. Hiervoor worden in het beheerplan inhoudelijke voorwaarden opgenomen waardoor deze effecten worden voorkomen.<sup>4</sup> Ook het (juridische) bestaand gebruik zoals omschreven in tekstkader 2 kan onder deze categorie vallen.

**Tabel 24. Samenvatting van de toetsing van het huidige gebruik op basis van de beschrijving en toetsing in bijlage 3. De categorieën zijn in tekstkader 3 beschreven**

Omschrijving van het huidige gebruik	Beoordeling categorie
Regulier natuurbeheer	4a
Monitoring en onderzoek in het kader van natuurbeheer	4b
Faunabeheer en schadebestrijding (vos en muskusrat en beverrat)	4b
Faunabeheer en schadebestrijding (gans en nijlgans)	2
Vigerend peilbeheer (met uitzondering van de toepassing van de zakkingsclausule)	4a
Onderhoud, kleinschalig schonen en baggeren van oppervlaktewateren	4b
Kleinschalig onderhoud waterhuishoudkundige werken	4b
Monitoring en ecologisch onderzoek ten behoeve van waterbeheer en -kwaliteit	4b
Waterrecreatie	4b
Fietsen, wandelen en uitlaten van honden	4b
Zwemmen en duiken	4b
Schaatsen	4b
Gebruik bestaande verblijfsaccommodatie & recreatievoorzieningen	4a
Evenementen	3
Houden en verzorgen van dieren	4b
Beweiding	4b
Bemesting	4b

<sup>4</sup> Daar waar deze voorwaarden niet altijd direct juridisch afdwingbaar zijn, biedt de Wet natuurbescherming en overige regelgeving een (aanvullend) juridisch instrumentarium waarmee handhaving in voldoende mate kan plaatsvinden. Er kunnen voor huidig gebruik passende maatregelen op basis van art. 2.4 (lid 1 en 3) Wet natuurbescherming worden opgelegd en er kan worden gehandhaafd op de zorgplicht van art. 1.11 Wet natuurbescherming. In sommige gevallen zal het niet naleven van voorwaarden bovendien alsnog tot een overtreding van art. 2.7 Wet natuurbescherming kunnen leiden.

Omschrijving van het huidige gebruik	Beoordeling categorie
Beregening en overige kleine wateronttrekkingen	4b
Grond/gewasbewerking (uitgezonderd scheuren en achterstallig of grootschalig onderhoud)	4b
Gebruik bestrijdingsmiddelen	4b
Wegverkeer	4a
Regionaal vliegverkeer	4b
Landen van luchtballonnen	3
Beroepsvisserij	4b
Sportvisserij	4b
Wonen	4a
Werken	4a
Dronegebruik voor toezicht, monitoring en beheer	4b
Recreatief dronegebruik	3

## 6 Financiering

### 6.1 Kosten

Voor een deel van de in dit beheerplan opgenomen natuurherstelmaatregelen voor habitattypen is budget gereserveerd in het kader van Herstelmaatregelen 2.0 of Programma Natuur (zie tabel 25 en paragraaf 4.1). De kosten voor de maatregelen voor vogelsoorten, Habitatrichtlijnsoorten en een deel van de maatregelen voor habitattypen zijn nog niet geraamd en gedekt.

De in dit beheerplan opgenomen maatregelen worden bovenop het reguliere beheer uitgevoerd. Regulier beheer wordt voornamelijk uitgevoerd door de terreinbeheerders (Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en particuliere terreinbeheerders) en gefinancierd via het subsidiestelsel Natuur en Landschap.

**Tabel 25. Overzicht van aangevraagde middelen ten behoeve van Natura 2000-natuurherstelmaatregelen in de tweede beheerplanperiode in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (peildatum oktober 2022).**

Financiering	
Herstelmaatregelen 2.0	Wormer- en Jisperveld € 630.000,00 Kalverpolder € 288.000,00
Programma Natuur	Deel van € 1.300.000,00* Wormer- en Jisperveld: € 1.035.000,00 Kalverpolder: € 187.500,00

\* Het gaat hier om de maatregel 'verkenningen systeemherstel Laag Holland', voor alle Laag Hollandse Natura 2000-gebieden

In dit beheerplan zijn naast inrichtings- en beheermaatregelen extra onderzoeken en monitoring opgenomen waarvoor financiële middelen nodig zijn.

In Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder is veel vaarland aanwezig. De huidige SNL-vergoeding is niet voldoende hoog om bijvoorbeeld maaisel af te voeren. Het is noodzakelijk voor een goede uitvoering van het reguliere beheer aanvullende middelen ter beschikking te stellen (zie ook paragraaf 4.1.5). Dit is nodig voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen van de habitattypen vochtige heiden, veenmosrietlanden en ruigten en zomen en van leefgebied van doelsoorten als noordse woelmuis, meervleermuis, roerdomp en rietzanger.

### 6.2 Financiering

In het kader van het decentralisatie-akkoord tussen Rijk en provincies over het natuurbeleid (2011) zijn afspraken gemaakt over de beschikbare middelen voor aankoop, inrichting en beheer van het NNN en middelen voor aanvullende maatregelen voor Natura 2000, waaronder de stikstof-gerelateerde maatregelen. Daarboven zijn in het kader van het Programma Natuur (tranche 1 en 2) en Herstelmaatregelen 2.0 middelen beschikbaar voor herstelmaatregelen voor Natura 2000 en voor een hoger doelbereik. Bovendien is afgesproken dat de provincies de middelen voor het NNN met prioriteit inzetten voor het halen van de Natura 2000-doelen.

Naast de provinciale middelen besteedt Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier via de Kaderrichtlijn Water middelen aan waterkwaliteit en – kwantiteitsmaatregelen onder andere voor het bereiken van Natura 2000-doelen.

Voor financiering van Natura 2000-maatregelen kan ook een beroep worden gedaan op Life-subsidie vanuit Europa. Gaandeweg zal de financiering van de maatregelen duidelijk worden. Daarbij geldt dat bestaande provinciale budgetten niet zullen worden overschreden. De uitvoering van de meeste maatregelen vindt plaats door de terreinbeheerders (Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer) en door het hoogheemraadschap. Ook kleinere terreinbeheerders, zoals gemeenten en particulieren, kunnen natuurherstelmaatregelen uitvoeren. Dit wordt door de provincie financieel gefaciliteerd.

Voor de onderzoeken en extra monitoring is de provincie over het algemeen verantwoordelijk. Voor de uitvoering van de reguliere monitoring (voor zover afgesproken in het kader van SNL) zijn de provincie en terreinbeheerders verantwoordelijk.

## 7 Handhaving

De provincie/Gedeputeerde Staten van Noord-Holland is het bevoegd gezag voor de handhaving van de Wet natuurbescherming. Handhaving is nodig om het leefgebied van de soorten waarvoor een Natura 2000-doel is opgenomen te behouden. Deze taken worden namens de provincie/Gedeputeerde Staten van Noord-Holland door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (ODNHN) uitgevoerd. Naast de ODNHN zijn er in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder ook nog andere handhavende instanties actief. Dit zijn onder andere gemeenten, politie, Natuurmonumenten, Staatbosbeheer en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. De provincie heeft samen met deze partijen een handhavingsplan (2015-2020) opgesteld (Provincie Noord-Holland, 2015). Dit handhavingsplan is verlengd. Handhaving, afstemming en coördinatie van de handhaving is in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder een belangrijk punt van aandacht dat nader moet worden uitgewerkt.

### 7.1 Vormen van handhaving

Handhaving is geen doel op zich maar een middel om een doel te bereiken. Voor de provincie zijn voorlichting, toezicht en mediation belangrijke instrumenten om gebruikers, bewoners en bezoekers van het gebied te informeren over de maatregelen om de natuur in dit gebied te beschermen en de naleving van de regelgeving te bevorderen. Indien nodig zal de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord bij overtreding van de regelgeving handhavend optreden. De toezichthouders en/of buitengewoon opsporingsambtenaren van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord kunnen zowel bestuurlijk als strafrechtelijk optreden. De afweging om op een bepaalde manier handhavend op te treden maken zij op basis van de ernst en het effect van de overtreding, het motief van de overtreder, afspraken die vastgelegd zijn in nalevingsstrategieën en afspraken met justitie (strafrechtelijke handhaving).

Bij overtreding van het gestelde in de Wet natuurbescherming (Wnb) of bij het niet voldoen aan de voorschriften gesteld in een Wnb-vergunning (of bij een omgevingsvergunning afgegeven door de gemeente waarvoor Gedeputeerde Staten een verklaring van geen bezwaar (VVGB) in het kader van de Wet natuurbescherming hebben afgegeven) kan toezichthoudend en handhavend worden opgetreden door het bevoegd gezag.

### 7.2 Relatie met andere wetgeving

Naast de Wet natuurbescherming is er in dit gebied een groot aantal andere wetten en regels van toepassing waarvoor verschillende handhavende instanties bevoegd gezag zijn. De samenwerking tussen deze handhavende instanties is nader uitgewerkt in het handhavingsplan Laag Holland 2015-2020 (Provincie Noord-Holland, 2015, Handhavingsplan Natura 2000 gebieden Laag Holland 2015-2020). In dit plan zijn ook prioriteiten gesteld.

### 7.3 Wat betekent dit voor u?

Wanneer u handelingen wilt verrichten die in het beheerplan zijn opgenomen als vergunningplichtig op grond van de Wet natuurbescherming, of niet zijn opgenomen en wel mogelijk significant negatieve effecten op de Natura 2000-doelen hebben, dan dient u een vergunning aan te vragen. Hiervoor kunt u contact opnemen met de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord. Wanneer u



zonder vergunning handelt of de voorschriften uit het beheerplan of de vergunning niet respecteert, kan handhavend worden opgetreden.

Wanneer u van mening bent dat er (mogelijk) een overtreding in het kader van de Wet natuurbescherming plaatsvindt, adviseren wij u contact op te nemen met de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord.

## 8 Sociaal-economische afweging

Een beheerplan Natura 2000 kan in algemene zin op verschillende manieren sociaal-economische gevolgen hebben. Er kunnen gevolgen zijn van de maatregelen, van beperkingen in het huidige gebruik en van beperkingen bij nieuwe activiteiten. Deze worden achtereenvolgens hieronder beschreven.

### 8.1 Gevolgen van maatregelen

De herstelmaatregelen zoals opgenomen in hoofdstuk 4 hebben op voorhand geen sociaal-economische gevolgen. De meeste maatregelen worden door terreinbeherende organisaties en het hoogheemraadschap uitgevoerd en zijn in overleg met de terreinbeherende organisaties en andere belanghebbenden tot stand gekomen. De nadere uitwerking en uitvoering van maatregelen vindt bovendien in overleg en afstemming met belanghebbenden plaats. Indien bij de uitvoering blijkt dat er zich toch sociaal-economische gevolgen zullen voordoen, dan zullen de maatregelen worden aangepast, opdat dergelijke gevolgen worden beperkt.

### 8.2 Gevolgen voor huidige gebruik

Uit de toetsing van het huidige gebruik in hoofdstuk 5 komt naar voren, dat de huidige activiteiten voortgezet kunnen worden. Voor een aantal activiteiten zijn ten opzichte van het eerste beheerplan voorwaarden ten aanzien van het gebruik benoemd (zie bijlage 3). Er zijn dan ook beperkte sociaal-economische gevolgen voor het huidige gebruik.

### 8.3 Gevolgen voor nieuwe activiteiten

Nieuwe activiteiten binnen het gebied die in aard en omvang verschillen van de huidige activiteiten kunnen beperkingen ondervinden wanneer zij habitattypen en leefgebieden van Habitat- en Vogelrichtlijnsoorten aantasten. Deze beperkingen zijn echter een gevolg van de aanwijzing als Natura 2000-gebied en de wettelijke regelingen, maar niet als gevolg van dit beheerplan.

Nieuwe activiteiten binnen en buiten het gebied kunnen ook beperkingen ondervinden wanneer zij tot de uitstoot van meer stikstof leiden of zorgen tot andere effecten die binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied merkbaar zijn (bijvoorbeeld vervuiling, verstoring of verlaging van de grondwaterstand binnen het Natura 2000-gebied).

### 8.4 Schadevergoeding en compensatie inkomstenderving

Gezien het bovenstaande wordt niet verwacht dat belanghebbenden schade zullen lijden door dit beheerplan. Als een belanghebbende toch van mening is dat het beheerplan een maatregel bevat waardoor hij schade lijdt, kan hij op grond van artikel 6.3 van de Wet natuurbescherming een verzoek om schadevergoeding bij Gedeputeerde Staten indienen. De schade moet dan wel rechtstreeks veroorzaakt worden door het beheerplan en niet door de aanwijzing als Natura 2000-gebied op zich of een ander besluit.

Daarnaast moet sprake zijn van schade waarvan het onredelijk zou zijn als de belanghebbende deze schade zélf moet dragen. De schade moet dan ook

vallen buiten het normale maatschappelijke risico. Gelet op het feit dat het Natura 2000-gebied al in 2004 is aangemeld, hadden belanghebbenden er bovendien rekening mee kunnen en moeten houden dat deze aanwijzing wellicht in de toekomst gevolgen zou kunnen hebben voor hun bedrijfsvoering of andere activiteiten. Eventuele schade zal dan ook vaak als 'voorzienbaar' worden beschouwd. Dergelijke voorzienbare schade komt in beginsel niet voor vergoeding in aanmerking.

## 9 Monitoring en onderzoek

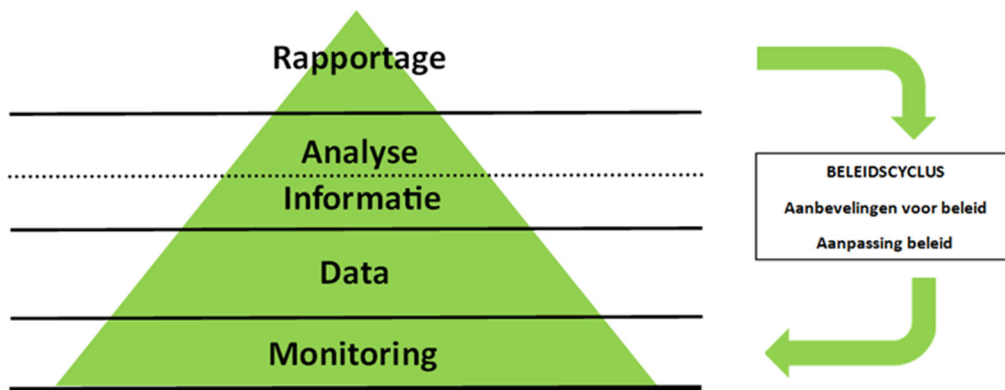
### 9.1 Monitoring

Monitoring is nodig om vast te kunnen stellen hoe de Natura 2000-doelen zich ontwikkelen. Verder is monitoring nodig om vast te stellen of de in het beheerplan opgenomen maatregelen zijn uitgevoerd en te kunnen beoordelen of deze het beoogde resultaat hebben. Al deze gegevens zijn nodig om tussentijds bij te kunnen sturen op maatregelen en dit beheerplan te kunnen evalueren en actualiseren aan het einde van deze beheerplanperiode. Monitoringsgegevens kunnen daarnaast worden gebruikt bij het beoordelen van vergunningaanvragen.

#### 9.1.1 Monitorings- en evaluatiecyclus en verantwoordelijkheden

De monitoring- en evaluatiecyclus is samengevat in figuur 2. De volgende stappen zijn onderscheiden:

- Monitoring van habitattypen en soorten: het verzamelen van informatie in het veld. De provincie is verantwoordelijk voor de monitoring.
- Data: de verzamelde ecologische gegevens worden door de beheerders die de monitoring hebben uitgevoerd, aangeleverd aan de Nationale Databank Flora- en Fauna (NDFF).
- Informatie: het bewerken van de data ten behoeve van de analyses. Hiervoor is de provincie verantwoordelijk.
- Analyse: analyseren van de informatie in relatie tot de gestelde doelen. Ook hiervoor is de provincie verantwoordelijk.
- Rapportage: rapporteren van de conclusies aan de relevante ontvangers. Hiervoor is de provincie eveneens verantwoordelijk.



*Figuur 2. Monitoring- en evaluatiecyclus*

Het Rijk is verantwoordelijk voor de periodieke algemene rapportages aan de Europese Commissie over de staat van instandhouding van de soorten en habitattypen op landelijk niveau.

### 9.1.2 Monitoring van instandhoudingsdoelen en effecten van uitgevoerde maatregelen

In bijlage 4 is op hoofdlijnen opgenomen welke monitoring nodig is om de ontwikkeling van de instandhoudingsdoelstellingen in beeld te brengen. Voor de monitoring wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de bestaande SNL- en NEM-monitoring<sup>5</sup>. Bij de evaluatie van het eerste beheerplan is echter geconstateerd dat niet altijd voldoende gegevens beschikbaar waren om de ontwikkeling van de instandhoudingsdoelen te kunnen volgen op basis van de bestaande monitoring (Van Dijk et al. 2021). De aanvullende monitoringsbehoefte die blijkt uit de beheerplanevaluatie is in bijlage 4 opgenomen. Bij de start van de tweede beheerplanperiode wordt verder uitgewerkt op welke wijze (waar, wat, door wie en wanneer) aan de monitoringsopgave wordt voldaan (zie ook tabel 25). Voor de Habitatrichtlijnsoorten bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad en meervleermuis en slobeend en grutto is het uitvoeren van protocollair onderzoek naar aantallen en trends als maatregel in dit beheerplan opgenomen (zie paragraaf 4.2 en 9.2).

De effectiviteit van maatregelen is niet altijd goed te evalueren met alleen bestaande monitoring. Daarom moeten de uitvoeringsplannen van maatregelen worden voorzien van een monitoringsparagraaf. Hierin worden de meetdoelen geformuleerd en geïnventariseerd of de bestaande monitoring voldoende is om aan de meetdoelen te voldoen en of aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Het gaat hierbij om zowel ecologische als abiotische gegevens.

### 9.1.3 Monitoring van gebruik en vergunningverlening

Een inventarisatie van vergunningsaanvragen en vergunningen voor de Wet natuurbescherming geeft inzicht in wijzigingen van het gebruik en nieuwe activiteiten. Vergunningsaanvragen en vergunningen worden per Natura 2000-gebied geregistreerd door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord. Door registratie van handhavingsactiviteiten en overtredingen ontstaat eveneens zicht op het gebruik.

## 9.2 Onderzoek

Uit hoofdstuk 4 komt een onderzoeksopgave voor de tweede beheerplanperiode naar voren. De in hoofdstuk 4 genoemde onderzoeken zijn opgenomen in tabel 26. In overleg worden de onderzoeken door de terreinbeheerders geïnitieerd en uitgevoerd. De provincie neemt het initiatief voor het nader uitwerken van de monitoring van de instandhoudingsdoelen.

In het boek 'Groeiend veen in Laag Holland' (Van 't Veer, 2022) zijn concepten beschreven voor de ontwikkeling van veenvormende habitats in natuurterreinen in Laag Holland. De 'groeiend veen'-concepten beogen de regeneratie van veen door vernatting. Het vasthouden van schoon water is hier het leidend proces en kan in combinatie met afplaggen worden toegepast. In het proefproject 'omhoog met het veen' in Ilperveld zijn praktijkproeven met dit soort maatregelen uitgevoerd. De 'groeiend veen'-concepten kunnen onder andere bijdragen aan de realisatie van Natura 2000-doelvegetaties als veenmosrietlanden en moerasheide en Natura 2000-doelsoorten als noordse

<sup>5</sup> SNL-monitoring is monitoring die wordt uitgevoerd in het kader van het Subsiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer. NEM-monitoring is de monitoring die wordt uitgevoerd in het kader van het landelijke Netwerk Ecologische Monitoring (NEM).

woelmuis, watersnip, roerdomp, blauwborst, bruine kiekendief en rietzanger. Bij aanvang van de tweede beheerplanperiode wordt verkend welk perspectief deze concepten bieden voor de realisatie van de instandhoudingsdoelen in dit Natura 2000-gebied. Het aanvalsplan grutto biedt mogelijk kansen voor de realisatie van de maatregelen voor kempfaan en heeft tevens meerwaarde voor niet-broedvogels als smient, slobbeend en grutto.

**Tabel 26. Onderzoeken voor de tweede beheerplanperiode**

Onderzoek	Ten behoeve van Natura 2000-doelen	Meerwaarde voor	Deelgebied	Planning
nader uitwerken monitoring instandhoudingsdoelen	Alle		Alle	Start tweede beheerplanperiode
onderzoek oorzaken oeverafslag en beperkte ontwikkeling van de oevervegetatie*	vochtige heiden, ruigten en zomen, veenmosrietlanden	alle Habitatrichtlijnsoorten, roerdomp en rietzanger, KRW-doelen	Wormer- en Jisperveld	Eerste helft tweede beheerplanperiode
Onderzoek aantallen en trends Habitatrichtlijnsoorten	kleine modderkruiper, bittervoorn, rivierdonderpad, meervleermuis		Alle	Eerste helft tweede beheerplanperiode
onderzoek naar functioneren huidige en ontwikkeling nieuwe plasdras-percelen	kempfaan	smient, slobbeend, weidevogels	Wormer- en Jisperveld	Eerste helft tweede beheerplanperiode
evaluatie van aantalsontwikkeling in 2025 en indien nodig onderzoek kwaliteit leefgebied	slobbeend grutto		Wormer- en Jisperveld	2025
gebiedsbreed onderzoek naar ontwikkellocaties voor roerdompbiotopen. Gezamenlijk met Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske.	roerdomp	rietzanger	Wormer- en Jisperveld	Start tweede beheerplanperiode
onderzoek perspectief concepten groeiend veen en aanvalsplan grutto voor het realiseren van Natura 2000-doelen*	n.t.b.	n.t.b.	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	Eerste helft tweede beheerplanperiode

\* Dit onderzoek wordt gezamenlijk uitgevoerd voor de gebieden Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder, Polder Westzaan en Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske.

## 10 Literatuur

- Fennema, M. 2021. KRW-Maatregelen en Doelen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2022-2027. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, 1 april 2021.
- Gebiedsanalyse-90. 2017. PAS-Gebiedsanalyse Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (90).
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. 2021. KRW-maatregelen en doelen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2022-2027.
- Jaarsma, N., H. van Dam, and R. Bijkerk. 2016. Doelen op maat. 3. Uitwerking KRW-doelen voorbeeldsystemen. KenB rapport 2016-114.
- Ministeries van LNV, I&W en BZK, 2022. Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied.
- Provincie Noord-Holland, 2015. Handhavingsplan Natura 2000 gebieden Laag Holland 2015-2020.
- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000 beheerplan Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder 2016-2022.
- Schmidt, A. M., A. van Kleunen, L. Kuiters, J. A. M. Janssen, R. J. Bijlsma, M. van Roomen, and T. van Vreeswijk. 2017. Advies over de Natura 2000-doelensystematiek en Natura 2000-doelen : Een oriënterende studie ter onderbouwing van de evaluatie van de Natura 2000-doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Wageningen Environmental Research (Wageningen). <https://edepot.wur.nl/404086>.
- Van 't Veer, R., 2022. Groeiend veen in Laag Holland. Conceptversie 14 juni 2022.
- Van der Winden, J., and R. van Beusekom. 2015. Riet en ruimte voor de roerdomp. Vogelbescherming Nederland.
- Van Diggelen, J., F. Smolders, L. Lamers, R. Hendriks, D. Kleijn, L. Turlings en P.-J. Westendorp. 2013. Onderzoek naar een duurzaam beheer van het Wormer- en Jisperveld. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Vereniging Natuurmonumenten, 2013.04.
- Van Dijk, R., D. de Vries, A. Bucholc, H. Löwenhardt, J.-W. Wolters, and E. de Swart. 2021a. Evaluatie Natura 2000 beheerplan Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Sweco Nederland B.V.
- Van Dijk, R., D. de Vries, J.-W. Wolters, and E. de Swart. 2021b. Ecologische visie Wormer- en Jisperveld, Kalverpolder en Engewormer. Inventarisatie van natuurdoelen en van de knelpunten voor de natuurdoelrealisatie van Wormer- en Jisperveld, Kalverpolder en Engewormer.

Van Dijk, G., Van 't Veer, R., Cusell, C. en M. van Ursem, 2022. Onderzoek naar herstelmaatregelen voor het behoud van brakke natuur in het Guisveld. Tussentijdse rapportage.

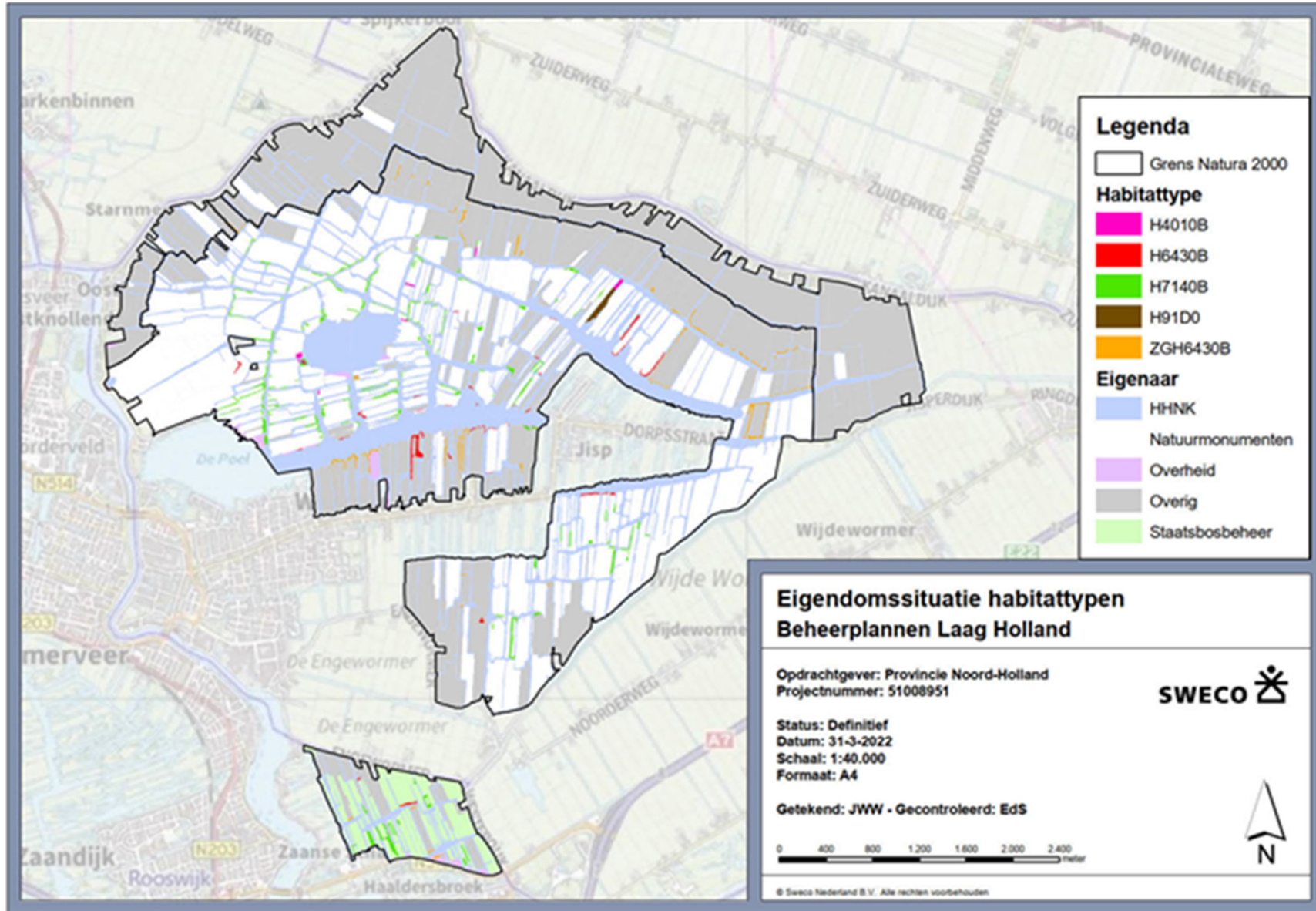


# Bijlage 1 Samenstelling projectgroep en klankbordgroep

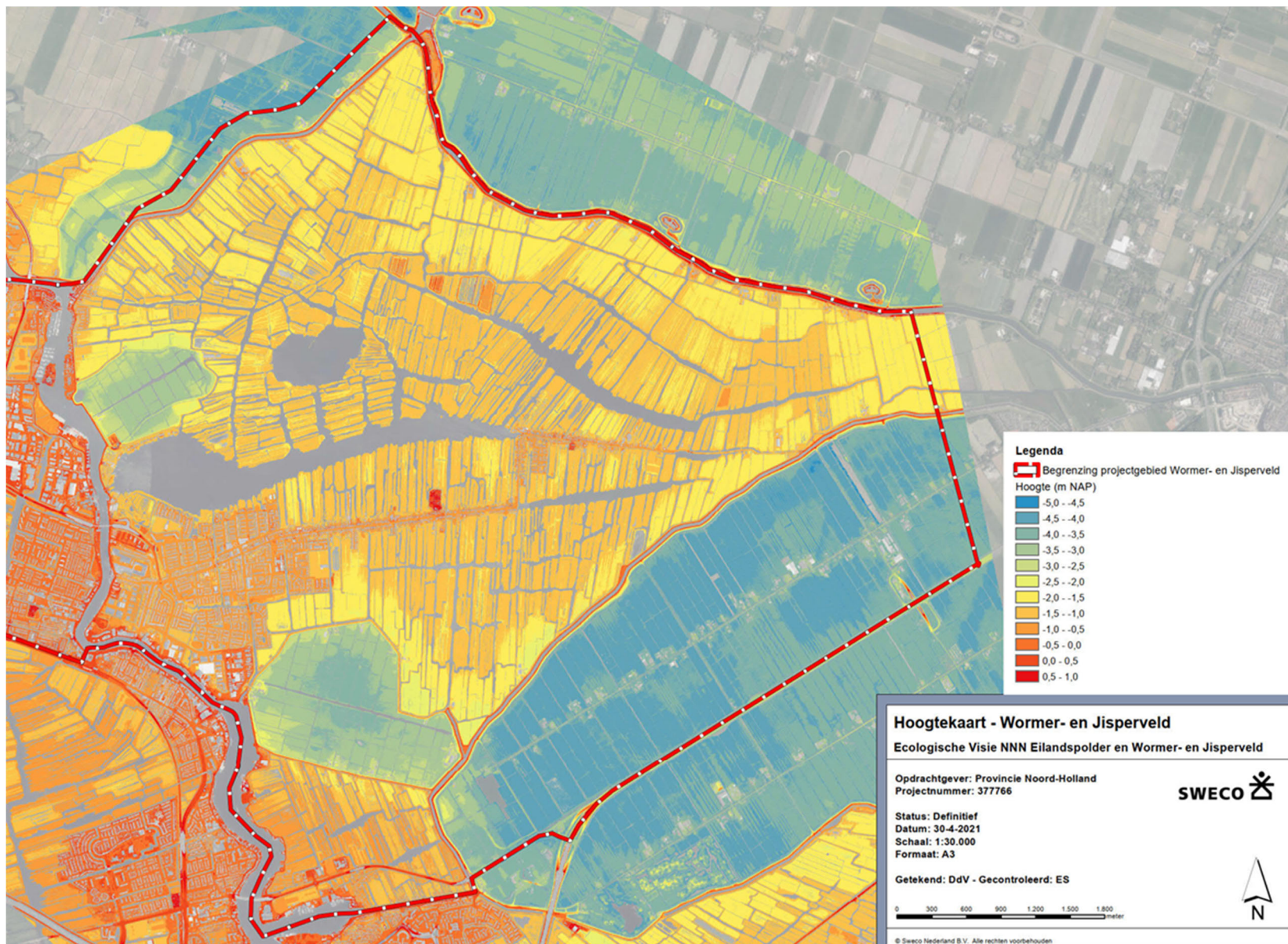
Bij de totstandkoming van dit beheerplan zijn de volgende partijen betrokken geweest:

- Projectgroep bestaande uit:
  - Natuurmonumenten
  - Staatsbosbeheer
  - Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
  - Gemeente Wormerland
  - Gemeente Zaanstad
  - Omgevingsdienst Noord-Holland Noord
  - Provincie Noord-Holland
  
- Klankbordgroep bestaande uit:
  - LTO Noord
  - Platform Zaanse Veenweidegebieden
  - Faunabeheereenheid Noord-Holland

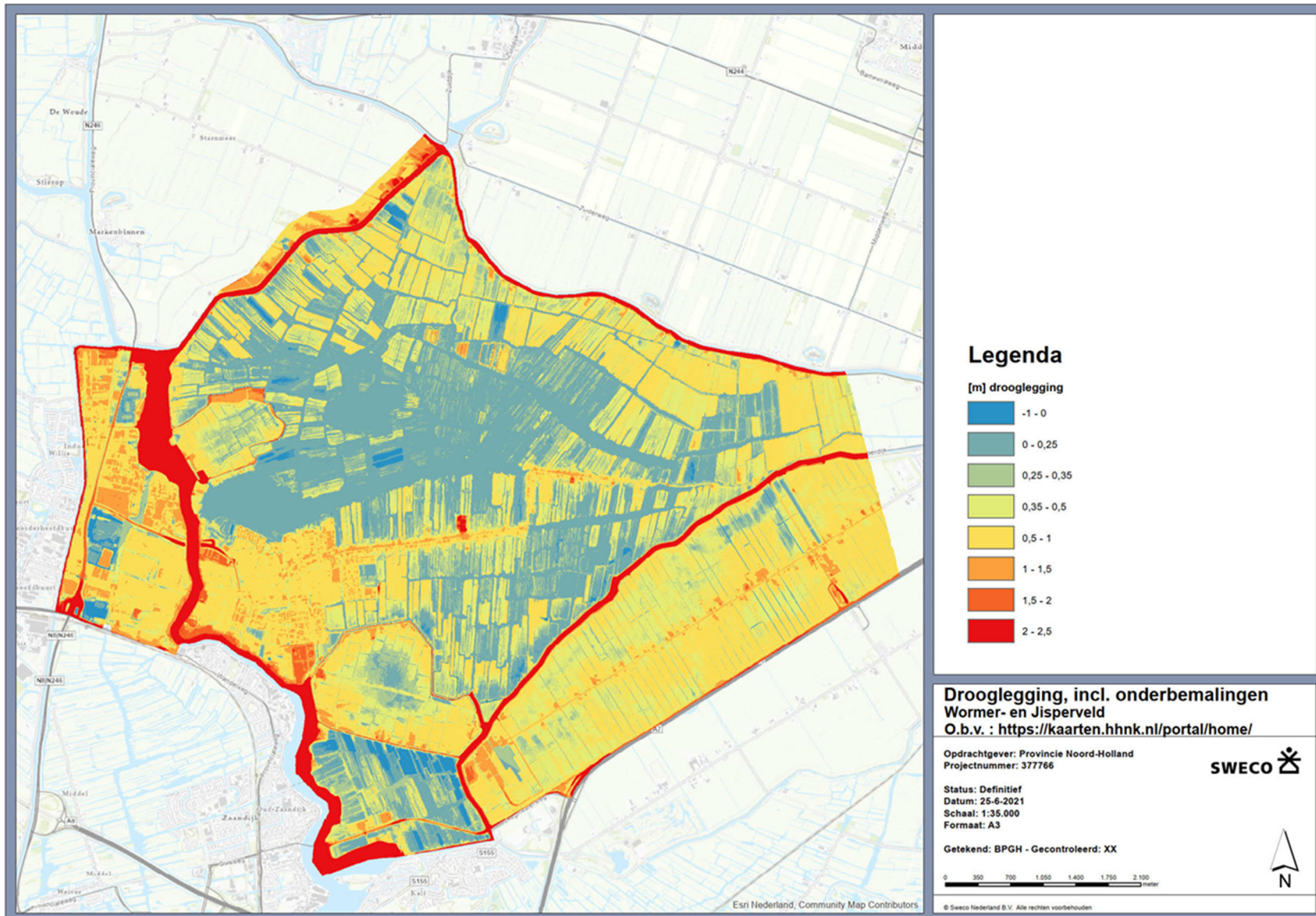




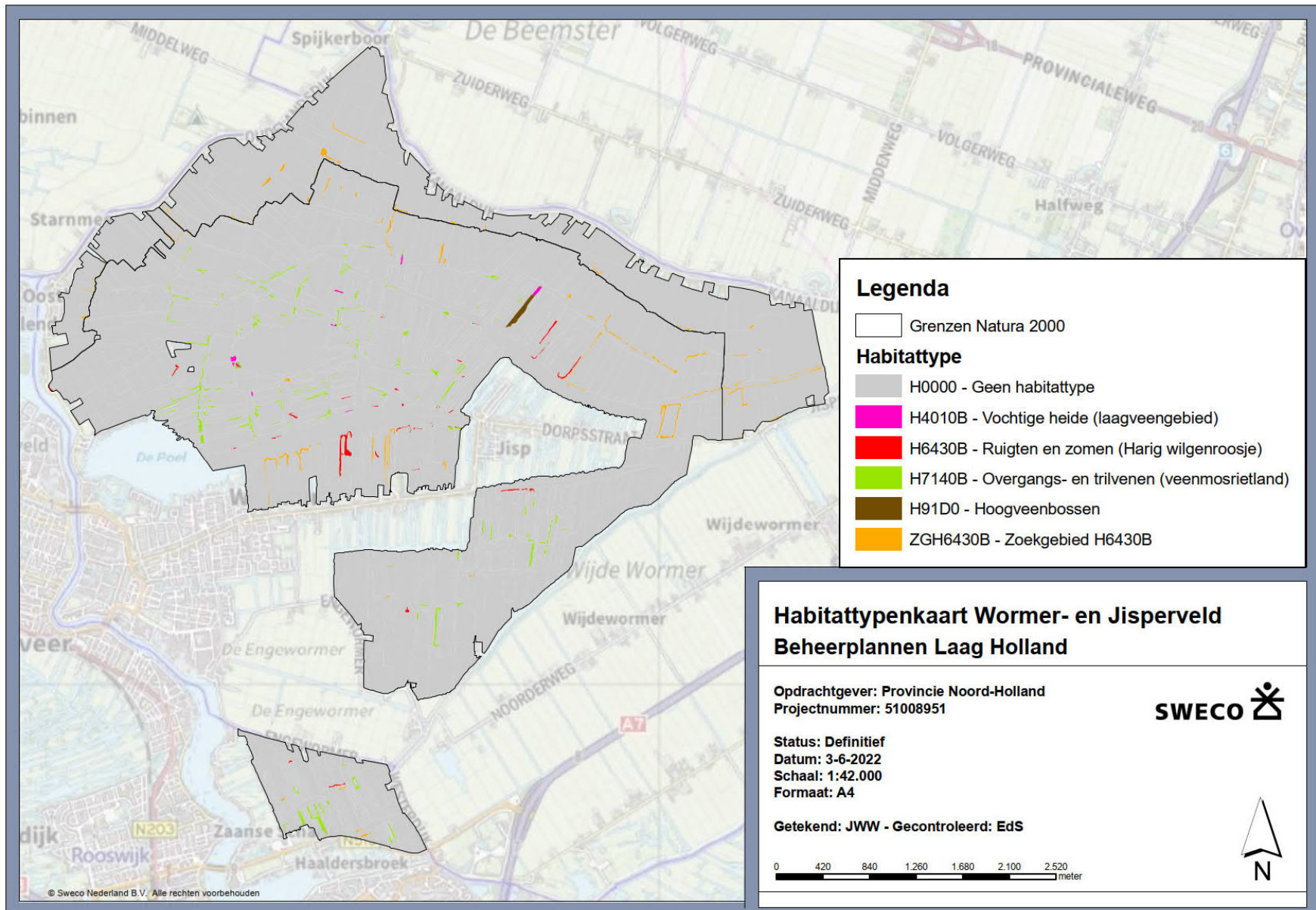
Figuur 2. Eigendomssituatie Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Tevens is de ligging van kwalificerend habitat aangegeven.



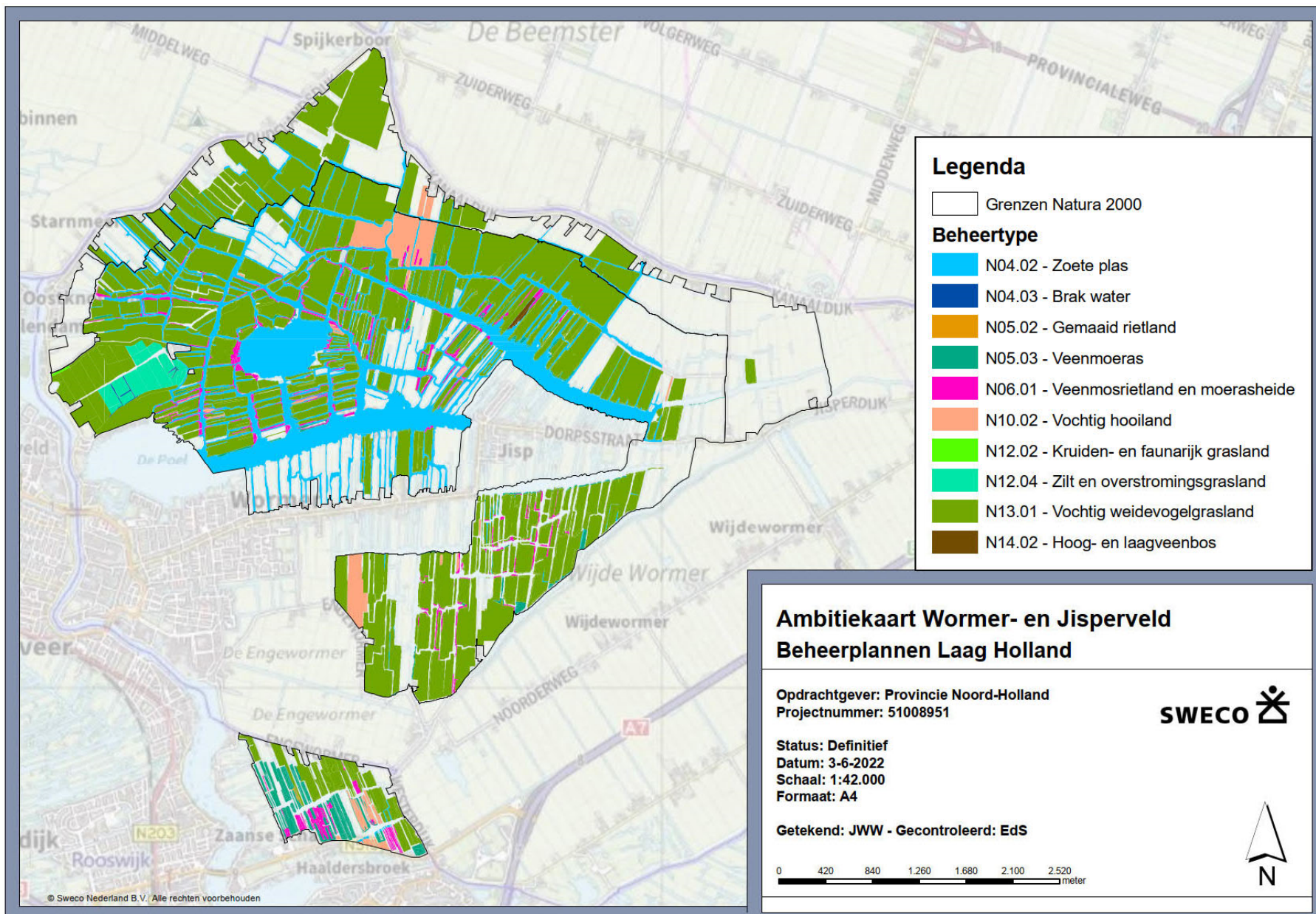
Figuur 3. Hoogteligging.



Figuur 4. Berekende drooglegging. De drooglegging is het verschil tussen de maaiveldhoogte en het oppervlaktewaterpeil. Bij een drooglegging van 0,20 m bijvoorbeeld ligt het oppervlaktewaterpeil 0,20 m beneden het maaiveld. Bij een positieve drooglegging is het oppervlaktewaterpeil hoger dan het maaiveld



Figuur 5. Habitattypenkaart. T0-kaart versie N2K\_HK\_90\_Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder\_V12. De meest recente gegevens zijn beschikbaar op [www.ndvh.nl](http://www.ndvh.nl) (Nationale Databank Vegetatie- en habitatkarteringen).



Figuur 6. Ambitiekaart uit het Natuurbeheerplan 2022

# Bijlage 3 Beschrijving en toetsing van het huidige gebruik

## 1 Werkwijze

Deze bijlage bevat de beschrijving en beoordeling van het huidige gebruik. De effecten van het huidige gebruik worden beoordeeld ten opzichte van de referentietoetsingsdatum 24 maart 2000, zijnde het eerste moment van aanwijzing van het gebied als Vogelrichtlijngebied. Deze datum is hiermee impliciet ook van toepassing op de doelen voor het Habitatrichtlijngebied, dat hier ruimtelijk met uitzondering van Kalverpolder mee overlapt. In het kader van de beoordeling is onderzocht in hoeverre het 'huidig gebruik' sinds deze datum heeft geleid tot effecten op de kwaliteit en omvang van habitattypen en leefgebieden van soorten waarvoor het gebied is aangewezen. 'Huidig gebruik' dat voor de referentietoetsingsdatum al aanwezig was zal in de regel geen invloed hebben op de verandering van de kwaliteit ten opzichte van de referentiedatum, tenzij het gaat om na-ijleffecten, die pas op de langere termijn optreden. In het eerste geval hoeft geen toetsing te worden uitgevoerd, in het tweede geval wel. 'Huidig gebruik' dat pas na 2000 gestart of gewijzigd is, kan wel een effect op omvang en/of kwaliteit hebben gehad en vormt het belangrijkste deel van de toetsing in dit hoofdstuk.

Activiteiten waarvoor reeds een vergunning is verleend in het kader van de Wet natuurbescherming (of in het verleden van de Natuurbeschermingswet 1998) behoeven uiteraard niet opnieuw te worden getoetst en worden in de toetsing dan ook buiten beschouwing gelaten. Illegale of verboden activiteiten worden niet getoetst en zijn dan ook verder buiten beschouwing gelaten in de beschrijving en toetsing van het huidige gebruik.

De effecttypen waarop wordt getoetst zijn: vernietiging/fysieke aantasting, vermesting en verzuring, verontreiniging, vernatting/verdroging en verstoring door licht/geluid/beweging/betreding.

De selectie van effecten uit de effectenindicator heeft plaatsgevonden op basis van de gevoeligheid van habitattypen en soorten waarvoor Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder is aangewezen als Natura 2000-gebied. In tabel 1 zijn de mogelijke relaties tussen de Natura 2000-instandhoudingsdoelen en effecttypen weergegeven. De relaties zijn afgeleid van de effectenindicator<sup>6</sup> aangevuld met conclusies uit diverse onderzoeken en expert judgement.

**Tabel 1. Gevoeligheid van de Natura 2000-doelen voor effecttypen (oranje = gevoelig, groen = niet/bepaald gevoelig), op basis van de Effectenindicator van het ministerie van LNV, onderzoeken en expert judgement.**

Effecttype	Vernietiging/ fysieke aantasting	Vermesting/ verzuring	Verontreiniging	Vernatting/ verdroging	Verstoring door geluid/licht/ beweging
H4010B Vochtige heiden	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje	Groen
H6430B Ruigten en zomen	Oranje	Groen	Oranje	Oranje	Groen
H7140 Overgangs- en trilvenen	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje	Groen
H91D0 Hoogveenbossen	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje	Groen
H1134 Bittervoorn	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje
H1149 Kleine modderkruiper	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje
H1163 Rivierdonderpad	Oranje	Groen	Oranje	Oranje	Oranje
H1318 Meervleermuis	Oranje	Groen	Oranje	Oranje	Oranje
H1340 Noordse Woelmuis	Oranje	Groen	Oranje	Oranje	Groen
A021 Roerdomp	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje
A151 Kemphaan	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje	Oranje
A295 Rietzanger	Oranje	Groen	Oranje	Oranje	Oranje
A050 Smient	Oranje	Groen	Oranje	Oranje	Oranje
A056 Slobeend	Oranje	Groen	Oranje	Oranje	Oranje

<sup>6</sup> Effectenindicator LNV



Effecttype	Vernietiging/ fysieke aantasting	Vermesting/ verzuring	Verontreiniging	Vernatting/ verdroging	Verstoring door geluid/licht/ beweging
A156 Grutto					

**Tekstkader 1. Inkadering van effecten van verstoring door geluid/licht/beweging van huidig gebruik op verstoringsgevoelige Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten**

Diverse vormen van het huidige gebruik kunnen een verstrend effect hebben. Als deze verstoring al op de referentiedatum in het gebied aanwezig was en niet is toegenomen, dan kan er in het algemeen van uit worden gegaan dat het voorkomen van (leefgebieden van) verstoringsgevoelige soorten hieraan is aangepast. Voortzetting van dit huidige gebruik zal daarmee in de regel niet leiden tot negatieve effecten op de betreffende soorten. Dit geldt voor soorten die niet onder hun instandhoudingsdoelstelling zijn en/of geen negatieve trend vertonen.

Van de voor het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder aangewezen vogelsoorten zijn vooral (broed)vogels gevoelig voor verstoring door geluid, licht en beweging. Verstoringafstanden van vogels zijn deels onderzocht en gerapporteerd in o.a. Livezey et al. (2016) en Krijgsveld et al. (2022). Deze gevoeligheid is met name van belang voor broedvogels, die sterk plaatsgebonden zijn. Deze kunnen maar beperkt uitwijken, omdat geschikt habitat niet overal voorhanden is en gedurende het broedseizoen aan hun nestplaats gebonden zijn. Voor foeragerende en rustende niet-broedvogels zijn er in Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder weliswaar uitwijkmogelijkheden, maar moet eveneens worden getoetst of verstoring niet leidt tot effecten op de omvang van de populatie. Voor de aangewezen (verstoringsgevoelige) broedvogelsoorten die zich onder hun instandhoudingsdoelstelling bevinden en/of soorten die negatieve aantalsrends laten zien geldt dat er maatregelen in het kader van het beheerplan worden opgesteld om de doelen te behalen door het treffen van maatregelen vanuit andere beleidskaders (bijvoorbeeld maatregelen in het kader van de Kaderrichtlijn Water kunnen leiden tot verbetering van waterkwaliteit, wat vervolgens bij zou kunnen dragen aan uitbreiding van leefgebieden van de roerdomp). Bij het uitwerken van de maatregelen, waaronder het bepalen van geschikte locaties waar nieuwe leefgebieden en habitatherstel kunnen worden gerealiseerd, wordt er rekening gehouden met het huidige gebruik binnen het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder.

Ook de kwalificerende Habitatrichtlijnsoorten zijn gevoelig voor verstoring. Voor de meervleermuis, die het gebied uitsluitend tussen zonsondergang en zonsopkomst gebruikt om te foerageren, betreft het met name gevoeligheid voor lichtverstoring. De meervleermuis mijdt veelal sterk verlichte oppervlaktes (Spoelstra et al., 2017). Op de plassen en vaarten, langs oevers en boven vochtige weilanden waar de meervleermuis veelal foerageert zal een groot deel van het oppervlakte onverlicht zijn, waardoor er voldoende onverstord foerageergebied voor de meervleermuis aanwezig blijft voor het behoud van de huidige populatie.

De kwalificerende vissoorten kleine modderkruiper, bittervoorn en rivierdonderpad zijn gevoelig voor geluidverstoring (Van Opzeeland et al., 2007). Deze gevoeligheid betreft vooral harde onverwachte geluiden die tot grote drukverschillen onderwater kunnen leiden, zoals heiwerkzaamheden. Ook langsvarende motorboten kunnen vissen verstoren, maar voor kleinere boten zoals sloepen geldt dat de effectafstand naar verwachting beperkt is en hiermee ook de gevoeligheid.

Gevoeligheid van de noordse woelmuis voor verstoring door geluid, licht en beweging is naar verwachting beperkt. Zoogdieren lijken veelal beperkt gevoelig voor verstoring door geluid (Kleijn, 2008) en hoewel verlichting nachtelijke activiteit zou kunnen onderdrukken, is de afstand waarover dat een effect heeft veelal beperkt (Longcore & Rich, 2004; Spoelstra et al., 2015). Omdat de noordse woelmuis pas binnen enkele meters verstoord wordt, wordt deze als beperkt gevoelig beschouwd.

De toetsing van het huidige gebruik wordt beschreven per hoofdcategorie huidig gebruik. Per hoofdcategorie wordt een gegroepeerde beschrijving van mogelijke effecttypen weergegeven, toegespitst op de voor deze effecten gevoelige soorten en habitattypen en uiteindelijk te verwachten effecten. Indien geconcludeerd wordt dat er geen effecten zijn, dan geldt dat onder de aangegeven specificaties.

In hoofdstuk 2 van deze bijlage is per hoofdcategorie huidig gebruik bij de toetsing aangegeven in welke categorie het betreffende gebruik valt:

- 1 Vergunningplichtige activiteiten zonder specifieke voorwaarden
- 2 Vergunningplichtige activiteiten mét specifieke voorwaarden

- 3 Activiteiten die afzonderlijk vergunningplichtig blijven zijn en blijven
- 4a Niet-vergunningplichtige activiteiten zonder specifieke voorwaarden
- 4b Niet-vergunningplichtige activiteiten met specifieke voorwaarden

In hoofdstuk 5 van dit beheerplan zijn de categorieën nader omschreven.

## 2 Beschrijving en toetsing

### 2.1 Natuurbeheer

#### Regulier natuurbeheer

Het reguliere natuurbeheer bestaat op hoofdlijnen uit maaien, begrazen, bestrijden exoten, verwijderen opslag, rietbranden en peilbeheer. Het gaat hierbij om regulier (jaarlijks) en periodiek beheer dat nodig is voor of direct verband houdt met het beheer van het Natura 2000-gebied. Deze activiteiten worden conform de Gedragscode Natuurbeheer uitgevoerd. Voor rietbranden geldt bovendien dat het riet eerst gemaaid dient te worden en daarna buiten kwalificerend habitat en de uitbreidingslocaties verbrand dient te worden. Het deponeren van het maaisel mag alleen buiten kwalificerend habitat en de uitbreidingslocaties. Voor maaien van rietland, zie paragraaf 2.3, kopje 'Onderhoud, kleinschalig schonen en baggeren van oppervlaktewateren'.

Maatregelen die nodig zijn voor of verbandhouden met het beheer van Natura 2000-gebieden zijn conform art. 2.7, lid 2 Wnb niet vergunningplichtig. De activiteiten in het kader van regulier natuurbeheer kunnen derhalve zonder nadere voorwaarden vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen, onder boven beschreven voorwaarden (categorie 4a).

#### Monitoring en onderzoek in het kader van natuurbeheer

De terreinbeheerders inventariseren het eigen beheergebied eens in de zes jaar in het kader van het SNL volgens de protocollen van BIJ12. Dit omvat een gerichte inventarisatie van kenmerkende flora en fauna (o.a. broedvogels, libellen, dagvlinders, sprinkhanen) eens per 6 jaar en vegetatiekartering eens per 12 jaar afhankelijk van de aanwezige beheertypen. Daarnaast zijn er landelijke en provinciale meetnetten, waarbinnen frequente monitoring plaatsvindt, o.a. een telling van overwinterende vogels volgens het protocol midwintertelling van Sovon. De terreinbeheerders doen verder onderzoek naar de meest geschikte locaties voor het uitvoeren van de natuurherstelmaatregelen. Daarnaast wordt er door derden (bijvoorbeeld universiteiten of vrijwilligers) met toestemming van en in overleg met de terreinbeheerders onderzoek gedaan. Het gaat bijvoorbeeld om flora- en vegetatieonderzoek, faunaonderzoek en hydrologische monitoring. Door rekening te houden met kwetsbare locaties van habitattypen en leefgebied van soorten en met kwetsbare perioden van verstoringgevoelige soorten worden significante effecten van deze activiteiten voorkomen. Voor activiteiten in het kader van monitoring en onderzoek geldt dat deze activiteiten door of onder toezicht van een terreinbeheerder worden uitgevoerd en in dat geval vergunningvrij kunnen plaatsvinden (categorie 4b).

Activiteit	Significante effecten uit te sluiten?	Categorie
Regulier natuurbeheer	Ja	4a
Monitoring en onderzoek	Ja, onder voorwaarden	4b

### 2.2 Faunabeheer en schadebestrijding

#### Ganzen

Schadebestrijding en populatiebeheer van ganzen binnen het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder vindt plaats door de uitvoering van verschillende activiteiten. Deze activiteiten zijn beschreven in het Faunabeheerplan Ganzen Noord-Holland 2021-2024<sup>7</sup>, dat op 13 juli 2021 door GS is goedgekeurd. De activiteiten worden uitgevoerd op basis van:

<sup>7</sup> Te vinden op <https://fbenoordholland.nl/bibliotheek>

- de door GS afgegeven provinciale ontheffing voor het populatiebeheer van grauwe gans, brandgans, grote Canadese gans (*Branta canadensis*) en kleinste Canadese gans (*B. hutchinsii minima*)<sup>8</sup>;
- de door GS afgegeven provinciale opdracht ten aanzien van de beperking van de populatie van de invasieve exoot nijlgans<sup>9</sup>;
- de landelijke vrijstelling ex artikel 3.15 van de Wnb, juncto artikel 3.1 van het Besluit natuurbescherming (Bnb) en artikel 3.1 t/m 3.4 van de Regeling natuurbescherming (Rnb) voor zover het betreft de grote Canadese gans (*B. canadensis* en *B. hutchinsii hutchinsii*)
- de provinciale vrijstelling ex artikel 3.15 van de Wnb, zoals opgenomen in artikel 4.7, 4.8 en 4.10 van de Omgevingsverordening NH2020<sup>10</sup> voor grauwe gans, brandgans en kolgans.

Uit de “Passende beoordeling gecoördineerd beheer ganzen Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder” (Hüsken en De Nijs, 2022) is gebleken dat negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen (habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten, Vogelrichtlijnsoorten (broedvogels en niet-broedvogels)) kunnen worden uitgesloten bij uitvoering van de in tabel 2a genoemde activiteiten voor het beheer van de grauwe gans, brandgans, Canadese gans (*B. canadensis*, *B. hutchinsii hutchinsii* en *B. hutchinsii minima*) en nijlgans, inclusief verwilderde gedomesticeerde en hybride ganzen, in al hun verschijningsvormen, onder de in tabel 2b genoemde voorschriften en beperkingen.

Koppel- en voorjaarsafschot en nazomerafschot wordt uitgevoerd met gebruikmaking van de volgende middelen: Hagelgeweer (kaliber 12), kogelgeweer (maximaal kaliber .243), geluiddemper en hond. Om op locatie te komen zal het Natura 2000-gebied met voertuigen en/of vaartuigen worden betreden. Tijdens het verplaatsen binnen het Natura 2000-gebied wordt gebruik gemaakt van bestaande wegen en paden, waarbij kwetsbare habitattypen zo min mogelijk worden betreden.

Ruivangsten worden uitgevoerd door te voet op het land, of met meerdere boten te water rustig ruiende ganzen op te drijven richting een op het land opgebouwde vangkraal. Na de vangst worden ganzen in een container geleid waar ze worden gedood met behulp van CO<sub>2</sub>. De vanglocaties worden voorafgaand in samenspraak met ecologische deskundigen bepaald.

De uitvoering van de activiteiten is in handen van een ‘Gecoördineerd Beheerteam’, dat onder de algehele coördinatie van de Faunabeheereenheid Noord-Holland staat. De uitvoering van de activiteiten wordt afgestemd met een ter zake ecologisch deskundige<sup>11</sup>.

De in tabel 2a genoemde ganzenbeheeractiviteiten nestbehandeling, ruivangsten en (koppel)afschot kunnen voor zover getoetst in de “Passende beoordeling gecoördineerd beheer ganzen Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder” (Hüsken en De Nijs, 2022) vergunningvrij worden uitgevoerd conform de in tabel 2b genoemde voorschriften en beperkingen. De tabel 2a-activiteiten zijn als vergunningvrij in het beheerplan opgenomen, waarbij het beheerplan de vergunning vormt (categorie 2). Op terreinen die in beheer zijn bij terreinbeheerders geldt steeds de voorwaarde dat faunabeheer en schadebestrijding door of in afstemming met de terreinbeheerder wordt uitgevoerd.

**Tabel 2a. Ganzenbeheeractiviteiten, weergegeven per type, periode, tijd en soort. Soort: grauwe gans (1), brandgans (2), Canadese gans (grote en kleinste) (3), nijlgans (4) en verwilderde gedomesticeerde en hybride ganzen in al hun verschijningsvormen (5).**

#	Maatregel	Periode	Restricties	Soort
1	Koppel- en voorjaarsafschot	1 februari t/m 30 april	1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang	1,2,3,4,5
2	Nazomerafschot	1 augustus t/m 30 september	1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang	2,3,4,5
3	Nestbehandeling	1 maart t/m 30 september	Overdag	1,2,3,4,5
4	Ruivangsten	1 mei t/m 31 juli	Overdag	1,2,3,5

**Tabel 2b. Voorschriften en beperkingen**

*Algemene voorschriften*

<sup>8</sup> De ontheffing met kenmerk OD.357591, d.d. 1 februari 2022, geldig tot en met 31 januari 2024

<sup>9</sup> De opdracht met kenmerk 1151887/1151928, d.d. 10 december 2018, geldig tot en met 30 november 2024

<sup>10</sup> Zie <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR646089>

- 
1. Aan alle binnen de beschreven vrijgestelde activiteiten werkzame personen, waaronder het personeel van derden, dient een toereikende schriftelijke instructie te zijn verstrekt door FBE die is gericht op het voorkomen en uitsluiten van activiteiten die tot gevolg (kunnen) hebben dat de hier genoemde voorschriften niet worden nageleefd.
  2. Alle door of namens Gedeputeerde Staten gegeven aanwijzingen dienen onverwijld te worden opgevolgd.
  3. Indien bij de uitvoering van de vergunde handelingen incidenten plaatsvinden waardoor onbedoeld schade aan het Natura 2000-gebied optreedt, waaronder ook het vrijkomen van schadelijke stoffen valt, dient hiervan onverwijld melding te worden gemaakt bij de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord via [postbus@odnhn.nl](mailto:postbus@odnhn.nl), onder overlegging van alle relevante gegevens.
  4. De uitvoering van de activiteiten dient te worden afgestemd met een ter zake ecologisch deskundige<sup>11</sup>. De uitvoerder dient van deze afstemming documentatie bij te houden waaruit duidelijk blijkt welke uitkomsten, afspraken en overige relevante informatie uit deze afstemming zijn gevormd. Onderstaande dient jaarlijks in ieder geval te worden afgestemd en geregistreerd:
    - a) Jaarlijks dient, voorafgaand aan de start van de activiteiten, afstemming plaats te vinden omtrent de variatie in plas-drasgebieden en de daarbij behorende verwachte 'hotspots' van foerageer/pleister/slaapplaatsen van de grutto.
    - b) Jaarlijks dient, voorafgaand aan de start van de activiteiten, afstemming plaats te vinden omtrent de variatie in broedlocaties van de roerdomp en kemphaan.
    - c) Jaarlijks dienen de kaarten van de verstoringsvrije zones als bedoeld in voorschriften 10 en 12 te worden geactualiseerd.
  5. De documentatie en registratie zoals opgenomen in voorschrift 4 dient jaarlijks voor 1 februari van het betreffende kalenderjaar te worden verzonden naar het bevoegd gezag. Het dient verzonden te worden naar [Natura2000@noord-holland.nl](mailto:Natura2000@noord-holland.nl).

#### *Habitattypen- en soorten*

6. Habitattypen H4010B - Vochtige heiden (laagveengebied), H6430B - Ruigten en zomen (harig wilgenroosje), H7140B - Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) en H91D0 - Hoogveenbossen dienen bij de uitvoering van de vergunde activiteiten niet te worden betreden met voertuigen. Betreden te voet vindt minimaal plaats en enkel ter uitoefening van ruivangsten of nestbehandeling, waarbij het terrein maximaal één keer per jaar wordt betreden.
7. Golfslag en aantasting van drijvende en/of onderwatervegetatie en verstoring van soorten dient zoveel mogelijk te worden voorkomen. Boten die voor het beheer en schadebestrijding worden gebruikt dienen zich daarom met een snelheid van maximaal 5 km/u door het Natura 2000-gebied 'Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder' te verplaatsen.
8. Bij de uitvoering van de activiteiten wordt geen gebruik gemaakt van verlichting. Dit om verstoring van de meervleermuis te voorkomen.

#### *Voorschriften afschot*

9. Rondom de hotspots van de grutto, zoals vastgesteld in voorschrift 4a, en de broedgebieden van de roerdomp en kemphaan, zoals vastgesteld in voorschrift 4b, dient koppel-, voorjaars- en nazomerabschot uitsluitend op meer dan 300 meter afstand te worden uitgevoerd. Voor de grutto geldt dit enkel in de maanden maart en april.
  10. Koppel- en voorjaarsabschot (februari t/m april) wordt niet uitgevoerd in de verstoringsvrije zones van de smient, slobbeend en grutto, zoals weergegeven in figuur 5-1 op pagina 66 van de PB.
  11. Koppel- en voorjaarsabschot in deelgebied 1, zoals weergegeven in figuur 1, vindt vanaf 1 februari tot en met 31 maart uitsluitend na zonsopgang tot vóór zonsondergang plaats. Dit om verstoring van smienten te voorkomen.
  12. Nazomerabschot (augustus t/m september) wordt niet uitgevoerd in de verstoringsvrije zones van de slobbeend, zoals weergegeven in figuur 5-3 op pagina 68 van de PB.
- 

<sup>11</sup> Onder een ecologisch deskundige verstaan we een persoon die in een bepaalde situatie en voor specifieke soorten gevraagd wordt te adviseren en/of begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Hij voldoet aan een of meer van deze punten:

- hij heeft een afgeronde hbo- of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie;
- hij heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt de Wet natuurbescherming, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten;
- hij is werkzaam voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus;
- hij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de soortenbescherming en is werkzaam of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied; en/of hij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de monitoring en/of bescherming.

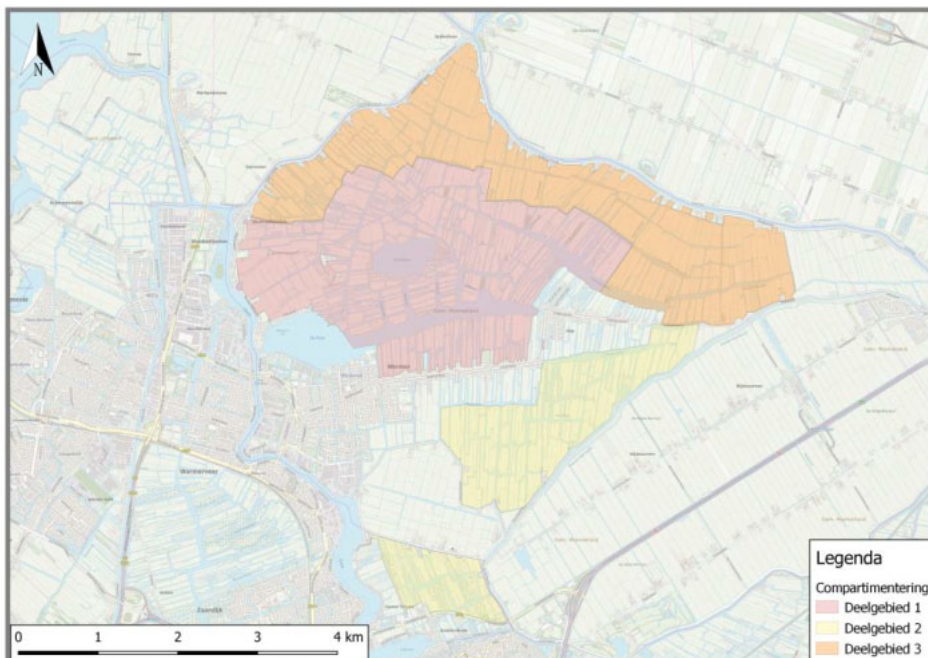
13. Bij afschot dient te allen tijde gebruik gemaakt te worden van een geluiddemper.
14. Uitvoering van afschot mag maximaal op 2 dagen per week plaatsvinden per deelgebied (zie figuur 1).
15. Er zijn bij afschot maximaal twee uitvoerders actief per deelgebied (zie figuur 1) en deze dienen gezamenlijk op te treden.
16. Uitvoering van afschot vindt per dag slechts in één deelgebied plaats (zie figuur 1).
17. Er worden per dag per deelgebied (zie figuur 1) maximaal 40 schoten genomen.

#### *Voorschriften nestbehandeling*

18. Om aantasting van nestlocaties van de broedvogels roerdomp, kemphaan en de rietzanger te voorkomen, worden de broedhabitats nabij broedgevallen niet betreden voor nestbehandeling.
19. Nestbehandeling ten tijde van voorjaars-, koppel- en nazomerafschot wordt uitsluitend uitgevoerd door de uitvoerders als bedoeld in voorschrift 15.
20. Nestbehandeling wordt in de periode van mei tot en met juli per deelgebied (zie figuur 1) maximaal 3 dagen uitgevoerd.
21. Bij nestbehandeling in de periode van mei tot en met juli zijn maximaal twee uitvoerders actief per deelgebied (zie figuur 1) en deze dienen gezamenlijk op te treden.
22. Uitvoering van nestbehandeling in de periode van mei tot en met juli vindt in maximaal één deelgebied (figuur 1) tegelijk plaats.

#### *Voorschriften ruivangsten*

23. Rondom de broedlocaties van de kemphaan, zoals vastgesteld in voorschrift 4b, dienen ruivangsten uitsluitend op meer dan 100 meter afstand te worden uitgevoerd.
24. Bij uitvoering van ruivangsten dienen rietkragen van meer dan 3 meter breed en rietvelden niet te worden betreden. Dit om verstoring van rietzangers en roerdompen te voorkomen.
25. Ruivangsten worden per deelgebied (zie figuur 1) maximaal 4 keer per jaar uitgevoerd.
26. Er wordt niet meer dan 1 ruivangst tegelijkertijd op hetzelfde tijdstip uitgevoerd. Dit om te allen tijde voldoende rust te garanderen in andere deelgebieden (zie figuur 1).
27. Het opdrijven van ganzen naar de vangkraal wordt door maximaal 8 personen uitgevoerd.
28. Binnen de habitattypen H4010B - Vochtige heiden (laagveengebied), H6430B - Ruigten en zomen (harig wilgenroosje), H7140B - Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) en H91D0 - Hoogveenbossen worden geen vangkralen en/of containers geplaatst tenzij op duidelijke aanwijzing van de natuurbeheerder.



*Figuur 1. Compartimentering Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder*

## Vos

Om instandhoudingsdoelen te behalen kan het beheren van vossen noodzakelijk zijn. Hiervoor is een geldige ontheffing of vrijstelling nodig.

Door gebruik te maken van kunstburcht, mobiele vangkooi en geweer met geluiddemper en nachtzichtapparatuur is het beheer relatief stil, effectief en efficiënt uit te voeren met minimale verstoring naar de omgeving en van broedende vogels. Negatieve gevolgen voor de instandhoudingsdoelen als gevolg van de verstoring tijdens het bestrijden van vos kunnen daarom op voorhand worden uitgesloten. Er dient rekening te worden gehouden met betredingsgevoelige vegetatie (habitattypen). Voorwaarde is dat gevoelige percelen (groeiplaatsen van kwalificerende habitattypen), inclusief recent herstelde percelen en zoekgebieden, gemeden dienen te worden. Extensieve betreding hiervan is, indien noodzakelijk, alleen mogelijk in afstemming met de terreinbeheerder.

Bij gebruik van een geldige ontheffing of vrijstelling voor het beheer van de vos kan, mits uitgevoerd conform de bijbehorende voorschriften, het beheer als zijnde vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen. Op terreinen die in beheer zijn bij terreinbeheerders geldt bovendien de voorwaarde dat faunabeheer en schadebestrijding door of in afstemming met de terreinbeheerder wordt uitgevoerd (categorie 4b).

### **Bestrijding muskusrat en bever**

Langs de randen van de watergangen worden het gehele jaar rond muskus- en beverratten bestreden met behulp van klemmen, fuiken, vangkooien en eventueel honden en vuur-, gasdruk- en luchtdrukwapens. In principe betreedt één persoon het gebied. In geval van een hoge populatie kunnen er tijdelijk enkele personen in het gebied zijn. Omdat het plaatsen en legen van de klemmen en vangkooien ook buiten de reguliere infrastructuur plaatsvindt, dient betreding van locaties met kwetsbare habitattypen en leefgebieden/periodes van verstoringsgevoelige soorten zoveel mogelijk te worden voorkomen om de effecten van aantasting en verstoring te voorkomen. Bestrijding van muskusrat en beverrat kan als vergunningvrije activiteit in het beheerplan worden opgenomen onder voorwaarde dat aanwijzingen van de terreinbeheerder moeten worden opgevolgd (aanwijzingen met betrekking tot de periode, het tijdstip en de wijze van bemachtiging) (categorie 4b).

Activiteit	Significante negatieve effecten op de IHD uit te sluiten?	Categorie
Faunabeheer en schadebestrijding (vos, muskusrat en beverrat)	Ja, onder voorwaarden	4b
Faunabeheer en schadebestrijding (ganzen en nijlgans)	Ja, onder voorwaarden	2

## 2.3 Waterbeheer

Binnen het Natura 2000-gebied is Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) verantwoordelijk voor het waterbeheer (kwaliteit en kwantiteit). Relevante activiteiten zijn: peilbeheer, onderhoud, kleinschalig schonen en baggeren van oppervlaktewateren en onderhoud waterhuishoudkundige werken.

### **Vigerende peilbeheer**

Het waterbeheer wordt op basis van watergebiedsplannen en vastgestelde vigerende peilbesluiten uitgevoerd. De huidige peilbesluiten zijn vastgesteld door Gedeputeerde Staten en zijn onherroepelijk. Bij het vaststellen van de huidige peilbesluiten heeft een afstemming met (onder andere) de natuurfunctie plaatsgevonden en heeft een toetsing aan de instandhoudingsdoelen plaatsgevonden en zijn significant negatieve effecten uitgesloten. Een uitzondering hierop is de zakkingsclausule. Het huidige peilbeheer met uitzondering van de zakkingsclausule kan vergunningvrij worden opgenomen (categorie 4a).

Nieuwe/herzieningen van peilbesluiten en de toepassingen van de zakkingsclausule moeten afgestemd zijn op gebiedsfuncties en ecologische vereisten van habitattypen. Een toetsing van deze activiteiten aan Natura 2000-doelen moet plaatsvinden teneinde significante effecten te voorkomen. Nieuwe/herzieningen van peilbesluiten dient per peilbesluit beoordeeld te worden eveneens als toepassing van de zakkingsclausule. Deze activiteiten zijn vergunningplichtig als ze significante gevolgen kunnen hebben voor het Natura 2000-gebied (categorie 3).

### **Beheer en onderhoud**

Om de bergings- en afvoercapaciteit binnen het watersysteem op orde te hebben en ook (recreatief) varen mogelijk te houden, wordt periodiek onderhoud gepleegd aan de hoofdwatertgangen en recreatief water. Deze werkzaamheden bestaan uit het maaien van overvloedige plantengroei (soms meerdere malen per jaar) en het verrichten van kleinschalige onderhoudsbaggerwerkzaamheden, waarbij de bagger op de kant wordt gezet. De werkzaamheden worden uitgevoerd conform de Gedragscode Wet natuurbescherming, onderdeel soortenbescherming, bestendig beheer en onderhoud (Unie van Waterschappen, 2019), tussen september en maart. De kavelsloten in het gebied worden jaarlijks door de grondgebruikers geschoond waarbij het plantenmateriaal op de kant wordt gezet. Schonen van het plantenmateriaal kan ontwikkeling van veenmosrietland belemmeren en moet daarom buiten locaties met verlandingsvegetaties plaatsvinden.

Bij periodiek beheer en onderhoud wordt het maaisel en de bagger op de oevers geplaatst. Dit kan tot verzuivering leiden. Wanneer ter plaatse van kwalificerende habitattypen het maaisel niet op de kant wordt gezet, worden deze effecten voorkomen. Het plaatsen van het maaisel en de bagger direct op de oevers kan leiden tot te hoge nutriëntenbelasting van de oppervlaktewateren (door het afspoelen van het maaisel/de bagger terug in de watertgang) en moet derhalve voorkomen worden. Indien bagger of maaisel niet gedeponneerd kan worden langs een watertgang, dient de aanliggende eigenaar in afstemming met het hoogheemraadschap een vervangende locatie aan te wijzen, buiten de kwalificerende habitattypen en de uitbreidingslocaties.

Bij het baggeren, herprofilen en maaien kan gewerkt worden in het leefgebied van de noordse woelmuis. Om significant negatieve effecten op het leefgebied van de noordse woelmuis te voorkomen, dienen de volgende maatregelen getroffen te worden: 1) controleer of gewerkt wordt in het leefgebied van de noordse woelmuis en deponeer geen materiaal op het leefgebied van de noordse woelmuis. 2) voer in het leefgebied van de noordse woelmuis een cyclisch gefaseerd beheer uit in rietvegetaties en trilveen- en natte (schraal)graslandvegetaties. Hierbij blijft 20% van de vegetatie twee jaar staan. Hiermee wordt bereikt dat er altijd minimaal één jaar oude, ongemaaide delen aanwezig zijn met voldoende dekking voor de noordse woelmuis en bovendien dat het riet niet verzuivert. Uitgangspunt is dat de ongemaaide delen met elkaar in verbinding blijven staan, zodat de dieren (noordse woelmuis) zich gemakkelijk kunnen verplaatsen. Deze activiteiten dienen door of in afstemming met de natuurbeheerder te worden uitgevoerd.

De activiteiten in het kader van beheer en onderhoud kunnen vergunningvrij worden opgenomen onder de voorwaarden dat deze buiten locaties met verlandingsvegetatie worden uitgevoerd (categorie 4b). Daarbij moet tevens worden toegezien dat slootbagger of schoningsmateriaal niet op kwalificerend habitat of het leefgebied van de noordse woelmuis wordt gedeponneerd en dat er geen uit- en afspoeling van nutriënten naar oppervlaktewateren plaatsvindt. Verder mag het maaisel alleen buiten kwalificerend habitat en de uitbreidingslocaties worden gedeponneerd.

Om het waterbergend vermogen van het gebied te behouden is een onderhoudsplan of een ontheffing van de Keur mogelijk nodig voor eventuele uitbreiding van verlandingslocaties.

### **Kleinschalig onderhoud waterhuishoudkundige werken**

De betreffende activiteiten bestaan uit het onderhoud aan kunstwerken als molens, stuwen, dammen, duikers, beschoeiingen en dergelijke. Onder deze onderhoudswerkzaamheden vallen ook maaiwerkzaamheden.

Natuurmonumenten beheert de waterkeringen rond de Schaalsmeerpolder. Overige waterkeringen in het gebied worden door Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier beheerd. Het beheer betreft onder andere jaarlijks tweemaal maaien. Daarnaast dienen deze waterkeringen elke twaalf jaar getoetst te worden aan de vigerende normen. Hiervoor worden grondboringen verricht, profielen ingemeten en aanwezige kunstwerken geïnventariseerd en onderzoek gedaan naar beschermde soorten en gebiedsdoelstellingen. Aan de hand van de resultaten wordt besloten of versterkingsmaatregelen noodzakelijk zijn. Het kan hierbij gaan om kleinschalige maatregelen als herstellen van oeverafkalving, verwijderen van dierlijke graverijen en het dichten van scheuren of lekkages dat erop is gericht de gewenste situatie te handhaven of herstellen.

De hierboven beschreven activiteiten kunnen tot aantasting van habitattypen en een tijdelijke verstoring leiden. Door rekening te houden met kwetsbare locaties van habitattypen en soorten en perioden van

verstoringgevoelige soorten worden significante effecten voorkomen. Deze kleinschalige onderhoudsactiviteiten kunnen vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen onder de voorwaarde dat bij de uitvoering kwetsbare locaties van habitattypen (conform de in dit beheerplan opgenomen habitattypenkaart) en soorten worden ontzien en dat ze door of in afstemming met de natuurbeheerder worden uitgevoerd (categorie 4b).

### **Monitoring en ecologisch onderzoek ten behoeve van waterbeheer en -kwaliteit**

Er worden verschillende vormen van monitoring en onderzoek uitgevoerd in het kader van het waterbeheer en de te bereiken waterkwaliteitsdoelen. Het hoogheemraadschap onderzoekt het gebied onder andere middels peilbuizen, waterkwaliteitsmetingen en inventarisatie van waterplanten, vissen, algen en macrofauna. Het betreft een voor de KRW verplichte maandelijks, jaarlijkse, 3 of 6 jaarlijkse operationele en toestandsmonitoring. Deze KRW bemonsteringen door het hoogheemraadschap worden uitgevoerd volgens landelijke voorschriften beschreven in Richtlijn KRW Monitoring Oppervlaktewater en Protocol Toetsen & Beoordelen (Ohm et al., 2014) en het Handboek Hydrobiologie. Het hoogheemraadschap monitort elke maand op vaste locaties de waterkwaliteit. Jaarlijks wordt de ontwikkeling van de oever- en ondergedoken watervegetaties (ook kranswiervegetaties, krabbenscheer en fonteinkruiden) gemonitord.

De activiteiten in het kader van monitoring en onderzoek kunnen leiden tot aantasting van de vegetatie (habitattypen en leefgebieden van soorten) en verstoring van soorten. Dit vindt echter slechts lokaal en incidenteel plaats. Door rekening te houden met de locaties van kwalificerende habitattypen en leefgebieden van soorten en met kwetsbare perioden van soorten en door de werkzaamheden uit te voeren in afstemming met de terreinbeheerder worden significante effecten van verstoring voorkomen. Deze activiteiten kunnen dan ook onder deze voorwaarden vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen (categorie 4b).

Activiteit	Significante negatieve effecten op de IHD uit te sluiten?	Categorie
Vigerende peilbeheer (met uitzondering van de toepassing van de zakkingsclausule)	Ja	4a
Onderhoud, schonen en baggeren van oppervlaktewateren (met uitsluiting van grootschalig baggeren)	Ja, onder voorwaarden	4b
Kleinschalig onderhoud waterhuishoudkundige werken	Ja, onder voorwaarden	4b
Monitoring en ecologisch onderzoek ten behoeve van waterbeheer en -kwaliteit	Ja, onder voorwaarden	4b

## 2.4 Recreatie

### **Waterrecreatie**

Onder waterrecreatie vallen de volgende activiteiten: gemotoriseerd varen, zeilen, roeien en kanoën. Het gebied is alleen toegankelijk voor boten op aangewezen routes. Daarbuiten zijn de watergangen te ondiep voor boten. In de Schaalsmeerpolder zijn geen boten toegestaan. Bij hierboven beschreven activiteiten is betreding van de oevers niet toegestaan. Bij varen is de toegestane maximum snelheid 6 kilometer per uur.

Varen kan leiden tot het in beweging brengen van slib en afkalving van de oevers. Afkalving van de oevers kan tot verlies en/of belemmering van de ontwikkeling van de habitattypen veenmosrietlanden, vochtige heiden en ruigten en zomen leiden (zie hoofdstuk 4). Omdat de maximum snelheid van 6 kilometer per uur lastig te handhaven is, zijn effecten van te snel varen in de praktijk niet uit te sluiten. Omdat, ondanks het verbod, oevers door gebruikers van gemotoriseerde vaartuigen illegaal worden betreden (buiten hiervoor aangewezen locaties), zijn effecten van aantasting van habitattypen en leefgebieden van soorten eveneens niet uit te sluiten. Om de significante effecten van betreding van kwalificerende habitattypen en leefgebieden van soorten en oppervlakteverlies van habitattypen door afslag van oevers uit te sluiten, dient de toegang in delen van het gebied voor gemotoriseerde vaartuigen beperkt te worden (maatregel uit dit beheerplan, zie hoofdstuk 4). Op kwetsbare locaties dient ter voorkoming van oeverafslag bovendien oeverbescherming te worden aangebracht (maatregel uit dit beheerplan, zie hoofdstuk 4).

Waterrecreatie kan daarnaast een verstoring effect hebben op vogels die in de moeraszone of in de omgeving van de watergangen broeden of op het open water rusten en foerageren en, bij betreding, op weidevogels. De als broedvogel aangewezen moerasvogel roerdomp foerageert in de overgangzone



water/riet en het nest wordt vaak nabij open water gemaakt in overjarig nat rietland. Ook de rietzanger broedt in de rietkragen langs bevaren watergangen. De rietzanger is weinig gevoelig voor verstoring door recreatie (Krijgsveld et al., 2022), maar verstoring van de roerdomp door vaarrecreatie is niet uit te sluiten. Frequente (vanaf 5-10 keer per dag) passages van waterrecreanten kan namelijk tot een afstand van 200 m leiden tot een verminderde broeddichtheid van onder andere roerdompen (Van der Hut, 2022). Aangezien roerdomp in het Natura 2000-gebied zich onder zijn instandhoudingsdoel bevindt zijn de significante effecten van verstoring door waterrecreatie op deze soort niet uit te sluiten. Waterrecreatie dient daarom in de omgeving van geschikt broedgebied van de roerdomp (huidige locaties en uitbreidingslocaties) in de voor deze soort gevoelige periode van februari tot en met juni te worden uitgesloten. Dit betekent dat er maatregelen nodig zijn om de toegang tot deze locaties voor vaarrecreatie te beperken bijvoorbeeld door het afsluiten van kleine sloten in de omgeving van (potentiële) broedlocaties.

Om de verstoring van het potentieel broedgebied van kempfaan te voorkomen is het betreden van de oevers buiten hiervoor bestemde en aangewezen locaties niet toegestaan.

Niet-broedvogels, met name overdag op het water rustende smienten, maar ook foeragerende slobbeenden, kunnen verstoord worden door waterrecreatie. Er is echter een beperkte overlap tussen het recreatievaarseizoen en het gebruik van het gebied door grote aantallen smienten. Voor de slobbeend is dat minder uitgesproken het geval, maar ook de aantallen slobbeenden zijn tijdens het recreatie seizoen relatief laag. De laatste jaren is er daarbij in toenemende mate overlap tussen het verblijf van wintervogels, die eerder terugkomen en later vertrekken, en recreatief gebruik (langer vaarseizoen). In de huidige situatie is er echter geen sprake van actuele knelpunten met betrekking tot recreatie (zie hoofdstuk 4). Voor niet-broedvogels zijn significant negatieve effecten van waterrecreatie dus vooralsnog uit te sluiten.

De hierboven beschreven activiteiten kunnen vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen onder de voorwaarde dat er in het gebied met een maximale snelheid van 6 km/uur gevaren mag worden, dat het betreden van de oevers niet is toegestaan, dat er van februari tot en met juni toegangsbeperking voor vaarrecreatie geldt in de omgeving van geschikt broedbiotoop van de roerdomp, dat oeverbescherming op de kwetsbare locaties wordt toegepast en de toegang in delen van het gebied voor gemotoriseerde voertuigen wordt beperkt (categorie 4b). De drie laatstgenoemde maatregelen zijn als maatregel in dit beheerplan opgenomen (hoofdstuk 4).

### ***Fietsen en wandelen en uitlaten van honden***

Voor wandelen en fietsen wordt gebruik gemaakt van aangewezen paden en wegen die grotendeels aan de rand van het Natura 2000-gebied en buiten locaties met kwetsbare natuurwaarden liggen. Excursies buiten aangewezen paden mogen alleen onder begeleiding van een gids van de terreinbeheerder plaatsvinden om betreding van habitattypen en kwetsbare leefgebieden te beperken en aantasting te voorkomen. Voor het hele Natura 2000-gebied geldt dat honden te allen tijde aangelijnd dienen te zijn.

De wandelroutes in het gebied zijn in het broedseizoen afgesloten, met uitzondering van de wandelroute in Schaalsmeerpolder, tenzij door de beheerder anders besloten vanwege verstoring door te intensief gebruik. Significante effecten van verstoring door wandelen, fietsen en het uitlaten van honden op voor het Natura 2000-gebied aangewezen broedvogels zijn daardoor uitgesloten.

Uit een recent onderzoek blijkt dat effecten van verstoring door aangelijnde honden groter zijn dan eerder geschat (Krijgsveld et al., 2022). Het is wenselijk te onderzoeken wat de consequenties van dit onderzoek zijn voor de broedvogelpopulatie weidevogels (waaronder kempfaan) in de Schaalsmeerpolder en het Jisperpad (zie maatregel paragraaf 4.3).

In de trek- en winterperiode worden door de terreinbeheerder ook paden in kwetsbare gebieden voor niet-broedvogels afgesloten. Hiermee zijn significant negatieve effecten op niet-broedvogels eveneens uitgesloten.

De hierboven beschreven activiteiten kunnen worden opgenomen in het beheerplan onder voorwaarde dat excursies buiten aangewezen paden door een gids van de terreinbeheerder worden begeleid en honden te allen tijde zijn aangelijnd (categorie 4b).

### **Zwemmen en duiken**

Zwemmen is op eigen risico toegestaan in vrij toegankelijke wateren. Op plaatsen waar mag worden gezwommen, mag in principe ook gedoken worden. De overlap tussen leefgebieden van Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten en locaties waar mogelijk wordt gezwommen is beperkt. Verstoring zal incidenteel en lokaal plaatsvinden en hiermee niet leiden tot significante effecten. De oevers in het natuurgebied mogen niet worden betreden. Hiermee zijn effecten van aantasting van habitattypen en leefgebieden van soorten uit te sluiten. Zwemmen en duiken kunnen vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen onder de voorwaarde dat het betreden van oevers in het natuurgebied niet is toegestaan (categorie 4b).

### **Schaatsen**

Schaatsen in het gebied komt sporadisch en verspreid voor. Dit gebeurt zowel ongeorganiseerd als in de vorm van georganiseerde schaatstochten, zoals de Bannetocht. Voor watervogels (slobeend en smient) geldt dat ze dan locaties opzoeken met open water. Andere Vogelrichtlijnsoorten zijn dan in het gebied niet aanwezig. Uitzondering vormt de roerdomp. Bij schaatsen dient de tijdelijke toegangsbeperking foerageergebied roerdomp, zoals aangegeven door de terreinbeheerder, in acht genomen te worden. Onder deze voorwaarden kan schaatsen vergunningvrij worden opgenomen in het beheerplan (categorie 4b).

### **Gebruik bestaande verblijfsaccommodaties en recreatievoorzieningen**

Bestaande verblijfsaccommodaties en recreatievoorzieningen liggen buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied of zijn geëxclaveerd en liggen hiermee ook buiten het Natura 2000-gebied. Hierdoor zijn effecten van aantasting van de kwalificerende habitattypen of leefgebieden van soorten uit te sluiten. Effecten zijn alleen mogelijk in het kader van de externe werking. Activiteiten in het kader van het gebruik van verblijfsaccommodaties en recreatievoorzieningen hebben een relatief kleine externe verstoringszone. De leefgebieden van verstoringsgevoelige soorten zijn buiten het effectbereik van deze activiteiten (zie kader 1). In dit kader is er geen sprake van significant negatieve effecten van het betreffende gebruik op de voor het Natura 2000-gebied aangewezen habitattypen en doelsoorten. Het gebruik van bestaande verblijfsaccommodaties en recreatievoorzieningen kan zonder nadere voorwaarden vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen (categorie 4a). Nieuwe verblijfsaccommodaties en recreatievoorzieningen of een gewijzigd gebruik van verblijfsaccommodaties en recreatievoorzieningen zijn vergunningplichtig. In de beoordeling moeten ook de effecten van een toename van bezoekersaantallen en verstoring van (nachtelijke) rust worden meegenomen (categorie 3).

### **Evenementen**

(Sport)evenementen kunnen leiden tot verstoring van soorten en schade aan habitattypen. Bij de inventarisatie van (sport)evenementen die in en om Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder plaatsvinden is geconstateerd dat de opzet (frequentie, bezoekersaantallen, routes en bijkomende activiteiten) per evenement verschilt. Zodoende vallen alle evenementen per definitie buiten huidig gebruik. De evenementen dienen daarom afzonderlijk beoordeeld te worden en zijn vergunningplichtig als dit significante gevolgen kan hebben voor het Natura 2000-gebied (categorie 3).

Activiteit	Significante effecten uit te sluiten?	Categorie
Waterrecreatie	Ja, onder voorwaarden	4b
Fietsen, wandelen en uitlaten van honden	Ja, onder voorwaarden	4b
Zwemmen en duiken	Ja, onder voorwaarden	4b
Schaatsen	Ja, onder voorwaarden	4b
Gebruik bestaande verblijfsaccommodatie en recreatievoorzieningen	Ja	4a
Evenementen	Nee	3

## **2.5 Landbouw**

Het agrarisch grondgebruik binnen het Natura 2000-gebied bestaat overwegend uit graslandbeheer, waarbij de natuuropgave leidend is. Veel agrarisch gebruikte percelen zijn weidevogelgraslanden waarvoor een

beheerovereenkomst is afgesloten in het kader van het SNL. Tot de categorie landbouw worden de volgende activiteiten gerekend: houden en verzorgen van dieren, beweiding en bemesting, beregening en overige kleine wateronttrekkingen, grond/gewasbewerking en gebruik bestrijdingsmiddelen.

### ***Houden en verzorgen van dieren***

Het houden en verzorgen van dieren betreft voornamelijk activiteiten op boerderijen (erven) die geëxclaveerd zijn en die zich hiermee buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied bevinden. Deze activiteiten kunnen tot effecten van verstoring door licht, geluid en beweging leiden. De leefgebieden van verstoringsgevoelige soorten zijn echter buiten het effectbereik van deze activiteiten (zie kader 1).

Bij het houden van dieren wordt ook stikstof uitgestoten in de vorm van ammoniak uit mest. Dit leidt tot stikstofdepositie in het Natura 2000-gebied. Er zijn meerdere stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden aanwezig waarvan de kritische depositiewaarde wordt overschreden (zie hoofdstuk 4). Vermindering van de depositie is daarom nodig om de instandhoudingsdoelen te realiseren. Een toename aan stikstofdepositie kan significante gevolgen hebben voor stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden. De aanleg van nieuwe stallen, het wijzigen van het staltype of het vergroten van de stalcapaciteit (en andere dierenverblijven) dient daarom per project beoordeeld te worden en is vergunningplichtig als dit significante gevolgen kan hebben voor het Natura 2000-gebied (categorie 3).

Aanwezige stallen (en andere dierenverblijven) die na de referentiedatum in gebruik zijn genomen hebben een Wnb-vergunning nodig, indien de stalemissie leidt tot stikstofdepositie op stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden in het Natura 2000-gebied (categorie 3). Dat geldt in beginsel ook voor stallen (en andere dierenverblijven) met een relevante stikstofdepositie die vielen onder een voormalige (PAS-) vrijstelling of zijn gerealiseerd tussen referentiedata en inwerkingtreding van het PAS (interimmers). Het Rijk en provincies werken aan een legalisatieprogramma voor deze bedrijven. De artikelen 1.13a, 1.13b en 1.13c van de Wnb bevatten de wettelijke opdracht voor de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de provincies om samen zorg te dragen voor het legaliseren van projecten of activiteiten waarvoor ten tijde van het PAS 2015–2021 geen natuurvergunning nodig was vanwege hun geringe stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. In de wet is opgenomen dat het legalisatieprogramma voor zowel de PAS-meldingen als de meldingsvrije activiteiten geldt. Het legalisatieprogramma voor de PAS-meldingen geeft aan op welke wijze er alsnog toestemming kan worden verleend voor vergunningplichtige activiteiten.

Stallen (en andere dierenverblijven) die al legaal in gebruik waren op de referentiedatum, het gebruik sinds die datum niet wezenlijk is gewijzigd en sinds die datum de stikstofdepositie vanuit de stallen (en andere dierenverblijven) op het Natura 2000-gebied niet is toegenomen zijn vergunningvrij (categorie 4b).

### ***Beweiding en bemesting***

In de PAS-uitspraak (ECLI:NL:RVS:2019:1604) van 29 mei 2019 heeft de Raad van State vastgesteld dat de categorale vrijstelling van de vergunningplicht voor beweiden en bemesten in strijd is met de Habitatrictlijn. In de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 12 oktober 2022, ECLI:NL:RVS:2022:2874, legt de Afdeling uit op welke manier beweiden beoordeeld kan worden. Voor beweiden en bemesten is een Wnb-vergunning nodig als blijkt dat uit deze activiteiten stikstof neerdaalt op overbelaste stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden van soorten in het Natura 2000-gebied (categorie 3). Voor beweiden en bemesten van landbouwgrond is er geen vergunningplicht als aangetoond kan worden dat dit gebruik al legaal aanwezig was op de referentiedatum, het gebruik van de grond sinds die datum niet wezenlijk is gewijzigd en sinds die datum de stikstofdepositie op het Natura 2000-gebied vanuit de betreffende landbouwgrond niet is toegenomen (categorie 4b).

### ***Beregening en overige kleine wateronttrekkingen***

Beregening en overige kleine wateronttrekkingen in het kader van agrarisch gebruik kunnen een verdrogend effect hebben. Deze onttekkingsen zijn gereguleerd via de Waterwet- en regelgeving. De onttekkingsen voor de landbouw hebben alleen een meldingsplicht; ze zijn te klein voor een vergunningprocedure (drempelwaarde voor Noord-Holland <12.000 m<sup>3</sup>/jaar). Individueel zijn dergelijke activiteiten zo kleinschalig dat een negatief effect op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied niet aan de orde zijn. Er hebben evenmin relevante wijzigingen in het agrarisch grondgebruik plaatsgevonden. In tijden van

een watertekort geldt de verdringingsreeks. De verdringingsreeks geeft een rangorde voor de verdeling van de hoeveelheid water bij waterschaarste. Het is ter beoordeling van de waterbeheerder of er feitelijk sprake is van een tekort. Het voorkomen van onomkeerbare schade aan natuur valt daarbij in categorie 1 (de hoogste categorie). De aanwezige kleine onttrekkingen met huidige onttrekkingshoeveelheden kunnen daarom als vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen, met inachtneming van de verdringingsreeks in tijden van een watertekort (categorie 4b).

Nieuwe onttrekkingen of een toename van de onttrekkingshoeveelheden van bestaande kleine onttrekkingen vallen per definitie niet onder huidig gebruik en moeten getoetst worden aan de Wet natuurbescherming. Voor nieuwe onttrekkingen c.q. uitbreiding van bestaande onttrekkingen geldt categorie 3.

### **Grond/gewasbewerking**

Grond- en gewasbewerking vindt plaats op agrarische gronden (in het gebied voornamelijk graslanden). Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het scheuren van graslanden, onderhoudswerkzaamheden voor het beweiden van dieren (zoals herstel van vraatschade, inzaaien van bestaand grasland), maaien, hooien, oogsten e.d. Onder deze categorie vallen ook regulier gebruik en kleinschalig onderhoud van percelen en paden (reparatie van kleine verzakkingen en andere oneffenheden van het terrein, kleinschalig herstel en versterken van bestaande paden die in regulier gebruik zijn). Hierbij kunnen effecten van verontreiniging/vermesting optreden. Om deze effecten te voorkomen dient het gebruikte materiaal aan de eisen uit wet- en regelgeving te voldoen. Verder dient het gebruikte materiaal zodanig ver van de oevers geplaatst te worden dat er geen uit- en afspoeling van nutriënten naar oppervlaktewateren plaats kan vinden. Hierboven genoemde activiteiten kunnen tot verstoring leiden door het gebruik van machines, met name in het voor- en najaar. De (potentiële) leefgebieden van verstoringsgevoelige soorten liggen buiten het effectbereik van verstoring door deze activiteiten.

Voor Natura 2000-gebieden geldt sinds 2015 een ploeg- en omzetverbod voor blijvend grasland. Dit is voor Habitatrichtlijngebieden sinds 2015 ongewijzigd. Scheuren en/of omzetten van blijvend grasland naar andere teelten is dan ook niet toegestaan binnen het Habitatrichtlijngebied van Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. De graslanden binnen het Vogelrichtlijngebied worden beschouwd als kwetsbare graslanden gezien het belang voor weidevogels waaronder de doelsoort kemma. Daarom is het scheurverbod hier eveneens van toepassing.

Grond- en gewasbewerkingsactiviteiten kunnen, uitgezonderd het scheuren van blijvend grasland, onder boven genoemde voorwaarden in het beheerplan worden opgenomen en zijn dan vergunningvrij (categorie 4b). Achterstallig onderhoud of incidenteel grootschalig onderhoud (zoals grootschalig aanbrengen van bodemlaag) dient per project beoordeeld te worden en is vergunningplichtig als dit significante gevolgen kan hebben voor het Natura 2000-gebied (categorie 3).

### **Gebruik bestrijdingsmiddelen**

Bij de agrarische bedrijfsvoering wordt/werd gebruik gemaakt van chemische bestrijdingsmiddelen (biociden en gewasbeschermingsmiddelen). Deze kunnen leiden tot mogelijke effecten van verontreiniging door verwaaiing en/of uitspoeling naar het oppervlaktewater. Het toedienen van deze middelen wordt conform de hiervoor geldende wettelijke regels uitgevoerd (Activiteitenbesluit). Deze regels zijn er onder andere op gericht de verspreiding van deze stoffen naar de lucht, bodem en het grond- en oppervlaktewater zoveel mogelijk te beperken.

De toepassing van bestrijdingsmiddelen vond al ruim voor de referentiedatum plaats. Sinds de invoering van het Lozingenbesluit Open Teelt en Veehouderij in 2000 (sinds 2013 opgenomen in het Activiteitenbesluit) zijn de regels ten aanzien van het gebruik van deze middelen strenger geworden en erop gericht de verspreiding van bestrijdingsmiddelen naar de omgeving te beperken, waardoor het niet te verwachten is dat de eventuele verspreiding in dit gebied is toegenomen sinds de referentiedatum<sup>12</sup>. Als gevolg van de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) zal overigens het areaal aan landbouwgrond de komende

<sup>12</sup> Voor open teelten werd geconstateerd dat er in de periode 1998-2010 een reductie in de milieubelasting van 87% is bereikt voor open teelten, vooral als gevolg van een vermindering in driftemissie door de invoering van het Lozingenbesluit Open Teelt en Veehouderij (RIVM, 2019).

jaren verder afnemen en hiermee naar verwachting ook het gebruik van bestrijdingsmiddelen in het Natura 2000-gebied. Het huidige gebruik van door het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) toegestane bestrijdingsmiddelen wordt vergunningvrij in het beheerplan opgenomen (categorie 4b). Voor niet bestaand gebruik is onderzoek nodig en eventueel een vergunningplicht (categorie 3).

Activiteit	Significante negatieve effecten op de IHD uit te sluiten?	Categorie
Houden en verzorgen van dieren	Ja, onder voorwaarden	4b
Beweiding en bemesting	Ja, onder voorwaarden	4b
Beregening en overige kleine wateronttrekkingen	Ja, onder voorwaarden	4b
Grond/gewasbewerking (uitgezonderd scheuren en achterstallig of grootschalig onderhoud)	Ja, onder voorwaarden	4b
Gebruik bestrijdingsmiddelen	Ja, onder voorwaarden	4b

## 2.6 Verkeer

Onder verkeer wordt wegverkeer en regionaal vliegverkeer beschreven. In de directe nabijheid van het gebied liggen geen spoorwegen of belangrijke routes voor de scheepvaart.

### **Wegverkeer**

In de omgeving van het Natura 2000-gebied liggen diverse lokale wegen, provinciale wegen en Rijkswegen. De snelwegen A7 en A8 liggen op minimaal 3 km afstand van het gebied. Binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied gelegen wegen zijn geëxclaveerd en liggen hiermee buiten het Natura 2000-gebied. Gezien de grote afstand tot de snelwegen en de verstoringsgevoeligheid van soorten is er op voorhand geen sprake van significante effecten in het kader van de instandhoudingsdoelen als gevolg van het gebruik hiervan. Het gebruik en regulier beheer en onderhoud van overige wegen (in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied) leidt tot mogelijke effecten van verstoring door geluid, licht en beweging, doordat deze op kortere afstand zijn gelegen. Het gebruik van deze wegen dateert echter al van voor de referentiedatum en de reikwijdte van effecten hiervan is sindsdien niet toegenomen. De actuele en potentiële leefgebieden van verstoringsgevoelige soorten liggen derhalve buiten het effectbereik van deze wegen. In dit kader zijn significante effecten uit te sluiten. Het gebruik en regulier beheer en onderhoud van deze wegen kan gezien het bovenstaande zonder nadere voorwaarden in het beheerplan worden opgenomen en is vergunningvrij (categorie 4a).

De aanleg van nieuwe wegen of vergroten van de capaciteit van bestaande wegen dient per project beoordeeld te worden en is vergunningplichtig als dit significante gevolgen kan hebben voor het Natura 2000-gebied (categorie 3). Eenmalig/incidenteel onderhoud zoals een grote renovatie is eveneens vergunningplichtig (categorie 3).

### **Regionaal vliegverkeer**

Het gaat hier om regionale luchtvaart. Toetsing van effecten van vliegverkeer van en naar Schiphol in het kader van huidig gebruik is geen onderdeel van dit beheerplan, omdat Provincie Noord Holland hier geen bevoegd gezag voor is. Deze taak ligt bij het Rijk.

Passerende vliegtuigen kunnen zowel optische als geluidsverstoring veroorzaken. Voor de kleine luchtvaart is landelijk een onderzoek uitgevoerd door Bureau Waardenburg (Lensink et al., 2011). Hieruit bleek dat voor de Natura 2000-gebieden in Laag Holland geen significante effecten optreden. Uitgangspunt in deze beoordeling was dat de gedragscode van de kleine luchtvaart wordt gehanteerd. Deze houdt onder andere in dat bij de planning en tijdens de vluchtuitvoering natuurbeschermingsgebieden (waaronder Natura 2000-gebieden) zoveel mogelijk worden vermeden. Indien het overvliegen van deze gebieden niet valt te vermijden wordt een vlieghoogte van tenminste 1.000 ft (circa 300 meter) aangehouden, behoudens beroepsmatige noodzaak. In Krijgsveld et al. (2022) wordt aangegeven dat vogels over het algemeen niet wegvluchten vanaf een vlieghoogte van 300 meter van sportvliegtuigen hoewel alerte reacties wel optreden.

Regionaal vliegverkeer dat sinds de referentiedatum niet wezenlijk is toegenomen is vergunningvrij onder de voorwaarden dat het vliegen over Natura 2000-gebieden zoveel mogelijk wordt vermeden en dat wanneer dit niet te vermijden valt een vlieghoogte van meer dan 300 meter wordt aangehouden (behoudens beroepsmatige noodzaak) (categorie 4b). Het landen van luchtballonnen is vanwege het versturende effect op vogels en vanwege de kans op aantasting van kwalificerend habitat niet vergunningvrij (categorie 3). Uitbreiding van luchthavens sinds de referentiedatum is niet vergunningvrij en moet apart beoordeeld worden (categorie 3).

Activiteit	Significante negatieve effecten op de IHD uit te sluiten?	Categorie
Wegverkeer	Ja	4a
Regionaal vliegverkeer	Ja, onder voorwaarden	4b
Landen van luchtballonnen	Nee	3

## 2.7 Beroeps- en sportvisserij

In het Natura 2000-gebied is sprake van recreatieve (sport)visserij en beroepsmatige visserij, beide aangesloten bij de Visstand beheercommissie Hollands Noorderkwartier (VBC-HNK). Door de VBC-HNK opgesteld visstandbeheerplan reguleert het visbestand in het gebied en sluit aan bij de doelstelling van het Natura 2000-gebied.

### **Beroepsvisserij**

Beroepsvisserij heeft altijd in het gebied plaatsgevonden. De actieve beroepsvissers zijn een onderdeel van Noord Hollandse bond van beroepsvissers. Onder deze omstandigheid heeft het Natura 2000-gebied zijn natuurwaarden kunnen behouden. Vissoorten waarvoor dit Natura 2000-gebied is aangewezen moeten terug gezet worden. Hierdoor treden geen directe significante effecten op de instandhoudingsdoelstelling van deze soorten op. Door het uitzetten van soorten kan bewust de soortensamenstelling in het gebied worden veranderd. In dit gebied mag alleen aal uitgezet worden. Deze soort komt van oorsprong in het gebied voor en daarom zal het uitzetten van aal geen negatief effect hebben in dit kader. De beroepsvisserij kan tot verstoring leiden door vooral beweging en geluid. Deze verstoring is echter heel beperkt omdat deze activiteiten (waaronder het vestigen en leeghalen van fuiken) een kleine beïnvloedingszone hebben en kortdurend en beperkt tot een aantal locaties zijn op enig moment. Deze activiteiten hebben daardoor geen negatieve significante effecten op de verstoringgevoelige soorten. De huidige beroepsvisserij kan onder voorwaarde dat voor dit Natura 2000-gebied aangewezen vissoorten terug worden gezet en dat alleen aal uitgezet mag worden vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen (categorie 4b).

### **Sportvisserij**

Vissen mag alleen plaatsvinden op daarvoor aangewezen wateren en met een geldige VISpas. Daarbij is rekening gehouden met de ligging van kwetsbare habitattypen en leefgebieden van (verstoringgevoelige) soorten. Betreden van de oevers is niet toegestaan. Dit betekent dat er geen sprake is van aantasting van de (kwaliteit) van habitattypen en leefgebieden van soorten door betreding/vernietiging en geen sprake van significante effecten van verstoring. Houders van een (kleine) VISpas mogen (geen of) in beperkte mate vis meenemen voor eigen consumptie. Vissoorten waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen moeten terug gezet worden. Directe effecten op de vissen zijn derhalve beperkt en niet significant. Tevens geldt een verbod op het achterlaten van loodgewichten e.d. De sportvisserij kan vergunningvrij worden opgenomen in het beheerplan onder voorwaarde dat de oevers buiten hiervoor bestemde locaties niet mogen worden betreden en dat vissoorten waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen teruggezet moeten worden (categorie 4b).

Activiteit	Significante effecten op de IHD uit te sluiten?	Categorie
Beroepsvisserij	Ja, onder voorwaarden	4b
Sportvisserij	Ja, onder voorwaarden	4b

## 2.8 Wonen en werken

### **Wonen**

De woningen/boerderijen liggen vooral aan de randen van het gebied. Bebouwing die binnen de contouren van het Natura 2000-gebied is gelegen, is (met tuinen en erven) geëxclaveerd, mits het in het bestemmingsplan/omgevingsplan ook daadwerkelijk als bebouwing, tuin of erf is opgenomen. Daardoor vallen ze de facto buiten de begrenzing. Effecten zijn alleen mogelijk in het kader van de externe werking door activiteiten die in een tuin of op een erf plaatsvinden, zoals regulier onderhoud aan huis en tuin, onderhoud aan erfbeplanting, spelen en muziek. De leefgebieden van verstoringsgevoelige soorten zijn buiten het effectbereik van deze activiteiten (zie kader 1). Bewoning kan ook bijdragen aan stikstofdepositie, vooral door stoken van gas en verkeersbewegingen van en naar de woningen. Om effecten van stikstofdepositie tegen te gaan worden natuurherstelmaatregelen getroffen (hoofdstuk 4).

Aanwezige woningen die na de referentiedatum in gebruik zijn genomen hebben een Wnb-vergunning nodig, indien gebruik daarvan leidt tot stikstofdepositie op stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden in het Natura 2000-gebied (categorie 3). Dat geldt in beginsel ook voor woningen en boerderijen met een relevante stikstofdepositie die vielen onder een voormalige (PAS-)vrijstelling of zijn gerealiseerd tussen referentiedata en inwerkingtreding van het PAS (interimmers). Het Rijk en de provincies werken aan een legalisatieprogramma voor deze bedrijven. De artikelen 1.13a, 1.13b en 1.13c van de Wnb bevatten de wettelijke opdracht voor de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de provincies om samen zorg te dragen voor het legaliseren van projecten of activiteiten waarvoor ten tijde van het PAS 2015–2021 geen natuurvergunning nodig was vanwege hun geringe stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. In de wet is opgenomen dat het legalisatieprogramma voor zowel de PAS-meldingen als de meldingsvrije activiteiten geldt. Het legalisatieprogramma voor de PAS-meldingen geeft aan op welke wijze er alsnog toestemming kan worden verleend voor vergunningplichtige activiteiten.

Woningen/boerderijen die al legaal in gebruik waren op de referentiedatum, waarvan het gebruik, inclusief terugkerend/ regulier onderhoud, sinds die datum niet wezenlijk is gewijzigd en sinds die datum de stikstofdepositie vanuit deze woningen op het Natura 2000-gebied niet is toegenomen zijn vergunningvrij (categorie 4a). De realisatie van bebouwing en bewoning na de referentiedatum evenals incidenteel grootschalig onderhoud (renovatie) is vergunningplichtig als dit significante gevolgen kan hebben voor het Natura 2000-gebied (categorie 3).

### **Werken**

De meeste bedrijven in het gebied bevinden zich aan de randen van het gebied en zijn actief binnen de dienstverlening en de handel. Ook hier geldt weer dat bebouwing (met tuinen en erven) geëxclaveerd is en de facto dus niet binnen de begrenzing valt.

De aanwezigheid van bedrijven kan leiden tot effecten van verstoring door licht, geluid en beweging, beperken van openheid van het gebied en verontreiniging/vermesting. Effecten zijn alleen mogelijk in het kader van de externe werking. Bedrijven worden middels omgevingsvergunningen, rijksregels en regels uit provinciale verordeningen gehouden aan beperking van de uitstoot van stoffen richting water, bodem en lucht. Deze vergunningen zijn erop gericht de verspreiding van stoffen naar het oppervlaktewater, de bodem en de lucht in de omgeving zoveel mogelijk te beperken. Een toename van effecten van de verspreiding van verontreinigende of vermestende stoffen door bijvoorbeeld lozen van het proceswater sinds de referentiedatum is niet te verwachten.

De activiteiten die plaatsvinden op de terreinen van bedrijven kunnen leiden tot verstoring door licht, beweging en geluid en tot beperken van openheid in het gebied. Deze activiteiten hebben echter een beperkte overlap met het gebied, gezien het feit dat het gaat om dienstverlenende of handelsbedrijven, die zich aan de rand van het gebied bevinden. Daarbij liggen de leefgebieden van verstoringsgevoelige soorten buiten het effectbereik van deze activiteiten.

Dienstverlenende bedrijven kunnen ook bijdragen aan stikstofdepositie, vooral door stoken van gas en verkeersbewegingen van en naar deze bedrijven. Aanwezige dienstverlenende bedrijven die na de referentiedatum in gebruik zijn genomen hebben een Wnb-vergunning nodig, indien het gebruik daarvan leidt tot stikstofdepositie op stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden in het Natura 2000-gebied (categorie 3). Dat geldt in beginsel ook voor bedrijven met een relevante stikstofdepositie die vielen onder een voormalige (PAS-)vrijstelling of zijn gerealiseerd tussen referentiedata en inwerkingtreding van het PAS (interimmers). Het Rijk en de provincies werken aan een legalisatieprogramma voor deze bedrijven. De artikelen 1.13a, 1.13b en 1.13c van de Wnb bevatten de wettelijke opdracht voor de minister van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de provincies om samen zorg te dragen voor het legaliseren van projecten of activiteiten waarvoor ten tijde van het PAS 2015–2021 geen natuurvergunning nodig was vanwege hun geringe stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. In de wet is opgenomen dat het legalisatieprogramma voor zowel de PAS-meldingen als de meldingsvrije activiteiten geldt. Het legalisatieprogramma voor de PAS-meldingen geeft aan op welke wijze er alsnog toestemming kan worden verleend voor vergunningplichtige activiteiten.

Bedrijfsactiviteiten die al bestonden op de referentiedatum en waarvan de stikstof-emitterende activiteiten niet zijn toegenomen zijn vergunningvrij. Deze activiteiten kunnen dan ook zonder nadere voorwaarden vergunningvrij in het beheerplan worden opgenomen (categorie 4a). Bedrijfsactiviteiten die zijn gestart na de referentiedatum of sindsdien zijn geïntensiveerd blijven vooralsnog vergunningplichtig evenals incidenteel grootschalig onderhoud (categorie 3).

Activiteit	Significante effecten op de IHD uit te sluiten?	Categorie
Wonen	Ja	4a
Werken	Ja	4a

## 2.9 Gebruik van drones

Drones en andere Remotely Piloted Aircraft Systems (RPAS) van alle gewichtsklassen kunnen door inliggende terreineigenaren, beheerders en toezichthouders ten behoeve van toezicht, monitoring, beheer en inrichting van de natuurterreinen worden ingezet. Drones kunnen verstoring van natuurdoelen veroorzaken wanneer deze zonder kennis van aanwezige natuurdoelen worden ingezet. De zorgplicht die volgt uit artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming is van toepassing. Onderdeel van die actieve zorgplicht is dat de professionele dronegebruiker zich op de hoogte stelt van de lokale situatie met betrekking tot de natuur en de wijze waarop verstoringrisico's kunnen worden voorkomen. Onder deze voorwaarde kan professioneel gebruik ten behoeve van noodzakelijk toezicht, monitoring, beheer, inrichting en onderzoek van het gebied van overheidswege, in opdracht van de overheid of van terreineigenaren, beheerders en toezichthouders vergunningvrij plaatsvinden (categorie 4b). Hieronder valt ook het gebruik van onbemande HEMS (Helicopter Emergency Medical Service)-, SAR (Search And Rescue) door politie en brandweer of kustwachtvluchten die daarom op eenzelfde manier vrijgesteld worden van de vergunningplicht. In algemene zin geldt in daadwerkelijke calamiteitssituaties het adagium 'nood breekt wet'. Toegang beperkende besluiten geldend voor het gebied kunnen nadere beperkingen opleggen aan dronegebruik. Voor ander (onder andere recreatief) dronegebruik is altijd toestemming nodig van het bevoegd gezag Wet natuurbescherming (categorie 3).

Activiteit	Significante effecten op de IHD uit te sluiten?	Categorie
Dronegebruik voor toezicht, monitoring en beheer	Ja, onder voorwaarden	4b
Recreatief dronegebruik	Nee	3

## 3 Literatuur

Hüsken, K. en De Nijs, N. 2022. Passende beoordeling gecoördineerd beheer ganzen Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Beheer van grauwe gans, brandgans, Canadese gans in alle verschijningsvormen en nijlgans binnen het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Rapport Sweco Nederland B.V. In opdracht van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland.



- Kleijn, D. 2008. Effecten van geluid op wilde soorten - implicaties voor soorten betrokken bij de aanwijzing van Natura 2000 gebieden. Alterra-rapport 1705, Wageningen.
- Krijgsveld, K.L., B. Klaassen and J. van der Winden. 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringgevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofdrapport & deel 2 soortbesprekingen. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Lensink, R., K.L. Krijgsveld and P.W. van Horssen. 2011. Versturende effecten van groot vliegverkeer op broedvogels. Onderzoek op basis van bestaande gegevens verzameld rond de luchthaven Schiphol en op militaire vliegvelden. Rapport.
- Livezey, K.B., E. Fernández-Juricic and D.T. Blumstein. 2016. Database of bird flight initiation distances to assist in estimating effects from human disturbance and delineating buffer areas. *Journal of Fish and Wildlife Management* 7: 181-191.
- Longcore, T. and C. Rich. 2004. Ecological light pollution. *Frontiers in Ecology and the Environment* 2(4): 191-198.
- Ohm, M., D. Ten Hulscher and R. Smits. 2014. Richtlijn KRW Monitoring Oppervlaktewater en Protocol Toetsen & Beoordelen. Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Rijkswaterstaat Water, Verkeer en Leefomgeving (RWS, WVL).
- RIVM, 2019. RIVM, 2019. Tussenevaluatie van de nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst' Deelproject Milieu. RIVM rapport 2019-0044.
- Spoelstra, K., R.H.A. van Grunsven, M. Donners, P. Gienapp, M.E. Huigens, R. Slaterus, F. Berendse, M.E. Visser and E. Veenendaal. 2015. Experimental illumination of natural habitat—an experimental set-up to assess the direct and indirect ecological consequences of artificial light of different spectral composition. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* 370(1667).
- Spoelstra, K., R.H.A. van Grunsven, J.J.C. Ramakers, K.B. Ferguson, T. Raap, M. Donners, E.M. Veenendaal and M.E. Vissers. 2017. Response of bats to light with different spectra: light-shy and agile bat presence is affected by white and green, but not red light. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences* 284(1855).
- Van der Hut, R.M.G. 2022. Ecologisch beheerplan Het Twiske. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, A&W-rapport 20-450.
- Van Opzeeland, I., H. Slabbekoorn, T. Andringa and C. ten Cate. 2007. Vissen en geluidsoverlast - effect van geluidsbelasting onder water op zoetwatervissen. Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Leiden.
- Unie van Waterschappen. (2019). Gedragscode Wet Natuurbescherming Voor Waterschappen; Onderdeel Soortbescherming Bestendig beheer en onderhoud. Goedgekeurd door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op 22 januari 2019.

## Bijlage 4 Monitoring

Deze bijlage bevat een overzicht van de monitoring die nodig is om de ontwikkeling van de instandhoudingsdoelen in de tweede beheerplanperiode te kunnen volgen (zie tabel 1). Tabel 1 geeft tevens een overzicht van de benodigde aanvullende monitoring. Deze aanvullende monitoringsbehoefte is afgeleid uit de evaluatie van het eerste beheerplan (Van Dijk et al, 2021). Daarnaast is een voorstel gedaan voor typische soorten die inzicht bieden in de kwaliteitsontwikkeling van habitattypen (zie tabel 2). Tot slot is per habitatype een evaluatie uitgevoerd van het aantal permanente kwadraten (PQ's) dat aanwezig is (zie tabel 3).

**Tabel 1. Overzicht monitoringsactiviteiten Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. De grijze arcering geeft aan welke monitoring van toepassing is voor habitattypen en welke voor Habitat- en Vogelrichtlijnsoorten**

Vragen	Natura 2000-doelen		Methode	Frequentie	Benodigde aanvullende monitoring
	Habitat-typen	Habitat- en Vogelrichtlijn-soorten			
Aantal soort			Diverse	1x per 6 jaar trend in beeld	Aanvullende monitoring van aantallen en trends is voor bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad, meervleermuis, grutto en slobbeend in dit beheerplan opgenomen (hfst. 4)
Oppervlakte en kwaliteit leefgebied			Diverse	1x per 6 jaar trend in beeld	
Areaal habitatype			SNL	1 x per 12 jaar	-eventueel koppelen structuurkartering aan gebiedsdekkende vegetatiekartering - eventueel extra monitoring van typische soorten (zie tabel 3) -extra PQ's nodig (zie tabel 3)
Kwaliteit habitatype			o.a. SNL	1 x per 6/12 jaar	Gebiedsdekkende vegetatiekartering uiterlijk in 2026 is noodzakelijk. In 2022 is deze in WJV uitgevoerd. In Kalverpolder is deze in 2027 gepland. Dit is later dan wenselijk.
Voortgang natuurherstelmaatregelen / onderzoek			Diverse	jaarlijks	
Proces natuurherstel PAS-maatregelen			PAS proces-indicatoren	1 x per 3 jaar	

## Typische soorten

Tabel 2 geeft een overzicht van de typische soorten die gebruikt zijn bij de evaluatie van het eerste beheerplan. Tijdens de evaluatie is gebleken dat een aantal van de gebruikte typische soorten niet in de gebieden voorkomen of te verwachten zijn. Voor vochtige laagveenheiden (H4010B) was bijvoorbeeld maar één typische soort benoemd. In de evaluatie is dan ook aanbevolen om de typische soortenlijst aan te passen. De herziene typische soortenlijst is opgenomen in tabel 2. De keuze voor de soorten is hieronder gemotiveerd.

Een aantal typische soorten is geschrapt. Dit zijn soorten die al langere tijd verdwenen zijn uit de Laag Hollandse Natura 2000-gebieden of daar nooit voorkwamen. Ook zijn er soorten geschrapt waarvoor momenteel geen monitoringsprogramma is opgesteld en waarvoor dit ook niet gaat gebeuren, zoals paddenstoelen en schietmotten.

**Tabel 2. Overzicht van typische soorten. Oud: de soorten die in de beheerplanevaluatie zijn gehanteerd (Van Dijk et al, 2021<sup>13</sup>). Nieuw: de aangepaste soortenlijst. Vetgedrukte soorten zijn kwalificerende SNL soorten voor het gerelateerde beheertype.**

H4010B		H6430B		H7140B		H91D0	
Oud	Nieuw	Oud	Nieuw	Oud	Nieuw	Oud	Nieuw
Ronde zonnedaaw	Ronde zonnedaaw	Echt lepelblad	Echt lepelblad	Grote vuurvliinder		Smalbladig veenmos	
	Moerasgaffeltandmos	Heemst	Heemst	Anabolia brevipennis		Violet veenmos	
	Stijf veenmos	Moerasmelkdistel	Moerasmelkdistel	Limnophilus incisus		Witte berkenboleet	
	Hoogveenveenmos	Rivierkruiskruid		Elzenmos	Elzenmos	Houtsnip	Houtsnip
	Rood veenmos	Selderij	Selderij	Glanzend veenmos	Glanzend veenmos	Matkop	Matkop
	Lavendelhei	Zomerklokje		Broos vuurzwammetje			Stijf veenmos
	Eenaarig wollegras	Bosrietzanger	Bosrietzanger	Kaal veenmosklokje			Rood veenmos
	Rode bosbes	Dwergmuis	Dwergmuis	Moerashoningzwam			
	Glanzend maanmos		Veenreukgras	Veenmosbundelzwam			
	Glanzend veenmos		Heelblaadjes	Veenmosgrauwkop			
	Slank veenmos		Poelruit	Veenmosvuurzwammetje			
	Gewone dophei		Moerasvaren	Gouden sprinkhaan			
	Kraaihei		Bruine kiekendief	Kamvaren	Kamvaren		
	Struikhei			Ronde zonnedaaw	Ronde zonnedaaw		
	Veenpluis			Veenmosorchis	Veenmosorchis		
				Watersnip	Watersnip		

<sup>13</sup> Van Dijk, R., D. de Vries, A. Bucholc, H. Löwenhardt, J.-W. Wolters, and E. de Swart. 2021. Evaluatie Natura 2000-beheerplan Westzaan. Sweco Nederland B.V.

*Toelichting typische soorten Vochtige heiden (laagveengebied) (H4010B)*

Moerasgaffeltandmos: een van de mossen die als diagnostische Rode Lijstsoorten (RL) voor H4010B wordt gegeven voor het invullen van de Standaard Data Formulieren (SDF's) voor H4010B. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent nog op meerdere plaatsen waargenomen in het Wormer- en Jisperveld.

Stijf veenmos: een van de mossen die als diagnostische RL soorten voor H4010B wordt gegeven voor het invullen van de standaardgegevensformulieren (SDF's) voor H4010B. Deze soort is recent nog waargenomen in Polder Westzaan.

Hoogveenveenmos: een van de mossen die als diagnostische RL soorten voor H4010B wordt gegeven voor het invullen van de SDF's voor H4010B. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent waargenomen in Polder Westzaan en het IJperveld.

Rood veenmos: een van de mossen die als diagnostische RL soorten voor H4010B wordt gegeven voor het invullen van de SDF's voor H4010B. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent waargenomen in het IJperveld.

Lavendelhei: een van de hoogveensoorten die als representatief voor H4010B wordt gegeven voor het invullen van de SDF's voor H4010B. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent waargenomen in het IJperveld.

Eenaarig wollegras: een van de hoogveensoorten die als representatief voor H4010B wordt gegeven voor het invullen van de SDF's voor H4010B. Deze soort is recent nog waargenomen in het IJperveld.

Rode bosbes: een van de hoogveensoorten die als representatief voor H4010B wordt gegeven voor het invullen van de SDF's voor H4010B. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent waargenomen in het IJperveld.

Glanzend maanmos: een van de indicatorsoorten voor oude stadia van H4010B voor het invullen van de SDF's voor H4010B. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent waargenomen in het IJperveld en in het Wormer- en Jisperveld.

Glanzend veenmos: een van de indicatorsoorten voor jonge stadia van H4010B voor het invullen van de SDF's voor H4010B. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent waargenomen in Laag Holland.

Slank veenmos: een van de indicatorsoorten voor jonge stadia van H4010B voor het invullen van de SDF's voor H4010B. Deze soort is recent waargenomen in Laag Holland.

Gewone dophei: Gewone dophei is een karakteristieke climaxsoort voor goed ontwikkelde moerasheide. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent waargenomen in Polder Westzaan, het IJperveld en Varkensland.

Kraaihei: Kraaihei is een karakteristieke climaxsoort voor goed ontwikkelde moerasheide. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent waargenomen in Laag Holland.

Struikhei: Struikhei is een karakteristieke climaxsoort voor goed ontwikkelde moerasheide. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N06.01. Tot slot is deze soort recent waargenomen in het IJperveld en in het Wormer- en Jisperveld.

Veenpluis: Veenpluis is een karakteristieke soort voor goed ontwikkelde moerasheide. Deze soort is recent nog waargenomen in Laag Holland.

#### *Toelichting typische soorten Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) (H6430B)*

Veenreukgras: een van de zeldzame graslandsoorten voor het invullen van de SDF's van H6430B. Deze soort is recent waargenomen in Polder Westzaan, het IJperveld en Varkensland.

Heelblaadjes: een van de niet-alledaagse ruigtesoorten voor het invullen van de SDF's van H6430B. Deze soort is recent waargenomen in Polder Westzaan en het Twiske.

Poelruit: een van de niet-alledaagse ruigtesoorten voor het invullen van de SDF's van H6430B. Deze soort is recent waargenomen in Laag Holland.

Moerasvaren: een van de typische laagveensoorten voor het invullen van de SDF's van H6430B. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N05.02 en N05.03. Deze soort is recent waargenomen in Laag Holland.

Bruine kiekendief: De bruine kiekendief is een karakteristieke broedvogel voor goed ontwikkeld rietland. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N05.02 en N05.03. Tot slot zijn er van deze soort recente broedgevallen bekend uit alle Laag Holland gebieden.

#### *Toelichting typische soorten Hoogveenbossen (H91D0)*

Stijf veenmos: een van de mossen die als zeldzaam representatieve soort voor H91D0 wordt gegeven voor het invullen van de SDF's voor H91D0. Deze soort is recent nog waargenomen in Polder Westzaan.

Rood veenmos: een van de mossen die als zeldzaam representatieve soort voor H91D0 wordt gegeven voor het invullen van de SDF's voor H91D0. Het gaat hier tevens om een kwalificerende soort voor N14.02. Tot slot is deze soort recent waargenomen in het IJperveld.

### **Monitoring PQ's**

Binnen dit Natura-gebied ligt een aantal permanente kwadranten (PQ's). Deze PQ's worden iedere vier jaar opgenomen voor het Landelijk Meetnet Flora (LMF) en spelen geen rol binnen de SNL monitoring. Hoewel het primaire doel van het LMF is om de ontwikkeling van de vegetatie in het landelijk gebied te volgen over een langere periode, kan de informatie van PQ's in kwalificerende habitattypen ook gebruikt worden om de ontwikkeling van de vegetatie in dat habitatype te volgen. In de evaluatie van het eerste beheerplan is dit ook gedaan. Omdat er in sommige habitattypen geen tot weinig PQ's liggen, is het wenselijk om het aantal aanwezige PQ's in deze habitattypen uit te breiden om in de toekomst een betere uitspraak te kunnen doen over de ontwikkeling van de vegetatie binnen de habitattypen. In tabel 3 wordt per habitatype een overzicht gepresenteerd van de aanwezige PQ's en worden suggesties gedaan over het al dan niet uitbreiden van het PQ meetnet.

**Tabel 3. Overzicht van het oppervlakte van de verschillende habitattypen in het Natura 2000 gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder samen met het aantal PQ's dat in deze kwalificerende habitattypen valt en de dichtheid hiervan. Groen: aantal PQ's voldoet; geel: uitbreiding aanbevolen; oranje: uitbreiding noodzakelijk**

Habitatype	Opp (ha)	Aantal PQ's	PQ's/ha	Uitbreiding
H4010B	1,02	8	7,84	
H6430B	1,88	3	1,60	
H7140B	14,33	3	0,21	2
H91D0	1,43	0	n.v.t.	1

#### *Toelichting*

Voor H4010B liggen er 8 PQ's op een oppervlakte van 1,02 ha, waarvan er een aantal zeer dicht bij elkaar liggen. Het betreft hier allemaal recente PQ's die sinds 2018 worden gemonitord. Door het aantal en de ligging van deze PQ's lijkt het er op dat deze PQ's specifiek zijn aangelegd om de ontwikkeling van het aanwezige H4010B te monitoren. Het huidige aantal PQ's wordt daarom als (ruim) voldoende ingeschat om de kwaliteit van het aanwezige H4010B in het Wormer- en Jisperveld te monitoren.

Van de drie PQ's H6430B liggen er twee in het Wormer- en Jisperveld en één in de Kalverpolder. Hoewel er geen PQ aanwezig is op het grootste oppervlakte van dit habitatype in het Wormer- en Jisperveld, lijkt dit aantal genoeg om een accuraat beeld te krijgen van de ontwikkeling van dit habitatype, zeker gezien het relatief kleine oppervlakte van dit habitatype in het gebied. Ook valt de locatie van de PQ's in het Wormer- en Jisperveld samen met de locaties waar de afgelopen tien jaar soorten als Selderij, Echt lepelblad en Heemst zijn waargenomen.

Voor H7140B is deze verdeling hetzelfde; van de drie PQ's liggen er twee in het Wormer- en Jisperveld en één in de Kalverpolder. Omdat het oppervlakte H7140B echter groter is dan dat van alle andere habitatypes binnen dit gebied samen, ligt het voor de hand om het aantal PQ's voor dit habitatype ook te verhogen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een uitbreiding van het meetnet met minimaal twee PQ's in het Wormer- en Jisperveld, afhankelijk van het budget. Door het kleine oppervlakte van dit habitatype in de Kalverpolder ligt het niet voor de hand om in dit deelgebied meer PQ's aan te leggen.

Binnen het habitatype H91D0 ligt momenteel geen enkel PQ. Binnen het Natura 2000-gebied komt dit habitatype voor als één groot perceel in het Wormer- en Jisperveld en het ligt dus voor de hand om in dit perceel op een representatieve locatie één nieuw PQ aan te leggen, om de ontwikkeling van dit habitatype te kunnen volgen.